

НОВЫ ЧАС

АНДРЭЙ ХАДАНОВІЧ

РАБСТВА АБРАНАЕ ДОБРААХВОТНА

Беларускія парламентарыі маюць «сяброўскую групу ў эстонскім парламенце». Кіраўнік гэтай групы Уладзімір Вельман. Сваімі высновамі спадар Вельман дзеліцца з журналістам НЧ Вольгай Хвоін

Стар. 4

КАЛІ МЕДАЛЬ НЕ Ё РАДАЦЬ

Алімпіяда ў Лондане стала для Казахстана самай лепшай у гісторыі. Аднак усё гэта амаль толькі за кошт легіянераў, што заканамерна выклікала дыскусію, ці патрэбны нацыі такія перамогі

Стар. 28

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Стар. 9–24

Стар. 5

ЧЫТАЙЦЕ
Ў НАСТУПНЫМ НУМАРЫ!

ДЗВЕ ЦЫТАТЫ

Артыкул Сяргея Нікалюка з цыклу «Азбука паліталогіі»

3 НАГОДЫ

ПАЛАНЭЗ ЗАМЕСТ БАЛЕТА

Вольга ХВОІН

Выбарчая кампанія ўступіла ў самую цікавую фазу — пачаўся перыяд агітацыі за кандыдатаў. Але ў рэчаіснасці і кампанія па сутнасці не выбарчая, і размова зусім не пра агітацыю. Хто меў ілюзіі — з імі развітаўся. І нават па-за межамі краіны ўжо ніхто не чакае пабачыць нешта адрознае ад гадамі абкатаных сцэнараў.

Як лостэрка часу і падзей, якія адбываюцца ў краіне, агітацыйныя плакаты ў падтрымку кандыдата ў «дэпутаты» папуга Яшкі ў Светлагорску. «Я не ўмею хлусіць і красці, не замешаны ў карушцы», «заўсёды кажу праўду, і любога магу паслаць», «ем і п'ю мала — вялікая эканомія сродкаў, мне не патрэбен асабісты транспарт», «халасты, таму ўвесь час гатовы аддаць працы», «паколькі «парламент» нічога не вырашае, я наогул лепшая кандыдатура» — апісвае папугай свае характарыстыкі для электарату. Па вялікаму рахунку, выбарцам насамрэч ужо фіялетава — Яшка ідзе ў парламент ці хтосьці Іваноў.

Як паказваюць сацыялагічныя апытанні, працэнт людзей, якія вераць, што ад іх голасу і выбару нешта яшчэ залежыць, невысокі. Уладам гэта аморфнасць толькі на руку. Бо чалавек

абыхавы не ідзе разбірацца, чаму не зарэгістравалі патэнцыйнага кандыдата ў дэпутаты, якому ён аддаў свой подпіс, чаму не прайшоў у парламент кандыдат, за якога прагаласавалі ўсе знаёмыя, а ў выніках агучваюць мізэрныя лічбы.

Гэтая абыхавасць і дазваляе круціць паланэз Агінскага (якая непрыемная паралель з трансляцыяй па тэлебачанні «Лебядзінага возера», калі ў Маскве стралялі ў людзей!) замест няўгоднага выступу кандыдата ў дэпутаты, цензураваць, забараняць, збіваць і ў выніку саджаць у турму. Але ўла-

дам невыгодныя папросту абыхавыя людзі. Трэба паслухмяная абыхавая маса, якая дазваляе легалізаваць уладу хаця б унутры краіны, паказаць яўку, распавесці пра падтрымку.

Каб адбыць ахвоту ісці супраць генеральнай лініі, ЦВК забараняе весці ў эфіры агітацыю, што супярэчыць дзяржаўным інтарэсам. Напрыклад, за байкот. Сакратар ЦВК Мікалай Лазавік падкрэсліў, што бясплатны эфірны час даецца толькі для перадыбарнай агітацыі. «Гэта значыць, калі ласка: агітуйце за Іванова, за Пятрова, супраць Сідарава,

супраць Якаўлева, але агітацыя супраць дзяржаўнага мерапрыемства, на якое дзяржава траціць велізарныя грошы, пад назвай «выбары» не прадугледжана», — заявіў Лазавік.

Пры гэтым сакратар Цэнтрвыбаркама падкрэсліў, што «заканадаўства не забараняе байкот выбараў». «Можаце праводзіць гэтую працу, але не за кошт дзяржавы», — сказаў ён. Пагаджаецца граць у дзяржаўны спектакль за бюджэтныя грошы — выконвайце ролі паводле раздадзеных сцэнараў, а не цытуйце адсябяціну! Разам з тым, цікава, што далей вербальнай незада-

воленасці такім парадкам ніхто не рушыць.

І гэта зноў-такі дазваляе павялічваць ціск. На гэтым тыдні быў затрыманым намеснік старшыні Беларускай партыі левых «Справядлівы свет», кандыдат у дэпутаты Палаты прадстаўнікоў Валерый Ухналеў. Ухналеў правёў у міліцыі Гродна каля шасці гадзін. «Так мяне даўно не правяралі, — цытуе словы палітыка БелаПАН. — Дאпытвалі мяне і дачку — у іншым кабінце. Бліжэй да паўночы мне казалі, што прэтэнзій няма». Пакуль Ухналеў сядзеў у пастарунку, шэсць чалавек з сабакам правялі ператру-

сы ў кватэры яго сваякоў у Гродна і ў іх суседзях. «Ператрусы былі названы аглядамі, на якія нібыта не патрэбна санкцыя пракурора», — сказаў Ухналеў.

Апошнія электаральныя кампаніі, асабліва ў 2010 годзе, на перадыбарчай стадыі давалі знак на хвалю пацяплення. Тады былі знешнія перадумовы, гульні ў «лібералізацыю», і ўлады вымушана прыскакалі лейцы. Сёлета ж нават спробаў згуляць у экспертны варыянт дэмакратыі няма. Так, у апошнія дні жніўня Глыбоцкі раённы суд на закрытым вызначным пасяджэнні ў калоніі №13 Глыбокага прызнаў палітвязня Змітра Дашкевіча вінаватым у «злосным непадпарадкаванні патрабаванням адміністрацыі папраўчай установы» (частка 1 артыкула 411 Крымінальнага кодэкса) і прысудзіў яго да года пазбаўлення волі. Выйсці на свабоду Зміцер зможа 28 жніўня 2013 года, а не ў снежні гэтага.

І вось на тле гэтых падзей і аморфнасці грамадства, адсутнасці цвёрдай кампаніі байкоту ці ўдзелу, адсутнасці моцнай альтэрнатыўнай стратэгіі ў апазіцыі застаецца хіба спадзяванца, што аднойчы прыйдзе нейкі добры дзядзюшка і ўсё вырашыць, прэзентаваўшы гатовы вынік шчаслівага жыцця. Але калі такога дзядзюшкі на гарызонце няма, улады могуць абсалютна спакойна адмяніць нікому не патрэбную і нічога не вартую працэдурку выбараў. І грошы бюджэтныя будуць цалейшыя, і страту мала хто заўважыць.

ФАКТЫ, ПАДЗЕІ, ЛЮДЗІ

ВЫБАРЫ

МАГІЛЁЎ. АБСКАРДЖВАЮЦЦА
ЗАТРЫМАННЕ І КАНФІСКАЦЫЯ
ПРАДУКЦЫІ КАМПАНІІ
«ЗА СПРАВДЛІВЫЯ ВЫБАРЫ—2012»

Адпаведныя скаргі Юрый Новікаў і Галіна Лісіцына накіравалі ў Пракуратуру Ленінскага раёна Магілёва, Пракуратуру Магілёўскай вобласці, начальніку УУС аблвыканкама і начальніку аддзела аховы правапарадку Магілёва. У сваіх скаргах яны адзначаюць, што інцыдэнт, які адбыўся з імі без усялякага тое падстаў, парушае выбарчае заканадаўства.

Юрый Новікаў кажа, што ўжо вядома пра тое, што іх скаргі перанакіраваныя ў Ленінскі РАУС Магілёва — тую ўстанову, супрацоўнікі якой праводзілі затрыманне лідараў магілёўскай кампаніі «За справядлівыя выбары—2012» і канфіскацыю ў іх друкаванай прадукцыі.

На 28 жніўня Новікаў і Лісіцына былі позвамі выкліканы ў Ленінскі РАУС для далейшага разбіральніцтва па дадзенай справе. Юрый Новікаў мяркуе, што справа можа скончыцца судовым разбіральніцтвам.

Нагадаем, што 23 жніўня на вуліцы Грышына ў раёне Чыгуначнага вакзала супрацоўнікамі ДАІ была спынена машына Юрыя Новікава. Для разбіральніцтва яго папрасілі праехаць у Ленінскі РАУС, дзе адбыўся дагляд машыны. У багажніку былі знойдзены «Метадчыны рэкамендацыі для назіральнікаў» у колькасці 293 асобнікаў, «Рабочы сшытак назіральніка» — 291 асобнік, інфармацыйны бюлетэнь кампаніі «За справядлівыя выбары» ў колькасці 905 асобнікаў. Уся друкаваная прадукцыя была канфіскавана міліцыянтамі.

Трэба таксама адзначыць, што пракакол канфіскацыі рэчаў і дакументаў старэйшы міліцыянт Загорскі, які праводзіў канфіскацыю, складаць адмовіўся.

СЛУЦК. АЛЯКСАНДРА СОЛАПА
ПАПЯРЭДЗІЛІ, ШТО ЯМУ ПАДКІНУЦЬ
НАРКОТЫКІ ЦІ ЗБРОЮ

Пасля скандалу ў Цэнтрвыбаркаме і адмовы ў рэгістрацыі кандыдатам слуцкаму прадпрымальніку Аляксандру Солапу перадалі інфармацыю аб аперацыі, якая рыхтуецца супраць яго з удзелам праваахоўных органаў.

Нагадаем, 29 жніўня ЦВК не задаволіў скаргу незарэгістраванага дэпутатам па Слуцкай выбарчай акрузе № 67 Аляксандра Солапа. Юрыдычных падстаў для адмовы ў рэгістрацыі не было. Цэнтрвыбаркам прыняў гэтак рашэнне «па маральна-этычных меркаваннях».

Сакратар ЦВК Мікалай Лазавік заявіў у прысутнасці журналістаў, што ён кожны дзень атрымлівае лісты з просьбамі «не рэгістраваць Солапа, таму што ён злачынец».

Прапанову Лазавіка пакінуць рашэнне акруговай камісіі ў сіле падтрымалі дзевяць чалавек. «Супраць» прагаласавала толькі Лідзія Ярмошына. Рашэнне ЦВК Аляксандр Солап мае намер аспрэчыць у Вярхоўным судзе.

Праз некалькі гадзін пасля пасяджэння ЦВК да Аляксандра Солапа і яго жонкі ў скверы каля будынка КДБ у Мінску падышоў невядомы. Мужчына назваўся добразычліўцам і сказаў, што валодае інфармацыяй аб аперацыі, якая рыхтуецца супраць Аляксандра з удзелам праваахоўных органаў. Па словах незнаёмца, Аляксандра Солапа збіраюцца затрымаць у аўтамабілі і пры ператрусе знойдуць наркатыкі ці зброю.

КРЫЧАЎ. АКТЫВІСТА ІНІЦЫЯТЫЎНАЙ
ГРУПЫ ЗВОЛЬНІЛІ З ПРАЦЫ

Пятра Басейку, актывіста ініцыятыўнай групы кандыдата ў дэпутаты ад партыі БНФ па Крычаўскай выбарчай акрузе №83 Валерыя Каранкевіча, звольнілі з працы.

Пётр Басейка працаваў вартаўніком у Хоцімскім жылкамгасе, у час перадвыбарчай кампаніі ён стаў начальнікам штаба кандыдата ад партыі БНФ, актывіста кампаніі «Гавары праўду» з Хоцімска Валерыя Каранкевіча.

«Мой апошні працоўны дзень быў 24 жніўня, з 25-га я застаўся беспрацоўным, — кажа Пётр Басейка. — Працоўную кніжку і канчатковы разлік у жылкамгасе пакуль не атрымліваў, бо збіраюся абскарджваць рашэнне працадаўцы. Зараз кансультуюся з праваабаронцамі, як гэта лепш зрабіць. Канешне, звальненне «у сувязі са сканчэннем працоўнай дамовы» выглядае смешна, бо Хоцімскаму жылкамгасу, наадварот, пастаянна патрабуюцца працаўнікі, з-за нізкіх заробкаў людзі звальняюцца і з'яжджаюць у Расію. Лічу сваё звальненне цалкам палітычна матываваным, мы пастаянна турбавалі мясцовую ўладу, узнімаючы праблемныя пытанні. Ну а мой актыўны ўдзел у ініцыятыўнай групе за вылучэнне кандыдатам у дэпутаты Валерыя Каранкевіча стаў апошняй кропляй. Звольніўшы з працы, улады проста фактычна выжылі мяне з раёна, бо зараз дзевяццаць ехаць у Расію. Як кажуць, няма чалавека — няма праблемы. Аднак у гэтай выбарчай кампаніі я ўсё роўна адпрацюю да яе заканчэння, а ўжо пасля займуся асабістымі праблемамі».

Валерыя Каранкевіч таксама лічыць гэта звальненне палітычна матываваным: «Пётр Басейка актыўна працаваў у маёй камандзе, таксама ён пастаянна ўздываў перад чыноўнікамі разнастайныя грамадскія праблемы. Дарэчы, на працы ціснулі і на жонку Пятра Басейкі, каб яна на яго паўплывала. Пётр Басейка мае вышэйшую адукацыю, сем гадоў адпрацаваў майстрам у нашым ліцэі, актыўна ўдзельнічаў у цэлым шэрагу выбарчых кампаній, а зараз за яго актыўную палітычную дзейнасць пазбавілі нават працы вартаўніка ў Хоцімскім жылкамгасе, які пастаянна вывешвае аб'явы: «патрабуюцца працаўнікі».

Матэрыялы падрыхтаваны паводле інфармацыі кампаніі «Праваабаронцы за свабодныя выбары»

ПРАВЫ ЧАЛАВЕКА

МАЦІ ПАЛІТВЯЗНЯ ВЫМУСІЛІ ЗВОЛЬНІЦЦА

Паўтара гады Таццяна Францкевіч адпрацавала прыбіральшчыцай тэрыторыі ў Наваполацкім УП «Водаканал».

Праца, вядома, не прэстыжная, да таго ж і заробак далёкі ад сярэдняга ўзроўню аплаты працы.

Тым не меней, штодзённае цкаванне сталася прычынай таго, каб 4 жніўня жанчына вымушана была напісаць заяву на звальненне «па ўзгадненні бакоў».

Непрыемнасці на працы пачалася яшчэ вясной, калі Таццяна Францкевіч, насуперак прымусу кіраўніцтва прадпрыемства, адмовілася ўдзельнічаць у суботніку. Намеснік дырэктара УП «Во-

даканал» Аляксандр Кляменцеў тады так і заявіў, што, маўляў, вы не маеце права абурацца, у вас ёсць толькі абавязкі».

Пасля гэтага для Таццяны Францкевіч пачалі ствараць невыносныя ўмовы працы, часта пасылаць на іншыя аб'екты за межамі прадпрыемства, хаця гэта і не прадугледжвалася працоўнымі абавязкамі.

Таццяна Францкевіч некалькі разоў брала дні без аплаты, каб патрапіць на спатканне з сынам, які адбывае пакаранне ў Івацэвіцкай калоніі. Урэшце кіраўніцтва папярэдзіла, што заяву больш не падпішучь, паколькі Таццяна працягвае адстойваць свае працоўныя правы.

Неўзабаве начальнік цэха Сяргей Калашнікаў запатраба-

ваў напісаць тлумачальную запіску за нязначнае — на 5 хвілін — спазненне на працу. Праз пэўны час, нібыта за чарговае парушэнне працоўнай дысцыпліны, прымусілі напісаць яшчэ адну тлумачальную.

Увогуле, як распавяла Таццяна Францкевіч: «З «Водаканал» працаўнікі нярэдка звальняюцца менавіта з-за таго, што рабочыя пасылаюць на працу на іншыя аб'екты Наваполацка. Працаваць у такіх умовах, за мізэрныя грошы, вельмі цяжка. Але зараз нават не ведаю, ці змагу знайсці новую працу. Да пенсіі застаўся адзін год, а ў такім узросце працаўладкавацца няпроста».

Паводле spring96.org

БЕЗЗАКОННЕ

АСЦЯРОЖНА, ЧЫНОЎНІЦТВА!

Марат ГАРАВЫ

Міліцыя папярэджвае грамадзян, якія звяртаюцца па дапамогу да чыноўніцтва.

Пра гэта НЧ паведаміла актывіста Грамадзянскай ініцыятыўны супраць беззаконня ў судах і пракуратуры, жыхарка горада Бабруйска Валянціна Каваленка.

28 жніўня яе выклікалі па тэлефону на прафілактычную гутарку да намесніка начальніка ўпраўлення ўнутраных спраў Бабруйскага гарвыканкама, палкоўніка міліцыі Аляксандра Сяргеева ў сувязі са скаргамі жанчыны ў Адміністрацыю прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Пры гэтым Валянціне Каваленка спачатку не назвалі прычыну выкліку і зрабілі гэта толькі пасля таго, як яна адмовілася прыйсці без матывіроўкі.

Жанчыне было вынесена афіцыйнае папярэджанне. Ёй забаронена парушаць парадак у

грамадскіх месцах і нецэнзурна лаяцца, выказаць у адносінах да чыноўнікаў падчас выканання імі службовых абавязкаў абразлівыя і паклёпніцкія довады, што не пацвярджаюцца дакументальна, а таксама прымаць удзел у незаконных мітынггах, дэманстрацыях і пікетаваннях, якія парушаюць правапарадак і правы другіх грамадзян.

Пры невыкананні гэтых палажэнняў папярэджання жанчына будзе прыцягнутая да адказнасці. На папярэджанні Каваленка напісала, што яна з'яўляецца законнапаслухмянай грамадзянкай, не парушала і не парушае законы Рэспублікі Беларусь.

Падобнае адбылося і з актывісткай ініцыятыўны, жыхаркай Мазыра Галінай Герасімавай. На працягу жніўня яе спачатку выклікалі да начальніка аддзела ўнутраных спраў Мазырскага райвыканкама, падпалкоўніка міліцыі Пятра Зыкуна, а потым жанчыну наведваў участковы міліцыянер, капітан міліцыі Анатоль Кубскі.

СУД

ЗАБАРОНА АБГРУНТАВАНАЯ

28–29 жніўня ў судзе Ленінскага раёна Брэста разглядалася скарга Уладзіміра Вялічкіна на забарону пікета 4 жніўня.

Пікет меркаваўся правесці на знак салідарнасці са знявольным год таму старшынёй Праваабарончага цэнтру «Вясна» Алесем Бяляцкім і іншымі палітзнявольнымі.

Уладзімір Вялічкін прасіў прызначыць адмову намесніка старшыні гарвыканкама Вячаслава Хафізава неправамоцнай, парушаючай права на свабоднае выказванне меркавання.

Суддзя Андрэй Канючка пакінуў скаргу Вялічкіна без задовольнення, а адмову Брэсцкага гарвыканкама прызнаў законнай і абгрунтаванай.

ліку — тых пяці, якія збіраліся правесці пікет.

Рашэнне суда Ленінскага раёна будзе абскарджана ў Брэсцкім абласным судзе.

Паводле spring96.org

РОК ПА ВАКАЦЫЯХ 2012
штогадовы легендарны фестываль беларускай музыкі

1 ВЕРАСНЯ
Парк «Дрымлэнд». Пачатак у 17:00

AKUTE · POMIDOR/OFF
AKUTE · POMIDOR/OFF

ZNICH · CLOVER CLUB · ZM99
ZNICH · CLOVER CLUB · ZM99

J-J BINGZ · STEP HALL
J-J BINGZ · STEP HALL

ultra-music.com

Білеты здася!
КВІТКІ

ТВДНЁВЫ АГЛЯД

БРАТЫ — У ХАТУ,
А ВОРАГІ — ЗА КРАТЫ

Генадзь КЕСНЕР

Нечакана багатымі на падзеі выдаліся апошнія сем дзён. Ахапіць усё адбытае не дазваляе абмежаваная газетная плошча, але ўсё ж паспрабуем абняць неабдымнае. Ці хаця б засяродзіцца на больш адметным.

Уладная рэпрэсіўная машына не спыняе свае абароты. 28 жніўня яшчэ год няволі атрымаў лідар зарэгістраванай у Чэхіі Міжнароднай моладзевай арганізацыі «Малады фронт» Зміцер Дашкевіч. Калі ва ўладаў не надарыцца яшчэ адзін «прыступ правосуддзя», то юнак убачыць белы свет не праз «клетачку» толькі 28 жніўня 2013 года.

Тым часам следчыя органы працягнулі тэрмін расследавання крымінальнай справы сябра ГА «Беларуская асацыяцыя журналістаў» Андрэя Пачобута. Інфармацыю пра працягненне расследавання прэс-службе ГА «БАЗ» пацвердзіў следчы па справе Арсень Нікольскі. Андрэй Пачобут па-ранейшаму знаходзіцца пад падпіскай аб нявыездзе і абвінавачваецца ў паклёпе на Аляксандра Лукашэнка.

Нагадаем, што карэспандэнта польскай «Gazety Wyborczej» і аднаго з лідараў незарэгістраванага Саюза палякаў у Беларусі затрымалі ў ягонай кватэры ў Гродна 21 чэрвеня бягучага года. Перад гэтым у памяшканні правялі ператрус і забралі кампутары журналіста. Андрэй Пачобут знаходзіўся ў СІЗА Гродна да 30 чэрвеня, пасля чаго пад ціскам грамадскасці быў вызвалены пад падпіску аб нявыездзе. Сам журналіст мяркуе, што следства вернецца да ягонай справы пасля выбараў дэпутатаў Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу.

Дарэчы, пра выбары. Калі тое,

Як лічыць старшыня Беларускага Хельсінскага камітэта Алег Гулак, ніякі закон не забараняе весці агітацыю за байкот выбараў

што адбываецца (ці не адбываецца?) можна назваць выбарамі. А калі яшчэ і абстрагавацца ад прафесіі журналіста і зірнуць на ўсё вокам звычайнага абывацеля, то вырвецца толькі шчырае: «Воечкі, ды што вы?!» Дзе вы бачылі тыя выбары? На рэдкіх стэндах з адзіночым тварам наменклатурнага кандыдата, ды і тое хіба што ў цэнтры сталіцы?

Але, не. Яшчэ на экранах беларускіх (паводле паходжання) тэлеканалаў. Асабліва калі яны ў прайм-тайм ганяць апазіцыю, пра якую многія глядачы даведваюцца менавіта з гэтых теле- (пардон) праграмаў. Выліваючы пры гэтым тону бруду з нагоды і без. Але не будзем марнаваць час і газетную плошчу. Дык вось, кіраўніца самага прагрэсіўнага і дэмакратычнага ў свеце Цэнтрвыбаркаму і па сумяшчальніцтву непараўнальная

дарадца па баршчах днямі заявіла, што на выбары прыйдуць 67% выбаршчыкаў.

Цікава, адкуль гэтая інфармацыя? Бо, да прыкладу, палітолаг Аляксандр Лагвінец схіляецца да думкі, што тая агучаная з вуснаў Лідзіі Ярмошынай лічба папросту прыдуманая. Але не проста так. А каб ніжэйшыя выбаркамы зразумелі, колькі беларусаў павінныя прыйсці на ўчасткі для галасавання. І адлюстравіць гэтыя лічбы. Ну і што, калі насамрэч яны могуць быць іншыя. Галоўнае — пракол з подпісамі сяброў выбаркамаў. І патрэбныя лічбы. Бо ў сённяшняй Беларусі, як і шмат гадоў таму, жыве — прычым жыве стала — высокае вядомага генералісімуса: «Галоўнае, не як галасуюць, а як лічаць».

Але нават і тут узнікае праблема. Аказваецца, улада чамусьці вельмі баіцца слова «байкот». Бо з якога інакш пералюку ЦВК забараняе выступы кандыдатаў у дэпутаты ПП НС РБ у выпадку, калі ў іх прамовах — кароткіх, пяціхвілінных, да таго ж у запісе — прысутнічае гэтае слова «байкот»? На думку экспертаў, яўка на галасаванне ёсць ступенню вымярэння даверу электарату да ўлады. Якая яўка — такі і давер. А як жа можна дапусціць нізкую яўку, калі нават самы галоўны чыноўнік заяўляе, што яна будзе годнай? Непарадак атры-

маецца. Па галаве можна атрымаць. Ад яго ж, таго чыноўніка.

Апроч таго, як лічыць старшыня Беларускага Хельсінскага камітэта Алег Гулак, ніякі закон не забараняе весці агітацыю за байкот выбараў. Па словах праваабаронцы, зарэгістраваныя кандыдаты ў дэпутаты парламента самі ў праве вырашаць, як ім паразумецца са сваімі выбаршчыкамі. І ніякі Цэнтрвыбаркам не ў праве ўмешвацца ў гэтыя дачыненні. Але, відаць, Ярмошына і кампанія не ў курсе спраў. Хаця забарона выступаў кандыдатаў толькі з той прычыны, што яны выказваюцца наконт байкоту выбараў, — наўмыснае самапашырэнне паўнамоцтваў ЦВК, лічаць юрысты.

А вось у самай адказнай асобы краіны нават гэтым часам рыторыка памянлася. І не такі ўжо страшны, аказваецца, Запад. І не такая ўжо

небяспечная тая Еўропа. Таму і новы прызначэнец на пасаду міністра замежных спраў былы кіраўнік Адміністрацыі прэзідэнта Уладзімір Макей можа пачувацца ў сваёй стыхіі. Ён жа — былы дыпламат, да таго ж германіст. І са спісу неўязных у краіну Еўрасаюза яго выкрасляць. Так што еўрапейскі вектар праглядаецца.

Але і ўсходні не забываецца. Толькі вось не столькі ў накірунку «Першапрастольнай», колькі ў бок іншых братаў па былым СССР. Скандал выклікала публікацыя ў сеціве фота малодшага брата скінутага з пасады прэзідэнта Кыргызстану Курманбека Бакіева Жаныша. Калі «брат» па постсавецкай прасторы беларускага кіраўніка мае нашае грамадзянства, пашпарт і, калі верыць СМІ, нават пабудаваны дом на ўскрайку сталіцы Беларусі, то Жаныбек Бакіеў, што, як і старэйшы ягоны брат, знаходзіцца ў вышуку не толькі па лініі Інтэрполу, але і па лініі СНД. Але ці валодае такім жа статусам — беларускага грамадзяніна і ўцекача — няясна. Хаця што тут яснага на прасторах былой савецкай імперыі? Аднак жыць трэба па законах цывілізацыі, а не па паняццях асобных «владароў сусвету».

І не абмінуць, на жаль, тэму фатальных сыходаў. Сыходаў з жыцця людзей, вартых згадвання. Нейкіх людзей забіў у Севастопалі народнага артыста Беларусі Якава Навуменку, развітанне з якім у сераду, 29 жніўня, прайшло ў Дзяржаўнай філармоніі ў Мінску. Якаў апошнім часам заняўся зборам фанаткі беларускамоўных песень. Не паспеў ён, аднак, ажыццявіць такі цікавы і важны праект.

23 жніўня адышоў у Вечнасць драматург і публіцыст, пісьменнік Аляксандр Петрашкевіч. Гэтымі ж днямі не стала і вельмі добрага журналіста ды публіцыста Яўгена Казюкіна.

У мінулыя нядзелю ўспаміналі з нагоды пяцідзесяцігоддзя Тацяну Сапач (Дубавец) — цудоўную паэтку і журналістку, якая загінула ў аўтакатастрофе 27 снежня 2010 года. І, натуральна, калегі памятаюць Змітра Завадскага — зніклага без вестак 7 ліпеня 2000 года тэлежурналіста, аператара, якому 28 жніўня споўнілася б 40 гадоў. Памяць пра людзей, знаёмых і незнаёмых, але вядомых, сагравае сэрцы і дае прагу да жыцця.

А ўсё астатняе — дробязь. Якой бы важнай яна ні падавалася на першы погляд.

ФІГУРЫ ТЫДНЯ

МАРЫЯНА ШЧОТКІНА

Улады Беларусі расселяць мігрантаў у дэмаграфічна дэпрэсіўных раёнах краіны для кампенсацыі натуральнага змяншэння насельніцтва. Пра гэта паведаміла міністр працы і сацыяльнай абароны Беларусі Марыяна Шчоткіна. Па словах міністра, пры рассяленні будзе ўлічвацца не толькі колькасць жыхароў, але і мясцовыя патрэбы ў кадрах і магчымасці сацыяльнай інфраструктуры, перадае Gazeta.ru.

Апошнія дзесяцігоддзі прырост насельніцтва ў Беларусі ідзе за кошт мігрантаў, уласны дэмаграфічны баланс застаецца адмоўным. У мінулым годзе ў краіну прыехалі 8 434 чалавекі. Прыбылыя замежнікі пераважна заняты ў якасці будаўнікоў, сельгасрабочых, трэнераў, кухараў.

Па дадзеных на 1 снежня 2011 года, насельніцтва рэспублікі Беларусь складае 9 466 000 чалавек. Ад 1994 года ў краіне назіраецца няўхільнае скарачэнне колькасці насельніцтва.

ПЁТР ЯНОЎСКИ

Трэнер-выкладчык Бабруйскага вучылішча алімпійскага рэзерву Пётр Яноўскі распавёў «Белгазеце», у якіх умовах гадуе алімпійскіх чэмпіёнаў: «Наша база — гэта фактычна будка: душавых кабінаў няма, у раздзявальнях батарэі не грэюць, — распавёў першы настаўнік братаў Аляксандра і Андрэя Багдановічаў, якія заваёвалі на Алімпіядах і золата, і срэбра. — Сядзім на плячым ацяпленні: зіма прыходзіць — дровы даставай. А печка цяпла дае ледзь-ледзь. Мы даўно гаворым кіраўніцтву горада: нам шмат чаго не трэба — правядзіце да базы цэнтральнае ацяпленне і зрабіце душавыя».

Спадар Яноўскі распавёў, што аднойчы на базу прыехала камісія і паабяцала пабудаваць новую. Аднак трэнер да іх абяцання паставіўся скептычна, і сапраўды — прайшоў год, а ні рамонт на старой базе, ні новай базы няма. Няма і душавых для спартоўцаў — мыюцца яны старым метадам — у рацэ.

«Дык вось, хацелася б, каб кіраўніцтва горада ўсё ж знайшло грошы для нашай базы. А то алімпійскіх чэмпіёнаў гадуем, а душа няма, і раздзявальні халодныя», — рэзюмаваў трэнер-выкладчык Бабруйскага вучылішча алімпійскага рэзерву Пётр Яноўскі.

МІХАІЛ ПАШКЕВІЧ

Непрыемны выпадак здарыўся з актывістам кампаніі «Гавары праўду» Міхаілам Пашкевічам. Вечарам Міхаіл адпачываў у рэстаране з сябрамі і атрымаў ад невядомага чалавека запіску з «прывітаннем» ад Бакіева. За тыдзень да гэтага Міхаіл Пашкевіч на вуліцы Карла Маркса ў Мінску зрабіў фатаграфію Жаныбека Бакіева і людзей, якія яго суправаджалі. Выявілася, што брат былога прэзідэнта Кіргізіі знаходзіцца ў вышуку Інтэрполу па падазраванні ў выкраданні людзей, нанясенні шкоды жыццю і здароўю, нацыянальных і міжнародных злчынствах. Яшчэ ў 2010 годзе часовы ўрад Кіргізіі прызначыў грашовую ўзнагароду за рэальнае садзейнічанне ў вышуку гэтых злчынцаў у суме ад 20 да 100 тысяч долараў ЗША. Фотаздымкі, апублікаваныя Пашкевічам у facebook, выклікалі міжнародны скандал.

Міністэрства замежных спраў Кыргызскай Рэспублікі накіравала ў МЗС Беларусі вербальную ноту «аб прыняцці вычарпальных мер для хутчэйшага затрымання грамадзяніна Бакіева Жаныша Саліевіча і наступнай яго экстрадыцыі ў Кыргызскую Рэспубліку». Не дачакаўшыся рэакцыі на свае патрабаванні, Міністэрства замежных спраў Кыргызстана з 24 жніўня адклікала ў Бішкек свайго надзвычайнага і паўнамоцнага амбасадара ў Беларусі Эрыка Асаналіева для правядзення кансультацый.

Міхаіл Пашкевіч мяркуе, што запіска з «прывітаннем» можа быць пагрозай. «Калі мы кітайскім паркам займаліся ў Смалявічах, нам таксама ўвесь час перадавалі паведамленні тыпу «сцеражыцеся за сваё жыццё». Магчыма, мяне ратуе тое, што я доўгі час займаюся грамадскай дзейнасцю і на відавоку і ў журналістаў, і ў праваабаронцаў... Бо калі б на маім месцы быў нейкі новы «Антон Сурапін», які проста атрымаў фатаграфію, то, магчыма, праз пяць хвілін пасля таго, як я апублікаваў гэтыя фатаграфіі, я ўжо апынуўся б добра калі ў «амерыканцы». Спецыяльна ў мяне не было ніякай задумкі супраць Жаныша Бакіева. Я паўтараю, што думаю, што гэта Курманбек Бакіеў, які ўжо мае беларускі пашпарт і яму больш нічога не пагражае. Я больш спалохаўся, калі даведаўся, што тыя людзі, якія я сфатаграфавалі, прама абвінавачваюцца ў забойствах», — патлумачыў Радзё «Свабода» прычыны сваіх хваляванняў Міхаіл Пашкевіч.

ПАЛІТЫКА

▶ БЕЛАРУСЬ—ЕС

10 МІЛЬЁНАЎ ЕЎРАПЕЙЦАЎ

Вольга ХВОІН

Пасля прызначэння Уладзіміра Макея кіраўніком знешнепалітычнага ведамства некаторыя аналітыкі пачалі казаць пра магчымаць новага этапу дыялогу Беларусі з Еўрасаюзам. Маўляў, новы-стары перамоўшчык можа знайсці чарговыя ключы да сэрца суровай Еўропы. Праўда, еўрапейскія палітыкі афіцыйна заяўляюць, што, хаця і думаюць пра дзесяць мільёнаў еўрапейцаў у Беларусі, гэта не адмяняе ранейшых патрабаванняў.

Так, на сустрэчы з прадстаўнікамі беларускай грамадзянскай супольнасці, журналістамі міністр замежных спраў Польшчы Радаслаў Сікорскі адзначыў, што ў Польшчы ёсць свае гістарычныя падставы ўважліва сачыць за падзеямі па ўсходнім бок мяжы. «Калі ў Польшчы глядзяць на Беларусь, то бачаць там 10 мільёнаў еўрапейцаў, якія заслугоўваюць такога ж узроўню свабоды і дэмакратыі, як і ў Еўропе», — сказаў дыпламат.

Сікорскі адзначыў важную ролю Форуму грамадзянскай супольнасці праграмы ЕС «Усходняе партнёрства» для развіцця кантактаў

паміж Еўропай і ўсходнімі краінамі-суседкамі. Ён выказаў спадзеў, што беларуская грамадзянская супольнасць зможа зрабіць больш, каб ідэі «Усходняга партнёрства» і «Еўрапейскага дыялогу аб мадэрнізацыі для Беларусі» знайшлі водгук у жыхароў краіны.

Дыпламат паведаміў, што ўжо зарэгістраваны створаны пад эгідай Еўрасаюза Фонд падтрымкі дэмакратыі. Праз яго ў тым ліку плануецца і аказаць дапамогу беларускім арганізацыям, што працуюць у трэцім сектары. Сікорскі адзначыў, што Польшча ўжо зрабіла першы ўнёсак у 5 мільёнаў еўра. На аналагічную суму можна разлічваць і ад Брусэлю. Агулам плануецца, што фонд будзе фінансавацца сумесна краінамі ЕС і Еўракамісіяй. Кіраўнік знешнепалітычнага ведамства таксама распавёў, што ў Польшчы ў хуткім часе адкрыецца ўніверсітэт, дзе змогуць атрымаць дыпламатычную адукацыю ў тым ліку і прадстаўнікі краін «Усходняга партнёрства».

У сваю чаргу эстонскі калега Сікорскага — міністр замежных спраў Урмас Паэт падкрэсліў, што Еўрасаюз, і Эстонія ў прыватнасці, хоча бачыць Беларусь свабоднай і дэмакратычнай краінай. «На жаль, у Еўропе застаецца «шэрая зона», дзе абмежаваныя свабоды, ёсць палітвязні, — сказаў Урмас Паэт. — І ва ўмовах напружанасці паміж Брусэлем і афіцыйным Мінскам, што стварае цяжкасці для знешняй палітыкі, Еўрапейскі

саюз будзе імкнуцца максімальна падтрымліваць грамадзянскую супольнасць Беларусі».

Цікава, што прыкладна месяц таму дарадца прэзідэнта Літвы Далі Грыбаўскайтэ Дарьнос Сямашка заявіў журналістам, нібыта патрабаванні ЕС аб дэмакратызацыі, выкананні правоў і свабоды ў дачыненні да Беларусі прывялі да краху палітычнай лініі. У часе візіту Грыбаўскайтэ ў Мінск у 2010 годзе, зазначыў Сямашка, Лукашэнка перадаў, што ён павінен на выбарах прытрымлівацца стандартаў ЕС і правесці адпаведныя выбары — тады крокі ў адказ распачне і ЕС. «На жаль, гэта не спрацавала. Можа, са свайго боку мы былі занадта нецярплівымі. Працуючы з апазіцыяй, можа, занадта шмат надзей з ёй звязвалі. Цяпер лягчэй гаварыць з пазіцыі часу, але, можа, іншая тактыка больш бы сябе апраўдала. Калі б было менш амбіцый, можа, можна было дамовіцца з Лукашэнкам аб дыялогу», — падкрэсліў Сямашка. Паводле яго слоў, ЕС хацеў «усё і адразу». «Лукашэнка спалохаўся, пачаў паводзіць сябе нерацыянальна, і мы канчаткова зачынілі дзверы. І што здарылася: ён паехаў у Расію. Ён прадаў частку маёмасці, але стаў больш залежаць ад Расіі», — сказаў Сямашка.

Гэтае выказванне Сямашкі раскрытыкаваў еўракамісар па пытаннях пашырэння і палітыкі добрасуседства Штэфан Фюле, падкрэсліўшы, што змякчаць знешнепалітычную лінію ў ад-

Міністры замежных спраў: Польшчы — Радаслаў Сікорскі, Эстоніі — Урмас Паэт

носінах да Беларусі ЕС не будзе да таго часу, пакуль у краіне ёсць палітычныя вязні.

«Сёлета адносіны са Швецыяй абвастрыліся, і гэта ўплывае на адносіны з ЕС у цэлым. Але мы спадзяемся, што сітуацыя выправіцца, хаця цяпер з Беларусі ідуць сігналы, якія нас хваляюць: арышты людзей, рэпрэсіі, узмацненне ўплыву КДБ, — пацвярджае афіцыйную лінію ЕС Малгажата Васілеўска, прадстаўніца Еўрапейскай службы знешніх дзеянняў ад Эстоніі. — У верасні ў Беларусі прайдуць парламенцкія выбары, і мы разумеем, што яны не будуць адрознівацца ад выбараў 2010 года. Там будуць парушэнні, не будзе празрыстасці, мы мусім на гэта сур'ёзна глядзець. ЕС не мае намеру змяніць сваю палітыку ў адносінах да афіцыйнага Мінска, пакуль усе палітвязні не будуць вызваленыя. Але мае намер інтэнсіфікаваць адносіны з людзьмі, адносіны з людзьмі становяцца ўсё больш і больш важнымі».

Васілеўска адзначыла, што прапанаваны сёлета «Дыялог з Беларуссю дзеля мадэрнізацыі» найперш скіраваны на грамадскія

арганізацыі, «каб падрыхтаваць іх для будучыні, для дэмакратычнага праўлення». Ужо адбыліся два этапы працоўных сустрэч. Адна з ідэй гэтай праграмы палягала ў тым, каб запрашаць да ўдзелу ў працы рабочых груп малодшых чыноўнікаў. «Гэты сегмент адміністрацыі, калі звязваецца з грамадскімі арганізацыямі, у будучыні прыносіць сінэргію», — падкрэслівае Малгажата Васілеўска.

Аднак застаецца адкрытым пытанне, як чыноўнікі могуць быць уключаны ў праграму, калі ёсць інфармацыя пра распаўсюджаны па дзяржаўных інстытуцыях цыркуляр, які забараняе ім гэта. А таксама хто можа гарантаваць, што атрыманая веда будучы скіраваная ў канструктыўнае рэчыва? Свежы прыклад: журналіст Белтэлерадыёкампаніі Гусацэнка ўдзельнічаў у адукацыйнай праграме шведскага медыяінстытута ў Кальмары. Што не перашкодна яму зняць паклёпніцкі сюжэт для тэлебачання пра пасла Швецыі ў Беларусі Стэфана Эрыксана. Таму заканамернае пытанне: ці ў каня корм?

▶ МЕРКАВАННЕ

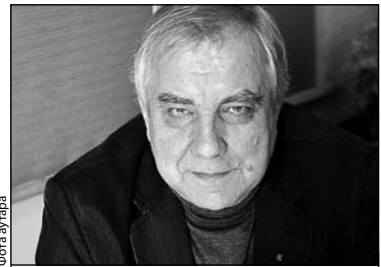
РАБСТВА АБРАНАЕ ДОБРААХВОТНА

Беларускія парламентарыі маюць «сяброўскую групу ў эстонскім парламенце». Кіраўнік гэтай групы Уладзімір Вельман некалькі разоў сустракаўся з калегамі, на свае вочы бачыў былых палітвязняў і выбары, размаўляў у піўной пра «бацьку» і альтэрнатыву. Сваімі высновамі спадар Вельман дзеліцца з журналістам НЧ Вольгай Хвоін.

Прэтэнзіі да эстонскіх выбараў

Я — дэпутат парламента з самым вялікім стажам. За гэты час парламент істотна змяніўся. Ён цяпер усё больш і больш штампіце рашэнні, прынятыя ўрадам. Дыскусій у залі амаль няма. Амаль усе законапраекты, якія прапануюць сацыял-дэмакраты, звычайна адмятаюцца ў першым чытанні. У нас ёсць паліцыя бяспекі, якая займаецца праслухоўваннем, вобшукамі. Нядаўна ў нас быў вобшук з такой «паказальнай поркай», з прыцягненнем СМІ.

У нас выклікае насярдогу сістэма выбараў. Электронныя выбары не дазваляюць прасачыць, хто, як і дзе галасаваў. Пазіцыя нашай партыі — людзі мусяць удзельнічаць у адзіным працэсе праз выбарчыя

Фота: аўтар

Даведка:

Уладзімір Вельман. Дэпутат парламента Эстонскай Рэспублікі. Нарадзіўся ў Таліне. Сябра Цэнтрэцкай партыі Эстоніі ад 1994 года. Скончыў Талінскі політэхнічны інстытут. Працаваў інжынерам, журналістам. Член саюза журналістаў Эстоніі. Валодае рускай, эстонскай і англійскай мовамі.

ўчасткі. Раз на чатыры гады можна ўстаць з каналы і прыйсці прагаласаваць персанальна. Цяпер электронным галасаваннем карыстаюцца прыкладна 25 працэнтаў выбарцаў. Агулам яўка на выбары складае 65 працэнтаў. Такую высокую яўку ў тым ліку дае і электроннае галасаванне.

Але я мяркую, што Эстонія найбольш з усіх постсавецкіх краін прасунулася ў плане рэформаў.

(Памочнік Вельмана Дзясніс Бародзіч прызнаўся, што на апошніх парламенцкіх выбарах таксама карыстаўся электронным галасаваннем. «Зручна», — рэзюмаваў аднапартыец Вельмана. Варта ад-

значыць, што ў Эстоніі надзвычай прасунутая сістэма электронных паслуг: праз сваю ID-картку і інтэрнэт можна і кантракт падпісаць, і рэцэпт у доктара ўзяць, і на выбарах прагаласаваць. Самі эстонцы жартуюць, што гэта стала папулярным у тым ліку і з-за надвор'я, маўляў, яно часта падводзіць).

Змена лідара — не галоўнае

Трэба з розумам правесці працэс прыватызацыі, каб, не дай Бог, не паўтарыць досвед Расіі, і ў некаторай ступені эстонскі. У нас, напрыклад, спачатку прадалі чыгунку, а потым дзяржава яе выкупіла, але ўжо за іншыя грошы. Цяпер столькі накапілася на постсавецкай прасторы рознага досведу, яго трэба ўзважыць. Варыянт украінскай мітусні для Беларусі не падыходзіць.

Калі Беларусь, дай Бог, прыйдзе да дэмакратыі, то важна, які будзе зроблены выбар у геапалітычным вымярэнні. Вы ведаеце, якія праблемы цяпер у Расіі, яна сама свой геапалітычны выбар зрабіла. А калі яшчэ кінуць на Беларусь расійскіх алігархаў, то ў вас будзе горш, чым у Расіі. І я, дарэчы, згодны ў гэтым з Лукашэнкам. Пытанне змены лідара важнае, але не галоўнае. Калі народ будзе разадраны на часткі, то ці той гэта вынік, якога хацелася дасягнуць у жаданні пазбавіцца ад ненавіснага чалавека?

Каб не парвалася

Рэформы трэба вельмі тонка адчуваць, каб не парвалася. Эстонскі прыклад з пераносам у 2007 годзе помніка воінам, якія загінулі ў часы Вялікай Айчыннай вайны. Помнік рэальна трэба было перанесці, быў сабраны круглы стол, мы дамовіліся, што зробім гэта летам, пасля Дня Перамогі, годна. І ўсе былі з гэтым згодныя. Але ішла перадвыбарная барацьба, і было прынята сілавое рашэнне. Гэтую сітуацыю можна было вырашыць нармальна, бо той канфлікт у выніку прывёў да некаторых супярэчнасцяў унутры нашага грамадства.

Мы ўсё ўразалі свае расходы, каб нас узялі ў зону еўра, разлічвалі на плынь інвестыцый. А ў выніку інвестыцый мы не атрымалі, ды яшчэ і мусім удзельнічаць у стабілізацыйных праграмах. Усе гэтыя рэформы былі неабходнымі, правільнымі. Але пытанне хуткаснага рэжыму, часавага адрэзку.

Свабода — гэта...

Калі вы думаеце, што ў свеце недзе ёсць сілы, якія будуць сваю пазіцыю з прынцыпаў вялікай дэмакратыі, то вы глыбока памыляецеся. Вы кажаце пра легітымны беларускі парламент, але я быў назіральнікам на вашых парламенцкіх выбарах у 2008-м годзе ў складзе місіі БДПЧ АБСЕ. І гэта выбар вашага народа. Што такое легітымнасць — тое, што падабаецца ЕС, ці што падабаецца вам? Мы гаварылі сваімі беларускімі калегамі, што вам патрэбная шматпартыйнасць, доступ

да СМІ, вам ужо трэба да гэтага рыхтавацца. І ў прыватных шчырых размовах яны пагаджаюцца, усё разумеюць. Нашы калегі ў Беларусі — людзі не дурныя, але хутчэй яны не зацікаўлены ў тым, каб гэты адбылося пры іх актыўным палітычным жыцці. Мой дзядзька, які з'ехаў у эміграцыю ў Парыж яшчэ ў 1930-я, сказаў мне, што свабода — гэта рабства, абранае добраахвотна. А я тады ведаў толькі пра «асэнсаваную неабходнасць...». І чым больш я жыў, тым больш разумею, што яго словы былі правільныя.

Пакуль людзі знізу не будуць разумець і хацець пераменаў, яны не пільныя. Я не прыхільнік таго, каб навязваліся нейкія пазіцыі. У часе назіральнай місіі я стараюся не сядзець на ўчастку, а наадварот — пахадзіць па горадзе, недзе ў піўной пагаварыць з людзьмі. І беларусы кажуць: так, «бацька» — не падарунак, але ніхто не прапануе лепш. Я з'ехаў з Беларусі ў 2010 годзе праз дзень пасля прэзідэнцкіх выбараў. Калі быў мітынг, я не быў на плошчы, але ўсё ведаю. Кажаце, амапавец ударыў дыпламата? Можа, у яго былі нейкія асабістыя прэтэнзіі да дыпламата, рэўнасць ці што...

Мы сустракаемся і з прадстаўнікамі апазіцыйнага руху. Напрыклад, з людзьмі Саннікава, з Аляксандрам Мілінкевічам, Аляксандрам Казулінным. Карыстаючыся легітымнасцю нашага мандата, мы можам пачувацца даволі свабодна. Мы не ведаем, назірае хто там за намі ці не. У прыватных размовах у часе візітаў у Беларусь тама вызвалення палітвязняў падымалася, але афіцыйна не.

▶ ТРЭЦІ СЕКТАР

АНДРЭЙ ХАДАНОВІЧ

Аляксандр ТАМКОВІЧ

Прэмія «Дэбют», на мой погляд, адна з самых крэатыўных у дзейнасці беларускага ПЭН-цэнтра, бо дазваляе невядомым паэтам і празаікам выдаць сваю першую кнігу. Мой апавед пра жыццёвыя і творчыя дэбюты аднаго з кіраўнікоў гэтай структуры — Андрэя Хадановіча — магчыма, дапаможа зразумець, чаму ён так «рухае наперад» іншых.

Жыццёвы дэбют

Ён адбыўся 13 лютага 1973 года ў Мінску ў знакамітым раддоме насупраць Піпчалаўскага замку. Некалі там пакутаваў Якуб Колас. Напэўна, некаторыя экстрасэнсы ўбачылі б тут нейкі таямнічы сэнс. Мы ж папросту канстатуем факт.

Андрэй Хадановіч жартуе, што ўсё яго дзяцінства прайшло пад «знакам Бураціна», бо пасля пераезду яго сям'я жыла на вуліцы Алышэўскага, у доме, дзе размяшчалася цацачная крама «Бураціна». Яго вітрына і стала для хлопчыка асабістым Дыснэй-лэндам.

У сямейнай памяці жыве гісторыя пра тое, што аднойчы, ва ўзросце двух-трох гадоў, ён убачыў за шклом плошчавага мішку і зладзіў сапраўдны скандал, патрабуючы цацку купіць. Высветлілася, што ў продажы мішкаў няма, а за шклом вітрынны экспанат. Дзіцячыя слёзы паставілі на вушы ўсю краму і спыніліся толькі тады, калі цацку пагадзіліся прадаць.

Спачатку Андрэй Хадановіч вучыўся ў сярэдняй школе №113, якая апроч французскай мовы мела яшчэ і спартовы ўхіл. З апошнім былі пэўныя праблемы, бо па жыцці ён аддаваў перавагу кнігам і канале, а не футбольным мячам і спартывым прыладам.

Бацьку, Валерыя Фёдаравіча, гэта даволі моцна раздражняла — той меў шэраг спартовых радаў. Зразумела, хацеў бачыць у сваім сыне, як мінімум, прыхільніка алімпійскага лозунга: «Citius, Altius, Fortius», але быць «хутчэй, вышэй, мацней» у Андрэя ніколі на атрымлівалася.

Пакуль не ўмяшалася першае каханне.

Кнігі і спевы ў дзіцячым хоры Беларускага радыё і тэлебачання (ёсць у біяграфіі Андрэя Хадановіча і такі момант) заступілі месца жаданню падабацца дзяўчынкам. Юнак стаў абіраць тыя віды спорту, дзе патрэбна перш за ўсё неверагодная вынослівасць.

Рамантычны дэбют

Спартыўная хадзьба дапамагла скінуць лішнія кілаграмы, акадэмічнае веславанне — дадаць мускульнай масы. Дарэчы, разам з ім веславала старэйшая на год дзяўчынка з вельмі адметным (што не раз выклікала адпаведныя жарты) прозвішчам — Ка-

цярына Хадановіч. Пазней яна стане шматразовай алімпійскай чэмпіёнкай, выйдзе замуж і стане вядомай як Хадановіч-Карстэн.

У самога ж Андрэя са спортам не склалася, бо прыблізна ў 17 гадоў у яго пачаўся канфлікт з трэнерамі. Па дзвюх прычынах. Па-першае, ён быў занадта самастойны і задаваў зашмат пытанняў. Зразумела, тым, хто патрабаваў безумоўнага (і безгалосага) падпарадкавання, гэта не магло падабацца. Па-другое, падчас чарговых спартыўных збораў у яго жыцці адбыўся рамантычны дэбют. Як звычайна, першае каханне падаецца падлеткам чымсьці бязмежным, вечным і самым галоўным.

Хутка ён стаў злосным парушальнікам спартыўнага рэжыму... У выніку на ўсесаюзныя спаборніцтва (нягледзячы на перамогу на рэспубліканскіх) яго банальна не запрасілі. У каманду ўзялі іншага чалавека, што вельмі моцна пакрыўдзіла Андрэя. Са спартыўнай секцыі ён сышоў. Што адразу станоўча паўплывала на паспяховаць у школе. Апошнія дзве чвэрці выпускнога класа ён скончыў на ўсе «пяцёркі», імгненна ператварыўшыся з сярэднячка ў выдатніка. Выйшаў нават на медаль. На срэбны, бо раней былі чацвёркі.

Літаратурны дэбют

У той час гэта яшчэ азначала пэўныя льготы. Паспяхова здаўшы адзін экзамен, у 1990 годзе ён паступіў на філалагічны факультэт БДУ. Чаму? Напэўна, гэтаму выбару паспрыяла атмасфера, у якой Андрэй Хадановіч рос.

Літаратурны дэбют пачаўся з дзіцячага верша, што наўрад ці можна лічыць нечым неардынарным. А вось пра абставіны, пры якіх гэта адбылося, варта сказаць.

Андрэю было тады чатыры гады. На Новы год у іх сям'і, як заўсёды, упрыгожвалі ялінку. Цікавы хлопчык выцягнуў з цацкі металічныя «вусы» і ўсунуў іх разетку, да якой яны, на яго разуменне, так ідэальна падыходзілі... Дзеўбанула токам добра... Выратавала, што трымаўся ён за «вусы» толькі двума пальчыкамі, інакш бы не было першага верша.

Цытаваць гэты верлібрык не буду, найперш па той прычыне, што сам Андрэй Хадановіч сёння крытыкуе яго сінтаксічную канструкцыю і выказае намер сур'ёзна адрэдагаваць тэкст.

Як не буду цытаваць і яго вершаванай публіцыстыкі для школьнай насьпенгазеты, вершаў-прысвячэнняў сябрам і сяброўкам на філфаку БДУ.

Бацька будучага паэта быў журналістам, працаваў у розных газетах (у «Знамя юности», напрыклад) і сам складаў вершы. Праўда, не выдаў ніводнага зборніка, бо не пісаў пра «Леніна, партыю, камсамол». Напэўна, нейкі «ген творчасці» ад бацькі перадаўся сыну, бо той засынаў і працянаўся пад грукат друкарскай машыны.

Праэтэсты дэбют

Маці Андрэя, Ірына Алегаўна, нарадзілася ў Вялікіх Луках. Дзяцінства і юнацтва яе прайшлі ў рускамоўнай частцы Казахстана, а сталенне — у Маскве. У беларускую сталіцу яна пераехала амаль перад самым каханнем і шлюбам.

Гэта я да таго, што яна цалкам абгрунтавана з'яўляецца (адной з многіх), з кім Андрэй Хадановіч сёння размаўляе на рускай мове. І было б вельмі дзіўна, калі б было па-іншаму...

Магчыма, гэта некаму падасца спрэчным, але я не разумею лю-

дзей, якія пачынаюць успамінаць «сваю трасянку», каб паказаць прыналежнасць да беларускамоўнай эліты, альбо робяць з гэтага нейкі модны брэнд-феціш. І ў той жа час не прымаю, калі вядучыя дзяржаўных тэлеканалаў пачынаюць размаўляць з беларускамоўнымі гаспадарамі на «великом и могучем», а тыя кан'юктурна пераходзяць на яго ж.

Менавіта па гэтай прычыне мне і падабаецца шчырасць, з якой Андрэй раскавае пра тое, што пэўны час пісаў вершы на рускай мове. А рускую філалогію ў БДУ абраў па той прычыне (юнацкі снабізм), што на рускае аддзяленне конкурс быў разы большы, чым на беларускае.

...Студэнцкі перыяд жыцця, па словах Хадановіча, з'яўляецца, акрамя іншага, «формай уцёкаў ад беларускага войска». Сапраўды, якраз падчас яго паступлення, на філфаку БДУ скасавалі вайсковую кафедру, і толькі па атрыманні дыплама выпускнікоў чакаў год «кірзавых ботаў».

Разам са сваімі аднакурснікамі Андрэй Хадановіч старанна праходзіў медычныя курсы. Тыя сталі медсёстрамі, а ён медбратам. Навучыўся накладваць павязкі, і нават (толькі тэарэтычна) прымаць роды.

Калі пасля абароны дыплама пачалі прыходзіць ваенкаматаўскія пошты, ён «уцёк» у другое месца — аспірантуру пры БДУ. Адначасова яму прапанавалі выкладаць французскую літаратуру, чым ён займаецца ўжо больш за дзесяць год.

А беларускамоўны дэбют у яго творчасці адбыўся ў 1996 годзе. Паспрыялі яму шмат фактараў, найперш — эстэтычны, але не ў апошнюю чаргу — і рамантычна-палітычны чыннік.

Нагадаю, у траўні 1995 года адбыўся сумна вядомы рэферэн-

дум, які «абакраў Беларусь на нацыянальныя сімвалы і стварыў юрыдычна законную сітуацыю для лінгвістычнай дыскрымінацыі беларусаў у Беларусі».

Гэта не толькі цытата з маёй размовы з паэтам і грамадскім дзеячам Андрэем Хадановічам. Гэта яго прыныцёвая пазіцыя!

Палітычны дэбют

Першая кніга паэта Андрэя Хадановіча называлася «Старыя вершы». Выйшла яна ў 2003 годзе і была цалкам беларускамоўнай. Сёння на яго рахунку ўжо 9 паэтычных кніжак. Шэсць выдадзены на беларускай мове, тры — у перакладзе на ўкраінскую, польскую і шведскую. Колькасць асобных публікацый яго вершаў і перакладаў вымяраецца ўжо трохзначнымі лічбамі.

Для тых, хто любіць статыстыку, удакладню: Андрэй Хадановіч — уладальнік многіх прэстыжных (у тым ліку і замежных) прэмій, першай з якіх была прэмія часопіса «Крыніца». З 2002 года ён сябра Беларускага ПЭН-цэнтра, а з 2008 года — яго кіраўнік.

І яшчэ. 5 снежня 1998 года ён пабраўся шлюбам з былой аднагрупніцай і каляжанкай па аспірантуры Марынай, якая 10 траўня 2006 года нарадзіла цудоўную дачку Алену. Андрэй Хадановіч не вельмі любіць форму імені па бацьку, але сваю шасцігадовую дачку часта іранічна называе Аленай Андрэўнай. Мабыць, таму, што яна да яго вельмі падобная...

А яшчэ ён вельмі любіць паўтараць словы Іосіфа Бродскага: пісьменнік не мае права лезці ў палітыку, пакуль палітыка не лезе ў ягоныя справы. На жаль, сённяшняя палітыка ў справы Андрэя Хадановіча «лезе». Хаця, па вялікім рахунку, ён чалавек цалкам апалітычны.

Пры даволі скептычных адносінах да айчынных палітыкаў (дзяржаўных і апазіцыйных) Хадановіч цвёрда перакананы ў тым, што, калі ў грамадскім жыцці наступае «Час X», ніхто не можа заставацца ў баку. У тым ліку і паэты.

Такімі момантамі сталі прэзідэнцкія выбары 2006 і 2010 гадоў. У 2006-м ён выступаў на Кастрычніцкай плошчы і кожны дзень потым (да разгону) хадзіў у намётавы гарадок. У 2006-м чытаў і спяваў вершы, а ў 2010-м на плошчы Незалежнасці праспяваў у сваім перакладзе знакамітую песню каталонскіх змагароў за свабоду з франкісцкім рэжымам 1960-х гадоў. Напісаў «Слуп» (першая назва) паэт Луіс Льяк. Падчас польскай «Салідарнасці» паэт і бард Яцэк Качмарскі перарабіў яе ў «Мурь».

Гэты варыянт і абраў асновай для сваёй песні-верша Андрэй Хадановіч. Вобраз «муроў» ужо часткова згубіў сваю актуальнасць, бо Берлінскі мур даўно разбурылі, і таму да слова «мурь» беларускі паэт дадаў слова «турма» і «свабода».

«Разбуры турмы мурь! Прагнеш свабоды — то бяры!» — спяваў на плошчы паэт і грамадзянін Андрэй Хадановіч.

P.S. Не так даўно ў інтэрнэце з'явіўся ролік, дзе арыштаваны малады расійскі паэт Кірыл Мядзведзеў у аўтазатку спявае свой рускі пераклад гэтай славацкай песні. Накіраваны ён супраць таго, што зараз робіцца ў Расіі...

ГРАМАДСТВА

▶ МАРАЛЬ

ПАЛЯВАННЕ НА ПЕДАФІЛАЎ

Скандаляная гісторыя «палявання» на педафілаў, у якую трапіў у ліпені грамадска-палітычны актывіст нетрадыцыйнай арыентацыі з Ваўкавыску Віталь Гуляк, атрымала свой працяг. «Паляўнічых» выклікалі ў пракуратуру па заяве аб нападзе, але нікому з іх нават не выпісалі штраф. Журналіст НЧ Алена Барэль сустрэлася з адным з арганізатараў і ўдзельнікаў суполкі «Скураны мікрафон» Аляксеем Чугнадзэ, каб высветліць далейшыя планы маладзёнаў: ці не распаўсюдзіцца «паляванне» пасля выпадку з Гуляком не толькі на педафілаў, але і на сэксуальныя меншасці?

Адзін з «паляўнічых» на педафілаў Аляксей Чугнадзэ

Аляксей Чугнадзэ прыйшоў на сустрэчу ў кавярню з маскай Гая Фокса ў руках, больш вядомай як маска «Vendetta» з коміксу, а потым і з фільма «V — значыць вендэга». Адметна, што там таямнічы чалавек у масцы вядзе падпольную барацьбу супраць улады і, паміраючы, вызваляе краіну ад таталітарызму, становіцца нацыянальным героем.

Аляксей сціпла замовіў шклянку вады і пачаў распавядаць.

— Мы ствараем на сайце знаёмстваў анкету дзяўчынкі ці хлопчыка 11–14 гадоў. Чакаем, пакуль паступіць прапанова ад дарослага дзяўчкі сустрэцца для сэксу. Пры гэтым мы неаднаразова нагадваем яму пра «свой» узрост. Калі ж, нягледзячы на гэта, перапіска і непрыстойныя прапановы працягваюцца, мы згаджаемся на сустрэчу. Гэта лоўля на жыўца.

— На сустрэчы вы хапаеце педафіла, здымаеце на відэа, а потым выкладаеце ў сеціва?

— Мы прыходзім, каб расчараваць педафіла і трохі з ім пагутарыць.

— «Пагутарыць» — гэта збіць?

— Гвалт не ўжываецца ні ў якім разе. Мы толькі здымаем сустрэчу на відэа, патрабуючы прызнанняў і выбачэнняў. Мы проста хочам, каб яго калегі, сям'я, суседзі, знаёмыя ведалі, хто жыве побач з ім.

— Месяц таму, 27 ліпеня, вы ў сеціве ад імя 16-гадовага мінскага падлетка дамовіліся на сустрэчу з геям Віталем. Навошта?

— Спачатку мы вялі перапіску з ім ад імя 18-гадовага хлопца. Потым «прызналіся» ў 16-гадовым узросце, але ж Віталь гэта не спыніла (у нас ёсць усе раздрукоўкі разоў). Восі і трапіў на спатканне не з хлопчыкам, а з намі. Мы нікога не збіраліся абразіць, не было ніякай палітычнай афарбоўкі.

— А навошта было махаць перад носам чалавека на камеры фалаімітатарам, які ў сеціве пабачаць падлеткі?

— Было шмат спрэчак з-за гэтага. Мяркую, што з часам гэта зменіцца. Увогуле, важны сам змест відэа, а не антураж. Не бачу тут нічога страшнага.

— Хто звычайна вядзе перапіску ад імя непаўнагадовых?

— Усе патроху. З Віталікам мы перапісваліся некалькі тыдняў. Яго адвакатка, дарэчы, збіраецца судзіцца з намі. А вось у пракуратуры нам казалі, што мы змагаемся за правую справу, і калі з нашага боку не будзе нікага гвалту, агрэсіі і пераследу з нейкіх палітычных мэтаў, яны толькі вітаюць гэта.

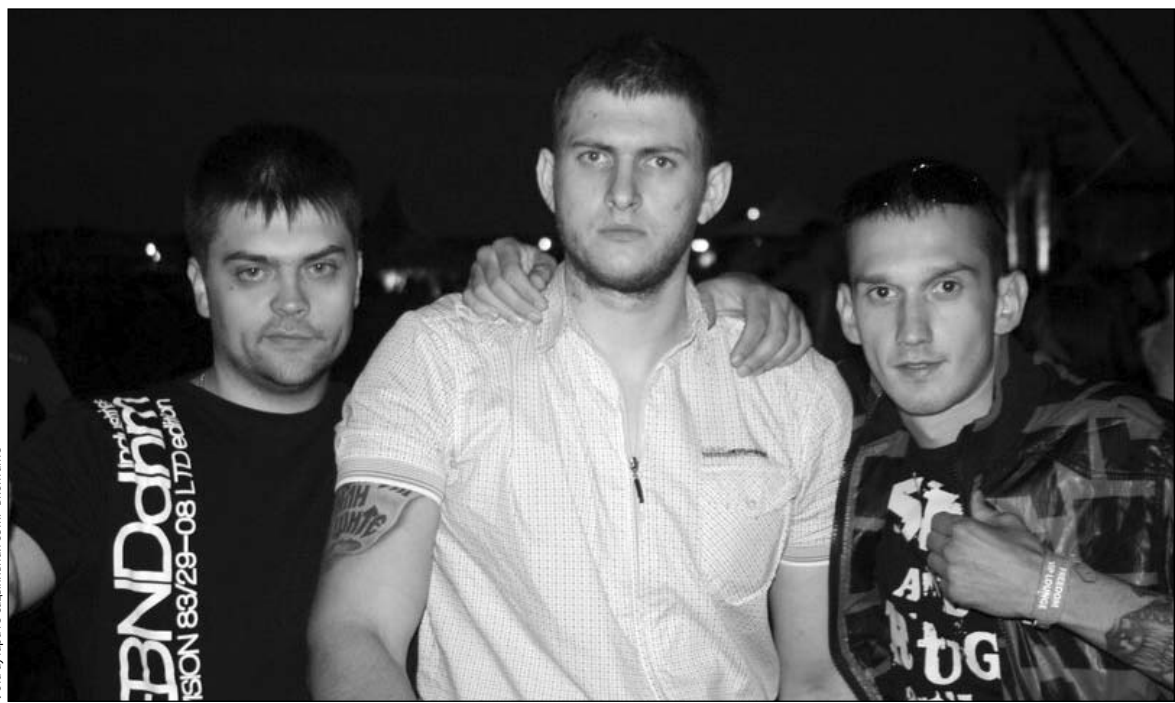
Сярод нас няма ні алкаголікаў, ні наркаманаў, усе дастаткова дужыя, многія — спартоўцы. Шмат хто, як і я, займаецца бізнэсам. У мяне частка бізнэсу тут, а частка ў Расіі.

— Прагледзеўшы старонку і фота аднаго з асноўных удзельнікаў «Скуранага мікрафона» Аляксандра Барадзіна, я адзначыла тату з рунамі, сонцазваротам і надпісы на саколках «Говори со мной на РУССКОМ языке!». Ці не рухаюць вамі ідэі РНА?

— Не, вы што! Тату — для прыгажосці, ён любіць усе славянскае. Тату — маё хобі (дэманструе «размаляваныя» рукі), імі ў мяне пакрыта каля 60 адсоткаў цела, сам раблю эскізы. Усе мы — звычайныя хлопцы і да ніякіх групак не належым. Што датычыцца рускай ідэі, то я, напрыклад, напалову грузін, і нікому з хлопцаў гэта не замінае.

— Знятыя тры ролікі. Гэта значыць, што вы арганізавалі адносна нядаўна?

— Так, з вясны. Вырашылі з прыяцелямі, касцяк — шэсць чалавек, у вольны ад працы час рабіць добрую справу. Ведаеце, маёй сястрычцы 12 гадоў, і яна актыўна карыстаецца сецівам. А ў гэтым узросце дзіцё нескладана падмануць. І аднойчы я ўявіў,

Касцяк «Скуранага мікрафона»: Грыневіч, Барадзін, Чугнадзэ

што яна таксама можа трапіць у лапы педафіла, які зруйнае ёй жыццё. Абмеркаваў з хлопцамі, як і што ў гэтым напрамку можна зрабіць, так усё і пачалося.

— Гэта была цалкам ваша ідэя, ці ваша дзейнасць каардынуецца кімсьці звонку?

— Мы працуем па аналогу з арганізацыямі, якія ёсць у Расіі, Украіне дый іншых краінах СНД, аб'яднаных рухам «СТОП Ублюдки», да якога мы і далучыліся. Перапісваліся з расійскімі хлопцамі, дасылалі ім відэа для апрацоўкі і аналізу. Працуем усе па агульных базах дадзеных, якія змяшчаюць інфармацыю аб педафілах і ўвесь час абнаўляюцца.

— Дык чаму на вашай старонцы vk.com/didloTV значыцца «Скураны мікрафон»?

— «Скураны мікрафон» — назва для нашага «тэлеканала» аб педафілах на старонцы «ВКонтакте». А ўвогуле мы завёмся «ОМП» — «Отлов минских педофилов».

— Колькі ў вас людзей?

— Некалькі дзясяткаў чалавек, ва ўсіх буйных гарадах. На сустрэчу з педафілаў у Мінску могуць прыехаць каля 30–40 чалавек.

— А што канкрэтна, якія словы вы яму кажэце?

— Стаю над вухам і душу маральна: «Ты — хворы» і г.д. Пытаюся, ці былі ў яго эпізоды з дзеткамі дагэтуль. Апошні, Віталік, адказаў, што былі... І яшчэ невядома, ці ведаюць пра гэта

бацькі тых малых. Дарослы ж, дастаткова разумны і адукаваны чалавек, выдатна ведаў, што ягоныя дзеянні ў адносінах малалеткі будуць насіць супрацьпраўны характар. Самае цікавае, што ён лічыць сябе правым: паведаміў мне, што ён — гей. Арыентацыя — асабістая справа кожнага, але калі дарослы мужчына ломіць псіхіку дзіцяці, гэтакі чалавек небяспечны. І небяспечным ён будзе да таго часу, пакуль яго не выкрыць. Таму мы прыкладаем максімум высілкаў, каб усе навокал разумелі, што гэта за чалавек. Зараз мы збіраем грошы на якасную відэаапаратуру для здымак.

— Колькі педафілаў у Беларусі вы зараз адсачылі і з кім вядзеце перапіску?

— Зараз мы валодаем матэрыяламі на цэлы гурт беларускіх педафілаў, трымаем кожнага з іх у распрацоўцы. Не хачу афішаваць лічбы, яны жудасныя, вельмі шмат дарослых людзей перапісваецца з 11–12 гадовымі хлопчыкамі і дзяўчынкамі. База будзе пашырацца, ролікі выкладвацца ў сеціва, усё ўбачыце самі. Хачу звярнуцца да бацькоў: калі ласка, праглядайце старонкі сеціва, на якія заходзяць вашы дзеці!

— Ці адсочваеце вы жыццё выкрытых вамі педафілаў?

— Так, перыядычна. У кожным буйным горадзе ў нас ёсць свае інфарматыры.

Гей Віталь Гуляк трапіў у пастку «паляўнічых»

— Які сэнс укладаеце ў маску Гая Фокса, ці «Vendetta», якую апранаеце на сустрэчах з педафіламі?

— Аблічча Гая Фокса сімвалізуе, у першую чаргу, свабоду. Гэта рэвалюцыянер, якога ўлады спрабавалі пакараць смерцю, але нічога не атрымалася. З гэтай маскай я браў удзел у акцыях барацьбы супраць наркотыкаў на фэсце «Global Gathering», для мяне яна вельмі шмат значыць. Яна не для таго, каб схаваць твар як злачынцу. Нас шмат крытыкуюць, але мяне неабяякавы лёс дзяцей, якія становяцца ахвярамі педафілаў. Не ўсе з пацярпелых кажуць родным. У мяне ёсць знаёмая, якую ў дзяцінстве заманіў нібыта для гаворкі і згвалтаваў дарослы мужык. Пра гэтае яна распавяла толькі ў 23 гады і аднаму чалавеку.

Дэ-юрэ

Міліцыя не можа выкарыстоўваць вынікі дзейнасці «паляўнічых» за педафіламі, бо сабраныя ўдзельнікамі матэрыялы не маюць доказнай сілы ў судзе. Паводле беларускага заканадаўства, асобным грамадзянам не прадстаўлена права на ажыццяўленне апераўтына-вышчуковай дзейнасці. З пункту гледжання крымінальнага заканадаўства, узнікаюць пытанні па кваліфікацыі дзеянняў супольнасці. Акрамя таго, існуе прэзумпцыя невінаватасці: ніхто не можа быць прызнаны вінаватым у здзяйсненні злачынства, акрамя як па выраку суда.

Удзельнікі групы «СТОП Ублюдки» могуць панесці адказнасць за прычыненне шкоды гонару, годнасці і дзелавой рэпутацыі, але толькі ў выпадку звароту пацярпелага ў суд з позвай. Існуе таксама адміністрацыйная і крымінальная адказнасць за паклёп — распаўсюд загадзя ілжывых звестак, якія б ганьбавалі іншага чалавека.

Па цяперашнім заканадаўстве, педафілаў за адзін толькі намер спакусіць малалетніх нічога не пагражае. Крымінальная справа распачынаецца толькі пасля таго, як адбудзецца пацалунак, ці пакуль педафіл не пакажа дзіцяці свае палавыя органы. Справа распачынаецца толькі пасля здзяйснення злачынства.

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №8 (72)
(жнівень)

www.lit-bel.org www.novychas.org

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

«НАВІНЫ»: літаратурна-грамадскае жыццё жніўня	с. 2
«КРАЯЗНАЎСТВА»: Сяргей ЧЫГРЫН пра Янку КУПАЛУ на Гарадзеншчыне	с. 3
«ЗАПІСЫ»: «Пошукі і сціны» Лідзіі АРАБЕЙ	с. 4
«ПАМЯЦЬ»: апошнія паэтычныя старонкі Алега ЛОЙКІ	с. 5
«ЭСЭ»: Лондан (неалімпійскі) вачыма Янкі СКРЫДЛЕўСКАГА	с. 6
«ПАЭЗІЯ»: вершы Алены НІЯКОўСКОЙ і Славаміра АДАМОВІЧА	с. 7
«ЧЫТАЛЬНЯ»: фрагменты рамана Міколы АДАМА «Мыла»	с. 8-9
«АРХІЎ»: «Імкненні» Уладзіміра ТАМАШКОВА	с. 10
«САТЫРА»: апавяданне «Гномікі» Кузьмы ВЯСЭЛАГА	с. 11
«ПЕРАКЛАД»: вершы польскага паэта Яна ЛЕАНЧУКА	с. 12
«ФОРУМ»: «Праўдзівыя майстры-ашуканцы» Уладзіміра СІУЧЫКАВА	с. 13
«КРЫТЫКА»: рэцэнзіі Міколы МІШЧАНЧУКА і Міколы МІЦКОВІЧА	с. 14
«ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВА»: лекторы Івана ЛЕПЕШАВА	с. 15
«ЭСЭ»: Аксана СПРЫНЧАН пра Лысую гару	с. 16

МЕРКАВАННЕ

РУСКАМОЎНАЯ БЕЛАРУСКАЯ КУЛЬТУРА?

Вячаслаў РАКІЦКІ

У апошні час вельмі актыўна, а з майго пункту гледжання, нават агрэсіўна, некаторыя СМІ (першым чынам tut.by намагаецца) пачалі навязваць грамадству меркаванне, што мова не з'яўляецца вызначальнай для развіцця нацыянальнай культуры. Майляў, беларускую культуру можна ствараць і на расійскай мове. Нават тэрмін з'яўляецца — «рускамоўная беларуская культура».

Я выдатна разумею, што панятка «культура» не атаясамляецца толькі з мовай. Складніцаў культуры шмат. Але мова ёсць вызначальным. Мясцовыя ж апалагеты «расейшчыны», на маю думку, дайшлі да абсурду, скарыстаўшыся вельмі складанай сітуацыяй з беларускай мовай у сучасным беларускім грамадстве, якое так і не можа па зразумелых прычынах пазбавіцца каланіяльнай залежнасці ад Расіі.

З гэтай нагоды я не збіраюся тэарэтызаваць дзеля таго, каб пераканаць і тых, хто свядома ці за грошы працуе на расійскую культурную акупацыю Беларусі, і тых, хто ў надзеі на неабсяжны расійскі рынак наіўна спрабуе штосьці стварыць па-расійску, і тых, хто проста ад ляюты ніяк не хоча далучыцца да сапраўднай беларускай культуры, што патрабуе інтэлектуальных і маральных высілкаў.

Я проста прапаную некалькі тэзаў, якія для мяне ёсць ісціна.

За ўсю гісторыю беларускай літаратуры (і беларускага тэатра таксама, маю на ўвазе драматургію, якую я вывучаю) не было створана ніводнага выбітнага твора па-расійску. Магчыма, у якасці выключэння можна назваць мастацкую публіцыстыку Алеся Адамовіча, якая стваралася ва ўмовах імперска-камуністычнай краіны СССР і мела адчайную мэту дастукацца і да людзей, і да вышэйшай маскоўскай улады, каб абараніць беларускую нацыю і ідэі гуманізму. Што да драматургіі, ніводнай п'есы па-расійску, якая б стала здабыткам нацыянальнай літаратуры і сцэны, НЕ БЫЛО СТВОРАНА НІКОЛІ! Купала, Крапіва, Макаёнак, Дударэў і менш значныя, але цікавыя драматургі, пісалі толькі па-беларуску!

Сучасныя расійскамоўныя мясцовыя (НЕ беларускія) літаратары боўтаюцца паміж дзвюма вельмі рознымі культурамі і знаходзяць аўдыторыю хіба што на сідзірскіх абшарах, бо на тых абшарах і арыентуюцца, але чамусьці (па месцы нараджэння і пашпартнай рэгістрацыі?) завуць сябе беларускімі аўтарамі. І хай яны не злуюцца на беларускіх рэжысёраў, якія не ставяць іх п'есы, напісаныя на слабенькай расійскай (а адкуль беларус можа ведаць глыбінныя плоскасці і нюансы расійскай мовы???) мове на падставе свайго асабістага дробнага жыццёвага досведу і

комплексаў, але з прэтэнзіяй на агульначалавечае разуменне. Дзеля чаго пастаноўшчыкам марнаваць час, калі ёсць звычайная сусветная (уключаючы расійскую) драматургія? Гэта факт!

А праўда ў тым, што агульначалавечы змест нараджаецца толькі на нацыянальнай глебе (і мове першым чынам). Ангелец

Шэкспір, расеец Чэхаў, француз Мальер не дадумаліся б і не змаглі пісаць, маляваць сваю рэчаіснасць на чужых мовах. Таму яны цікавыя ўсяму свету! А нашыя расійскамоўныя «творцы» — на абочыне і сваёй культуры, і расійскай, да якой яны так імкнуцца, і наогул агульначалавечых каштоўнасцяў. Яны, хто вырас

у беларускай рэальнасці, хай і ў нібы расійскамоўным асяроддзі, але без глыбіннай моўнай традыцыі, наўрад ці стануць новымі Чэхаўмі. Але і Купаламі ўжо не могуць быць.

Так, сапраўды ў Мінску ствараюць і нібы публічна (насамрэч для сябе) чытаюць так званых беларускіх драматургаў, якія пішуць па-расійску, але толькі ў адным тэатры краіны — у РТБД. Але як ставяць? Слабенькія п'есы ў слабенькіх перакладах на беларускую мову. Якія творчыя вынікі? Нулявыя! Колькі тыя спектаклі ідуць? Пяць, дзесяць разоў? Ці не адзіны раз, калі я пагадзіўся з міністрам культуры Латускам: дзяржаўныя грошы на вечер! Ідэя «Вольнай сцэны» для сапраўды беларускай драматургіі пахавана ўжо дзясятка гадоў назад. Між іншым, доўгажыхарамі цяперашняга РТБД застаюцца менавіта п'есы, напісаныя па-беларуску і пастаўленыя яшчэ ў часы Валерыя Мазынскага. Вось адзін з мясцовых «рускамоўных аўтараў» з месяца ў месяц на сваім сайце ганарліва публікуе афішу сваіх спектакляў, пастаўленых дзесьці за Уралам. Як жа далёка ступіла «рускамоўная беларуская культура»!

І апошняе. Пісаць сёння па-расійску ў Беларусі — значыць гуляць на полі акупацыйнай культуры, якая свядома ўкараняецца і якая руйнуе нацыянальную культуру. Найглыбокая акупацыя — культурная акупацыя. Свядома ці не, але многія так званыя стваральнікі «рускамоўнай беларускай культуры» ўдзельнічаюць у далёка не бяскрыўдным для нацыі працэсе.

rakicki.jimdo.com

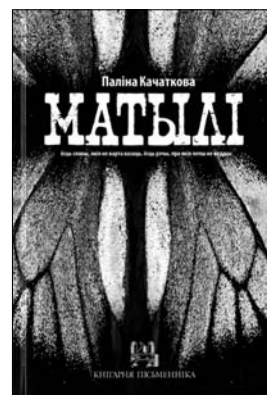
ПАЛІЦА

«КНІГАРНЯ ПІСЬМЕННІКА»

Ірына БАГДАНОВІЧ.
Душа лістападу:
вершы, пераклады.
— Мінск: Кнігазбор,
2012. — 100 с. /
Бібліятэка Саюза
беларускіх
пісьменнікаў
«Кнігарня
пісьменніка»;
выпуск 28.

У новай кнізе вершаў Ірыны Багдановіч — паэтычны роздум аўтара аб сутнасці творчасці і чалавечага быцця ў няпростым і зменлівым часе, аб вечных духоўных арыенцірах, якія задаюць высокі нябёсны вектар зямному чалавечаму існаванню. А яшчэ — незгасальныя патрыятычныя ідэалы ў поліфаніі сучаснасці і гісторыі. Адмысловы раздзел кнігі — пераклады аўтараў беларуска-польскага культурнага памежжа канца XVIII–XIX стагоддзяў.

Паліна КАЧАТКОВА.
Матылі:
навэлы. —
Мінск: Кнігазбор,
2012. — 144
с. / Бібліятэка
Саюза беларускіх
пісьменнікаў
«Кнігарня
пісьменніка»;
выпуск 29.

Першая кніга мастацкай прозы Паліны Качаткавай, якая вядомая як аўтар сцэнарыяў дакументальных фільмаў і даследаванняў творчасці Максіма Багдановіча — своеасаблівы гербарый уражанняў і назіранняў, згадак і эскурсаў.

Навэлы вызначаюцца запамінальнымі сюжэтамі, «спружыністым» стылем і адкрытай аўтарскай пазіцыяй-выяўленнем.

НАВІНЫ

10 (2)

▶ ПАЛІЦА

ДЗІЦЯЧЫ «ПРАЙДЗІСВЕТ»

Выйшаў дзясяты нумар часопіса перакладной літаратуры «ПрайдзіСвет», прысвечаны дзіцячай літаратуры. Ён мае назву «Дарослым уваход забаронены».

У нумары змешчаныя творы 25 аўтараў, а таксама некалькі падборак казак розных народаў свету, у перакладах 21 перакладчыка з 13 моваў, у тым ліку даволі рэдкіх: дацкай (Ханс Крысціян Андэрсэн), нідэрландскай (Тон Тэлеген), хіндзі і японскай (народныя казкі).

На старонках часопіса малады чытач знойдзе сабе творы па гусце і па ўзросце, бацькі ж змогуць пазнаёміцца з карыснымі і не вельмі парадамі па выхаванні дзяцей і стварэнні дзіцячых кніг, якія пісьменнікі розных краінаў даюць у мастацкіх творах, зыходзячы са свайго карыснага і не вельмі досведу.

Асаблівай увагі заслугоўваюць такія культурныя творы дзіцячай літаратуры, як «Прыгоды Тома Соера» (М. Твэн), «Пітэр Пэн» (Дж. М. Бары), «Казка пра трусіка Пітэра» (Б. Потэр), «Чараўнік краіны Оз» (Ф. Баўм), «Мах і Шэбестава ў школе» (М. Мацоўра) і іншыя прадстаўленыя ў нумары.

Таксама ў новым нумары «ПрайдзіСвета» змешчаныя анкетны-інтэрв'ю з сучаснымі замежнымі знакамітым пісьменнікам, чые дзіцячыя творы бацькі маюць магчымасць пачытаць дзецям па-беларуску: У. Старк, Ю. Вісландэр і М. Вівэг.

«ПрайдзіСвет»

НАША ЕўРАПЕЙСКАЯ ГІСТОРЫЯ

Уладзімір Арлоў і Зміцер Герасімовіч прэзентавалі ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі сваю новую кнігу «Вялікае Княства Літоўскае. Ілюстраваная гісторыя».

Нягледзячы на айчынныя праявы глабальнага пацяплення, паводле трапнага выразу Уладзіміра Арлова, зала была пад завязку запоўненая людзьмі. «Дзень для нашай прэзентацыі абраны невыпадкова. 495 гадоў таму, 6 жніўня 1517, у Празе Францішак Скарына выдаў першую беларускую друкаваную кнігу «Псалтыр». Я ўпэўнены, што прыйдзе час, калі ў Беларусі гэты дзень будзе святкавацца як Дзень друку. Гэты фаліант з'яўляецца своеасаблівым працягам знаёмай шмат каму з вас кнігі «Краіна Беларусь», якая пабачыла свет амаль 10 гадоў таму», — пачаў імпрэзу спадар Арлоў.

Паводле аўтараў, задача гэтай кнігі — «сканцэнтравана на надзвычай важным для нас этапе — на эпосе Вялікага Княства Літоўскага, той магутнай еўрапейскай дзяржавы, у якой кансалідаваўся беларускі народ, у якой нашыя землі адыгрывалі важную дзяржаватворчую ролю, наша культура панавала, а старабеларуская мова была дзяржаўнай».

«Мы не спыніліся на 1795 годзе. Мы зыходзілі з таго, што хоць гэтая дзяржава спыніла сваё існаванне, хоць нашыя продкі сілаю расійскіх штыхоў былі вырваныя з еўрапейскай цывілізацыі, ідэя Вялікага Княства працягвала жыць, яна натхняла новыя і новыя пакаленні патрыётаў ВКЛ, і зноў і зноў рабіліся спробы адраджэння дзяржаўнасці, — падкрэсліў адну з галоўных асаблівасцяў кнігі Уладзімір Арлоў. — Напэўна, нямногія з сённяшніх чытачоў ведаюць пра такую дзяржаву, як Сярэдняя Літва, якая хай сабе і не доўгі час, але існавала на пачатку XX стагоддзя. Ці шмат хто ведае пра тое, што ў 1939 годзе Вільня 40 дзён знаходзілася ў складзе Беларусі?»

Аўтары імкнуліся пазбягаць сухога акадэмічнага стылю, кнігу час ад часу аздабляюць гістарычнымі анекдотамі. Да прыкладу, размова Напалеона і беларускай бабулі пад Віцебскам у 1812 годзе. На пытанне, каму бабуля зычыць перамогі, апошняя дае недвухсэнсоўны адказ: «Мы б хацелі, каб вы гналі расейцаў так далёка, каб не вярнуліся ні яны, ні вы».

Вельмі істотны падзагалавак кнігі — «Ілюстраваная гісторыя». Кніга адбылася дзякуючы мастаку і дызайнеру Змітру Герасімовічу, які знайшоў і апрацаваў велізарную колькасць ілюстрацый (у кнізе іх 2000). А мастак Павел Татарнікаў адмыслова для гэтай кнігі зрабіў бліскучыя мастацкія рэканструкцыі старажытных беларускіх гарадоў і замкаў.

Кніга выйшла ў браціслаўскім выдавецтве «Kalligram» і была надрукаваная ў «Neografia», адной з найлепшых друкарняў у Еўропе.

На развітанне спадар Арлоў падзякаваў прысутным: «Мы спадзяемся, што ў гэтай кнізе нам удалося ўваскрэсіць вельмі важныя старонкі нашай гісторыі. Дзякуй усім, хто пашырыць кола яе чытачоў. Будзем разам уваскрэсаць як еўрапейская нацыя. Наша еўрапейская гісторыя — гэта пропуск у нашу еўрапейскую будучыню».

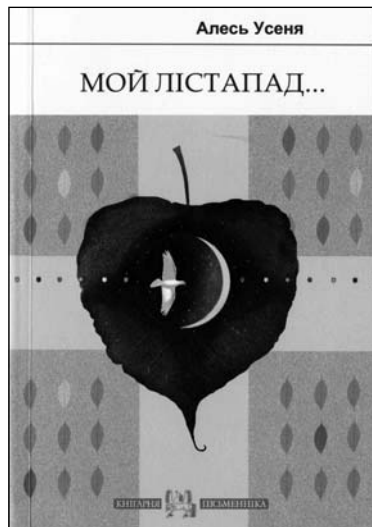
Зарына Кандрацьева, budzma.org

«МОЙ ЛІСТАПАД...» АЛЕСЯ УСЕНІ

Успаміны Алеся Усені «Мой лістапад», якія часткамі друкаваліся ў часопісе «Дзеяслоў», нарэшце выйшлі асобнай кнігай у серыі Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка» (выдавецтва «Медысон»).

«Кніга беспрэцэдэнтная па сваёй шчырасці і справядлівасці, — гаворыцца ў анатацыі. — Сярод пісьменнікаў пануе думка: «Калі напішаш успаміны, дык адразу памрэш...» Аўтар вырашыў правесці эксперымент на сабе».

Ва ўступе да кнігі ўспамінаў аўтар расказвае пра тое, чаму вырашыў яе напісаць, назва ў тэкста красамойная: «Эксперымента». «Напэўна, мала каго зацікаваць нататкі пра маё жыццё: адно што пра жыццё ўсяго пяцьдзясят з невялікім хвосцікам, а другое — не такая ўжо я выбітная асоба, каб выклікаць у кагосьці інтарэс, — спавядальна прызнаецца А. Усеня. — Аднак я

ўсё ж зраблю спробу выкласці нешта на паперу... Мае запісы — не зусім успаміны ў традыцыйным сэнсе. Чалавечая памяць непрадказальная. То яна выхапіць яркі фрагмент з дзяцінства, то азорыць зусім нядаўні эпизод жыцця. Так і ў мяне. Падкажа памяць — запішу, а не — дык, мусіць, так і трэба, бо не гэтак важна...».

КНІГІ ЖАЛЮ І СВЯТЛА

Паэтка Марыя Баравік прэзентавала ў Падсвольскай бібліятэцы (Глыбоцкі раён) свае новыя кнігі «Камень смутку» і «Прымі, душа, таямніцу».

Пра «Камень смутку» яна сказала: «Гэтая кніжка — свабода болю, споведзь душы ў жалобе па мужу. Нахлынуў, заліў усё ўнутры смутак па чалавеку, які быў у лёсавай бядзе і не выбраўся з яе. І другая душа (я) аказалася бездапаможнай. Прышоў магутны жал, але праз яго прыйшло і святло».

І дзякуй — шлях былы не агрубеў. І, мабыць, гэта нам наканаванне:

Табе — мяне ж ударыць развітаннем, А мне — малітвай промніц за цябе.

Некаму ж дадзена прыйсці да прасветласці, веры і малітвы. Для перамянення, для думкі і слова, што «жыццё — дзень сёняшні». Будучыня — мара чалавечая. І чалавеку трэба так мала — любоць і множыць любоў у бліжнім. А найперш у самім сабе: да бліжняга («Чуйце адзін аднаго», «жыццё — час падзення знічкі»), бо жыццё дадзена для росту душы і пазнання Бога. А мы яго часта грэшна трацім».

Кніга «Прымі, душа, таямніцу» на першы погляд камусці магла падацца рэлігійнай, але гэта не так. У ёй сапраўды ёсць вершы-малітвы, і Бог паўстае як суразмоўца, да якога звернута пытанне

і разважанне Марыі Баравік. Але гэта хутчэй пошук адказаў у сабе, «рэнтген» свайго сумлення. «Мая душа адкрытая да веры, да лагічнага, жывога Бога. Няпраўда, што разум не ўдзельнічае тут. Бо разумная душа здагадваецца, выяўляе праз асаблівасці лёс. Яна павінна быць уважлівай. Плача заўсёды ў нашай душы Бог любові. Таму прымі, душа, таямніцу!» — так паэтка ахарактарызавала сутнасць гэтай кнігі.

Слухалі Марыю Баравік і выступалі з водгукам на кнігі і яе творчасць чытачы бібліятэкі, сябры суполкі ТБМ і пісьменніца Вольга Іпатава.

Марыя Баравік вельмі ўдзячная выдаўцам — Яраславу Берніковічу, Зміцеру Лупачу, Тацяне Смоткінай, рэдакцыі рэкламнай газеты «Прэфект-інфо». У Год Кнігі ў Глыбокім яны адзіныя выпусцілі ў свет прэзентаваныя кнігі.

Марыя Новікава

▶ ВЕРАСНЁВЫЯ ЮБІЛЯРЫ

У наступным месяцы адзначаюць юбілей сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў:

13.09.1937 — Содаль Уладзімір Ільч
15.09.1947 — Кудраўцаў Яўген Аляксандравіч (Кастусь Травень)
16.09.1952 — Лапцік Вячаслаў Віктаравіч
20.09.1937 — Каўка Аляксей Канстанцінавіч
25.09.1962 — Бяляцкі Аляксандр Віктаравіч

Жадаем усім радасці, натхнення і дабрабыту!

11 (3)

КРАЯЗНАЎСТВА

▶ ПОСТАЦЬ

ЯНКА КУПАЛА І ГРОДЗЕНШЧЫНА

Сяргей ЧЫГРЫН

Жыццё і дзейнасць вялікага нацыянальнага паэта Беларусі Янкі Купалы было звязана і з Гродзеншчынай. Упершыню сюды ён завітаў напачатку кастрычніка 1909 года. А да гэтага часу жыву ў Вільні, працаваў у рэдакцыі газеты «Наша Ніва». Янка Купала ўладкаваўся таксама ў бібліятэку-чытальню «Веды». Гаспадаром бібліятэкі быў грамадскі і культурны дзеяч, актыўны ўдзельнік беларускага руху ў Вільні Барыс Даніловіч. Менавіта Барыс Даніловіч прапанаваў Янку Купалу паехаць у яго маёнтак Бенін Наваградскага павета і стаць упраўляючым. Купала ахвотна пагаджаецца. У кастрычніку 1909 года пясняр ужо ў Беніне. Там ён піша вершы «Памаліся», «З кірмашу», «Прад світаннем». 23 кастрычніка паэт стварае верш «Ноч за ночкай», дасылае некалькі допісаў у «Нашу Ніву» пад рознымі псеўданімі. І ўсё гэта было створана за нейкіх дзевяць дзён у Беніне.

У лістападзе прафесар Эпімах-Шыпіла прапанаваў Янку Купалу пераехаць у Пецярбург і паступіць вучыцца на агульнаадукацыйныя курсы Чарняева. Усе выдаткі на вучобу, утрыманне і кватэру прафесар узяў на сябе. І Купала паехаў...

Другі раз Янка Купала разам з Міхасём Лыньковым пабываў у Наваградку 29 кастрычніка 1940 года. Яны прысутнічалі на пасяджэнні камісіі, якая рыхтавала юбілейны вечар па ўшанаванні памяці Адама Міцкевіча. 4 лістапада пісьменнікі наведалі Дом-музей Адама Міцкевіча...

У 1927 годзе пры гуртку Таварыства беларускай школы моладзь вёскі Вялікай Кракотка Слонімскага павета заснавала бібліятэку-чытальню, якую назвалі імем народнага паэта Беларусі Янкі Купалы. *Гэта была першая ўстанова культуры рэспублікі, якой было надазена імя песняра.* Сваю працу кракоцкая моладзь пачала з таго, што сабрала кнігі і грошы на набыванне літаратуры і інвентару. Знайшлося для культурнай установы і памяшканне — хата Данілы Грасевіча, які не вярнуўся з бежанства. На заклік вялікакракоцкіх сялян адгукнуліся і жыхары суседніх вёсак Рудаўка і Малая Кракотка.

Праіснаваўшы некалькі гадоў, бібліятэка-чытальня імя Янкі Купалы ў Вялікай Кракотцы была зачынена паліцыяй, а кнігі канфіскаваны. Праўда, тыя выданні, якія знаходзіліся ў чытачоў і ў перасоўках у вёсках Рудаўка, Малая Кракотка, яшчэ доўга хадзілі па руках і чыталіся вяскоўцамі.

Затым пачаліся рэпрэсіі супраць актывістаў, многіх без суда і следства кінулі ў канцлагер Картуз-Бяроза. У верасні 1939 года слаўную купалаўскую бібліятэку ў вёсцы Вялікай Кракотка зноў аднавілі, але праз некаторы час яе дзейнасць была спынена — ужо Другой сусветнай вайной.

Дата новага нараджэння Вялікакракоцкай бібліятэкі — жнівень 1946 года. Аднойчы ў вёску завітаў супрацоўнік слонімскай раённай газеты «Вольная праца» паэт Анатоль Іверс. Ён сабраў калгасны сход, на якім было аднадушна вырашана прызначыць загадчыкам бібліятэкі імя Янкі Купалы інваліда вайны Аляксандра Жыткевіча. Трыццаць гадоў адпрацаваў Аляксандр Іванавіч,

рабіў усё, каб яго родная бібліятэка апраўдала імя вялікага Купалы...

Вялікую дапамогу ў рабоце бібліятэкі аказала і жонка Янкі Купалы Уладзіслава Францаўна Луцэвіч. Жывучы ў Мінску, яна амаль кожны месяц прысылала ў бібліятэку пісьмы, бандэролі і пасылкі з кнігамі і альбомамі. У 1951 годзе Уладзіслава Францаўна ўпершыню навідала Вялікую Кракотку, а ў 1957-м прымала ўдзел у святкаванні 30-годдзя бібліятэкі. Сустрэчы з гэтай жанчынай Аляксандр Жыткевіч (у 1999 годзе яго не стала) заўсёды ўспамінаў з вялікім хваляваннем, радасцю і цеплынёй.

Дзякуючы цётцы Уладзі, для бібліятэкі прыслалі свае кнігі з аўтаграфамі Міхася Лынькоў, Аркадзь Куляшоў, Андрэй Макаёнак і многія іншыя вядомыя пісьменнікі.

У 2005 годзе бібліятэка ў Вялікай Кракотцы набыла новы статус і стала Бібліятэкай-музеем імя Янкі Купалы. А ў 2007 годзе яна адзначыла сваё 80-годдзе. Але гэта быў апошні юбілей бібліятэкі ў Кракотцы. У 2008-м яе зачылі, а каштоўныя кнігі і фотаздымкі перадалі ў іншыя бібліятэкі Слонімскага павета, а таксама ў Сялявіцкую сельскую бібліятэку — суседнюю з Вялікай Кракоткай. Усе акупацыйныя і вайны перажыла слаўная Купалаўская бібліятэка, а вось сённяшні час перажыць не змагла...

У самім Слоніме Янка Купала пабываў толькі адзін раз. Пасля Народнага сходу Заходняй Беларусі ў Беластоку ён 15 лістапада 1939 года вяртаўся ў Мінск. Па дарозе вырашыў заехаць у Слонім, дзе ў гэты час жыву беларускі паэт Гальяш Леўчык, каб сустрэцца з ім. «Шаўрале», на якім ехаў пясняр, спынілася на вуліцы 3 Мая (цяпер гэта вуліца Чырвонаармейская. — С.Ч.) каля невялікай хаткі № 73 (зараз яе ўжо няма, тут знаходзіцца Слонімска аўтарамонтны завод. — С.Ч.). Убачыўшы Купалу, Гальяш моцна ўзрадаваўся. Яны абняліся, і гаспадар хаткі запрасіў госьця ў свой пакой. Пасля гутаркі яны паехалі ў першы беларускі рэстаран, які знаходзіўся ў цэнтры Слоніма. Паабядаўшы за кошт Купалы (ён частаваў), Гальяш Леўчык паказаў, як праехаць на Мінск па Маставой вуліцы (цяпер гэта вуліца ў Слоніме носіць імя Янкі Купалы. — С.Ч.), і яны разві-

Жонка Янкі Купалы Уладзіслава Францаўна Луцэвіч (за сталом другая справа) на 30-годдзі Вялікакракоцкай бібліятэкі імя Янкі Купалы Слонімскага раёна, 1957 г.

таліся. Больш сустрэцца ў жыцці Янку Купалу і Гальяшу Леўчыку не давалася.

Другі раз Янка Купала навідала Беласток у кастрычніку 1940 года. А ў верасні гэтага года газета «Літаратура і мастацтва» паведамляла, што члены праўлення ССП БССР і група пісьменнікаў — Я. Купала, Я. Колас, М. Лынькоў, П. Броўка, К. Крапіва, П. Глебка, З. Аксельрод, М. Танк, П. Пястрак, Г. Камянецкі, М. Модэль, А. Кучар — на днях выязджаюць у Беласток, дзе будзе працягнута работа праўлення ССП БССР па прыёму лепшых пісьменнікаў заходніх абласцей, якія творча выявілі сябе, у Саюз савецкіх пісьменнікаў БССР. Некаторыя пісьменнікі ў Беласток выехалі на цяніку, а Купала з Коласам паехалі на машыне Коласа. Разам яны прынялі ўдзел і ў пасяджэнні выязной сесіі Акадэміі навук БССР у Беластоку, дзе абмяркоўваліся пытанні і праблемы развіцця культуры і эканомікі заходніх абласцей Беларусі. Пасля сесіі беларускія песняры сустрэліся са студэнтамі і выкладчыкамі Беластоцкага педінстытута. У сваім хатнім архіве знайшоў згадку ўспамінаў пра сустрэчу Коласа і Купалы ў Беластоцкім педінстытуце, якую некалі мне даслаў краязнавец і музейшчык з Дзятлава Міхася Петрыкевіч (1913-1999), тады студэнт гэтага інстытута.

Яскравым доказам таго, што Янку Купалу на Гродзеншчыне любілі і лічылі духоўным правадыром, стала тое, што пасля ўз'ядання Заходняй Беларусі з БССР у 1940 годзе жыхары Лідчыны (рабочыя і службоўцы Лідскага чыгуначнага вузла на сваім перадвыбарным сходзе) адзінагалосна прапанавалі вылучыць кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР народнага паэта. Гэту прапанову з запалам падтрымалі ўсе працоўныя Ліды і Лідскага раёна. І дружна вырашылі: «Вылучыць таварыша Луцэвіча Івана Дамінікавіча (Янку Купалу) кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР і прасіць яго даць згоду балатавацца па Лідскай-Слабадскай выбарчай

акрузе № 306 Беларускай ССР». 13 сакавіка 1940 года Янка Купала прыехаў у Ліды на сустрэчу з выбаршчыкамі. Разам з ім прыехалі з Менска пісьменнікі Пятро Глебка, Алесь Кучар, Залік Аксельрод. Спыніліся госьці ў гасцініцы па вуліцы Сувальскай (цяпер вул. Савецкая), у былой гасцініцы «Брыстоль». Да прыезджых далучыліся гарадзенскія паэты Валянцін Таўлай, Ніна Тарас, Анатоль Іверс, Пятрусь Граніт. У час прыезду любімага паэта была адліга, макрата такая, што ў тую хвілінку было прайсці па тратуары, каб не замачыць ногі. І тады паэт Валянцін Таўлай, які быў супрацоўнікам лідскай газеты «Уперад», збегавіў на гумавую фабрыку «Ардаль» і прынёс дарогаму госьцю падарунак рабочых: пару новенькіх галёшаў. Гэты факт добра памятаецца ў Лідзе і выклікае сціплае пацупцё гонару ў лідчан (пра гэты выпадак хораша напісаў у сваім вершы «Галёшы для Купалы» беларускі паэт Станіслаў Суднік).

Краязнавец з Валеўкі Наваградскага раёна Уладзімір Урбановіч (1921-1999) даслаў некалі мне ўспамін пра сустрэчу з Янкам Купалам тады ў Лідзе. Уладзімір Аляксандравіч у пісьме прыгадваў: «Я ў той час вучыўся ў Лідскай сярэдняй школе № 3, што за чыгункай была, якую лідчане тады называлі чыгуначнай. А пачальнік Янка Купала балатаваўся па Лідскай чыгуначнай выбарчай акрузе, то і сустрэча адбывалася ў клубе чыгуначнікаў. Таму нашай школе было даручана пасля сустрэчы наладзіць канцэрт... У Ліды Янка Купала прыехаў 13 сакавіка 1940 года. Сустрэча адбылася назаўтра, 14 сакавіка. Як сёння памятаю — гэта быў чацвер. Цэлы дзень у школе тыя, хто ўдзельнічаў у канцэрце, рэпэціравалі, рыхтаваліся. Гучалі беларускія, польскія і рускія песні і вершы, былія гімназісткі ладзілі танцы, фізкультурнікі — свае нумары... Мне запомніўся доўгі стол, засланы чырвоным палатном. За ім сядзелі людзі ў гімнасцёрках і ў чыгуначнай форме. Сярод іх у цэнтры ў цёмным касцюме, белай сарочцы і галыштуку сядзеў

Янка Купала, такі ж самы, як на партрэтах у школьных падручніках: гладка прыгасаныя валасы, добры, лагодны пагляд і нешта такое, што рабіла яго бліскім, родным і дарагім для лідчан. Нешта казалі людзі ў гімнасцёрках, чыгуначнай форме, нешта прамаяляў і Янка Купала, а пасля ён чытаў свае вершы. Упершыню я пачуў «Накарміліся панскаю ласкай», «З новай думкай» і яшчэ нешта. Зала апладзіравала, паэт кланяўся, пасля пайшоў на сваё месца, узмахнуў рукою, мабыць, каб спыніць воплескі, яшчэ раз пакланіўся і сеў за стол. Пасля выступіла Ніна Тарас, яна чытала свае вершы. Запомнілася яшчэ выступленне Валянціна Таўлая. Ён і Ніна Тарас працавалі тады ў лідскай газеце «Уперад»... Яшчэ не заціхлі воплескі пасля выступлення Таўлая, як на сцэну паднялася малая дзяўчынка і стала побач з паэтам. Яна была такая маленькая, што галоўка яе дасягала краю стала. Дзяўчынка пачала нешта гаварыць. Раптам Янка Купала падняўся са свайго месца, выйшаў з-за стала, узяў дзяўчынку пад пахі і паставіў на стол. Дзіця неж разгубілася. Валянцін Таўлай нешта сказаў ёй (гэта была яго родная сястрычка), жэстам рукі падбадзёрыў. І яна пачала чытаць нейкія вершы. А калі скончыла, павярнулася тварам да прэзідыума і пакланілася. Янка Купала абняў яе і пацалаваў. Дзяўчынка саскочыла са стала і пабегла ў залу, якая грывелася воплескамі...».

15 сакавіка Янка Купала з Ліды прыехаў у Менск. А 24 сакавіка 1940 года адбыліся выбары, наш пясняр стаў дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР. Праз тры дні ў маскоўскай газеце «Івестыя» з'явіўся яго артыкул «Моім выбарцам», у якім паэт пісаў: «Какая это великая радость для меня, писателя, который 35 лет писал песни о родном белорусском народе! Я глубоко благодарен моим избирателям — трудящимся Лидского района, оказавшим мне высокую честь избранием в депутаты Верховного Совета БССР. До конца моих дней я буду верно служить народу...».

13 (5)

ПАМЯЦЬ

▶ ВЕРШЫ

АПОШНІЯ СТАРОНКІ

Алег ЛОЙКА

Дзе ты, леў сапяжанскі?..

Дзе ты, леў сапяжанскі?
Дзе вы, ільвы Скарыны,
Наднёманскі, надбужанскі,
З-панад Дняпра і Піны?

А вы, ільвы-ліцьвіны —
Чараўнікі-эскулапы:
Розум мудры, ільвіны,
Недаравальныя лапы?..

І вы, ільвы-беларусы,
Маўклівыя талеранты, —
Хопіць здрады, падкусаў,
Інтэграцыйных трантаў!..

Часе, хлынны, імклівы,
Стань нашым Запарожжам,
Непакорнаю грывай
Змяці, што змесці зможаш!..

Па-свойму нашы каліны
Няхай зноў квітнеюць гожа!..
Блізіцца час ільвіны,
Не блізіцца ён не можа!..

Крамлёўскія калідоры,
О, як жа нам даспеху,
Каб з вамі на перагаворы
Новы прайшоў Леў Сапега!..

Роднай мове

Шаную цябе, родная, шаную,
Заходзячы ў цябе, нібыта ў храм,
Дзе музыка святла твайго пануе
Зарой, нягаснай сэрцу і вачам.

Дзе вусны зноў табою ажыўляю,
Маё ты шчасце, дзіва і бальзам,
І вечнасцю тваёю прамаўляю,
Нявечны сам.

І што цябе, зямной, калісь не стане,
Не веру аніякім звездарам,
Бо я сваё зямное ўшанаванне
Не знічкаю, — зоркам вечным перадам.

Літве

Не скуголь на бяду, сава,
Не мані ні арлам, ні совам:
Беларусь з табой, Літва,
Аб'ядноўвалі словам крэсовым.

Крэс каму, а каму — калыбель,
Найзялёнейшыя сенажаці,
Ніў, садоў залатая спель,
Па-над імі — песня маці.

Не, таго не зацямніць трава
Па-над Нёмнам, Дняпром, Бугам,
Дзітвай:

І мая ты малітва, Літва,
І ў Літве я, нібы ў малітве.

Бласлаўёным пльві, прыпамін,
Бласлаўёнаю стань, споведзь:
Беларус — учарашні ліцьвін,
Летувіс — учарашні літовец;

Аб'яднаны не Крэсамі мы,
Не ліштвай, не агнём, не дымам,
Не Крамлём, не пургой Калымы,
А малітвай да вечнай Радзімы!..

Набалелае, ці ж уміручае?!

Набалелае, ці ж уміручае,
Вялікамучанікаў як шанавачь?..
Памяць пра іх, пакутлівых, мучае,
Кветкай, вянкамі не суняць.

Дык хто ж вялікі, мучанікі, дучы,
Правадыры ці засценкаў кат,

«Хайль!..» у Асвенцымы вядучы
Ці ў Магаданы вядучы мат?!

Божа, хто ж можа тут быць натхнёны,
Крыўду людскую чым прымнеш?!
Правадыроў скланяем імёны,
Вялікамучанікаў — менш і менш.

Круціцца кола каламуты,
Утрапенне, боль, адчай...
За вялікамучанікаў усяленскі смутак —
З кожнай хвіляю крапчай!..

Сябрам

Адкуль вы, непагадзь, беды,
Завыванні вятроў?..
Я не магу без бяседы,
Я не магу без сяброў!..

Мне вятрыска — не сябар,
Не сяброўка слата,
Піліпаўкі чорны табар,
Цемрадзі глухата, —

Не ім жа мая сасонка
Цягне галінкі страе,
Чакаючы гамонкі
Аб праўдзе, любові, красе,

І, быццам рукою, здыме
Непагадзяў кілім,
Прагнаў долі Радзіме,
Свету ўсяму і ўсім...

Дык дзе ж вы, сябры-непаседы
З блізкіх і далніх бароў?..

Цяжка мне без бяседаў,
Пакутліва без сяброў!..

Даражэюць тэлефоны...

Свет няўмольна прэ ў адхоны —
Нівы, сенажаць, лясы, —
Даражэюць тэлефоны,
Даражэюць галасы,

Ды не выбарчыя, — маці,
Што не толькі сцеле лён,
А ў аграрнадумнай хаце
Абнавіла тэлефон.

Са сталічнаю дачкою
Гаварыць ёй, заварыць,
Толькі ж... на табе такое —
Белым польмам гарыць:

Здаражэў званок дашчэнтну...
І каго, за што вініць?..
Дарагому прэзідэнту
Трэба, трэба пазваніць!..

***

Стрэліла б напрамую
Ў дуб, ваду, зямлю, —
Цябе, маланка, прыму я,
Благаслаўлю.

І задаволены буду
(Запэўніваю, не хлушу!),
Калі зіганеш ты і ў буду,
Я ў якой не служу.

Адвагі ж стаць на вагі
Важкіх падзеяў, трывог,
Надзеючыся на зігзагі,
Якіх не прадбачыць Сам Бог!..

***

Веру, што ў раўнавазе
Радасць і слёзы на свеце:
Кветкі сягоння ў вазе,
Заўтра — ваза ў смеці.

Лучынай стала кап'ё,
Неонам — змрок пяхорны, —
Большае куп'ё,
Большае цень чорны.

Ды чым яно большаць будзе,
Тым болей — сонцаў прамень
Лаўжам, сасонкам, людзям
Зроўнаважыць цень.

Саркафагаў шмат ляжа
Чарнобылі падмяць,
Толькі на сонечным пляжы
Алешыны зашумяць.

У працяг Міхася Лынькова

Чало ўзарана,
Думак барозны, —
Эх, рана, рана,
Эх, позна, позна!..

Дранічак драны,
Сцежкі без росны...
Эх, рана, рана,
Эх, позна, позна!

Парам дабраным
Рознае розным
І рана, рана,
І позна, позна...

Жыццё, як мембрана,
Таемныя кросны, —
Эх, рана, рана,
Эх, позна, позна!

Шарае прагну гадзіны...

Прагну не жартаў і глуму,
Можа, такі ўжо адзіны,
Брату, і свату, і куму
Шарае прагну гадзіны:

Цішыні куставое
Дзедавай мілай хаты,
Вечару, што ў сувоі
Песняў і казак багаты.

Чым распачаць вячэру,
У дзеда я не пытаю,
Думцы яго веру,
Кленічаў не вітаю,

Аднак жа гатовы і хорам,
І шарай гадзіны вечам
Рэкламаў ілжы і сорам
Усіх вакзалаў развенчаць!..

Адступіцеся, цары і каралі!..

«Толькі закаханы мае
права называцца чалавекам».
Аляксандр Блок

Адступіцеся, цары і каралі,
Прынцы, князі, фюрэры і ханы —
Чалавекам не бязлюднае зямлі
Можа быць адно, хто закаханы!..

Жаль, не я прамовіў гэта, Блок,
Ды ягоным эпігонам быць я згодзен
Між маланкавых, грымотлівых аблок
І між мудрасці, што тойца ў народзе,

Бо на свеце ні зубром, ні матыльком
Быць ніколі не жадаў я, не жадаю
І глынаю найгарчэйшы ком,
Калі лёс мяне ў нянавісць закідае,

Згубнай — ёй Шлях Млечны не любіць,
Не ўслаўляць натхнёныя сакрэты, —
Закаханым чалавекам быць мне, быць,
Як былі дагэтуль ўсе паэты!..

Беларускае

Беларусь дарагая —
Прожыўкі сцяжын,
Гасцінец да небакраю
Дзівасілу, ажын,

Чырвань рухаў балючых,
Свойскіх палотнаў бель,
Шэпт крыніц неўміручых —
Беларусі купель.

Бароў векуістых пагоркі,
Сплаканых бяроз,
На вуснах — прысмак горкі
Ад неўміручых слёз,

Вясельны блакіт у кяліхах
Ледніковых азёр,
І заклёны ад ліха
Пад дрыжэннем зор,

Маладзікі і ветях,
Млечнага шляху кайма
І канец свету,
Канца якому няма.

15 (7)

ПАЭЗІЯ

▶ ВЕРШЫ

НА ДНЕ СВЕТУ

Алена НІЯКОЎСКАЯ

Няўжо там толькі бязважскасць
І пункт невяртання?..

***

Мілы край! Пад сінім добрым небам
Ты мяне заўваж і назаві.
Я твая — па долі і крыві,
Ты — мой лёс і дом, жыццё і глеба.

Мне вятры чужыя ў вочы дзьмулі,
Я хадзіла па чужой зямлі,
І твай не здрадзіла зязюлі,
Што паабяцала мне калісь

Сто гадоў шчаслівых...

На арэлях

Уздымаецца і падае неба.
Голкамі ў вочы — зоркі...
А сэрца ірвецца з рэбраў,
А вусны — сухія і горкія.

А дыхаць балюча і цяжка,
І недзе ж — канец трывання...

***

Бачу я: узышлі мае вершы травой,
Туманамі ўзняліся і кветкавым пылам,
Матэрыялі лятуць сінякрылымі
Над зямлёй — маладой і жывой.

І на вуснах, ад мёду ліпкіх,
Ажывае радок мой зыбікі.

Замочная шчыліна

(З Ежы Фіцоўскага)

Замкнула мяне жыццё
на самым дне свету,
на чатыры абароты маіх гадоў.
Як адчыніць вашы дзверы,
дачушкі, жыхаркі дзяцінства?

У вашай мілай краіне
быў я калісьці сваім,
а цяпер — дарэмна пнуса

Фота У.Кімоўна

да вашых высокіх вяршынь.

Ужо мне занадта далёка
да каменчыкаў, што адкрываюць
таямніцы свайго нараджэння,
да сноў, утульных і цёплых,
што прыходзяць на каціных лапах,
да андэрсанаў пад падушкай,
да эпасаў лячальных вашых,

да ветру, замкнёнага ў кветках —
на самым водарным дне, —
ён раніцою п'ялэсткі
расхінае насустрач сонцу.

Даўно я згубіў ключы
ад вашай светлай краіны.
Праз верш мой — замочную шчыліну —
цішком падглядаю за вамі.

РАДАЎНІЦА

Славамір АДАМОВІЧ

***

Сяргею Верацілу, Таццяне Сямірскай

Учорака таварыш мой паэт
мне раскажаў, што бачыў маю Таню,
і ад яе мне перадаў прывет,
як быццам здзейсніў важнае заданне.
Я справаздачу выслухаў, нібы
у штабе фронту афіцэрска рапарт.
Я Гуглу адаслаў: пра файл забыць!
А мне ў адказ — на далучэнне запыт...
І я не змог стрымаць шчаслівых слёз,
і расквітнеў падснежным фіялетам
фіялкавых — так-так! — метамарфоз,
спрабуючы зарэгіцца версэтам.

Мне пяцьдзясят, а я люблю, люблю,
нібыта мне пятнаццаць сама мала...
Мне пяцьдзясят, а у душы лонг-блюз
пра тое як, як ты мяне кахала...

***

Мы — дзеці «чыстага гораду»,
мы супраць вялікай ілжы,
якую нам запраўляюць змоладу:
рабі адно, а другое кажы...
Мы — дзеці мёртвай правіцыі,
мы згрэбіліся у гарады,
каб тут вельмі хутка зненавідзець

мліціцю,

кактэйлем Молатава бамбаваць суды...
Мы дзеці пад акупацыяй,
у нас нават мовы няма,
а нам так хочацца быць дзецьмі Нацыі,
Нацыі, якой таксама няма...
Мы — дзеці «чыстага гораду»,
мы — дзеці мёртвай правіцыі,
Мы — дзеці пад акупацыяй,
і таму наш покліч — вайна-а!

13.06.2012, Мар'іна Горка

Пра мёд

11 мая завітаў на літаратурна-масацкую вечарыну Аксаны Спрычан
«Сакральная Беларусь: мёд», якая
адбылася ў бібліятэцы імя Цёткі.
Выступіў, прыгадаў свае першыя
дзіцячыя ўражанні ад сустрэчы з
Мёдам... Чыстае атрымалася мерапрыемства,
як мёд і пчолы...

Гаварылі пра Мёд, разглядалі карціны
Квяткоўскага,
а пасля гаварэння паселі за стол каштаваць
ды ізноў гаварыць хто пра што і вядома ж
— пра Каліноўскага,
а адзін мастачок парываўся касой
памахаць...

Ды касы не знайшлі... Пакідалі ўстанову
культурную
ціха-мірна адною вялікай крывіцай сям'ёй.
Толькі раніцай нешта было мне зусім
беспрытульнянка
і здалося жыццё маё чорнай даўгой паласой.

Як жыву, так жыву, не на мёдзе —
на іншай арганіцы,
зараслі мае пасекі дзікай травой-гавылой
пакуль шаптаў па свеце я ў пошуках
вернай абранніцы
і валтузіўся ў бойках з варожаю
сілаю злой.

Як бы там ні было, як бы тут не мінала
жыццё маё,
шлях адзін — напрасткі,
праз асфальты і гаць
дасягаць,
і дужэць, і выходзіць з цямна
беспрасветнага цёмнага
і мядовы пацір з землякамі сваімі
ўздымаць!
14.05.2012

***

Я, сучасны і геніяльны
(лёгка быць геніяльным, калі іншых
няма),
я не люблю тылавых і маральных —
дзе многа маралі, там, звычайна, вайна.
Я дрэнны бацька і муж ніякі,
на дух не выношу я «родны кут»,
гарэлку люблю, таранку і флякі,
а ненавіджу слабасць і бруд...
Хай дождж пральцеца і вылятуць пчолы,
і ў полі вырастуць камяні,
а з неба промень пырсне вясёлы
на кроны, краты і карані!

1 чэрвеня 2012

Радаўніца

Памяці Арыны Вячоркі

Забірае смерць невыпадкавых
выпадкава, як бярэ і ўсіх,

месцы вызвалючы для новых
без фанфараў і азарту зіг.
Многа нас, і ёй няма аддухі,
круглы год ідзе яе касьба —
і вясной, і ў часе завірухі
пад жывымі мёртвымі зыбачь.
І таму пакуль мы помнім продкаў,
продкі нас натхняюць прагна жыць
не за пук цыбулі з шостай соткі —
за магчымасць Беларусь любіць!

20-я дні красавіка 2012

***

Земляку Лявону Садоўскаму,
адказваючы на яго пытанне
«Калі абратна?»

Мой шлях — на Поўнач...

Выстудзіць агонь

свайёй душы хачу ў нарвежска скалах.
Дык не марудзь, трымай маю далонь,
і будзем тымі, каму волі мала,
каму ў сваім кантэксте рэжа слых
блатны жаргон пляшывых падхалімаў,
якія дома удаюць на злых,
а ў масках глытаюць пыл кілімаў,
прывычна стаячы на чатырох,
шліфуючы аральным памялом
царовы бот...

О, вартыя пазарды і праклёнаў, вы,
суайчыннікі так званыя мае
без гонару, без годнасці, без мовы,
смакуйце свой пракіслы аліўе,
пакуль трольдоміяць* вас крамлёўскія
пятровы!

* Ад нарвежскага trolldom — чараванне, варожбы.

Маналог Паэта, адрасаваны
служкам рэжыму

Тыя, што сёння палеглі,
тыя, што лягуць заўтра,
і мы, якія не збеглі
пад чужыя штандарты,

цяпер абвешчаем з жалем,
сыходзячы ў андэграўнд, —
любоў мы з душы выжынаем
да будучых светлых дат.
Ты брат мне быў, але зараз
стайш ты на іншым баку...
Дык ведай, я стрэлю без жалю,
і палец ужо на курку!
Даволі! Не трэба словаў,
што дзеці ў цябе і сям'я,
што варта чакаць перамоваў...
Даволі п'яць салаўя!
Быў час, і было магчыма,
і кожны абраў па сабе:

я гонарам стаў, ты — ганьбай Айчыны... —
пляшывай скулай на ейным гарбе...

29 снежня 2010, турма г. Жодзіна —
13 студзеня 2011, Менск

Уладзіміру Някляеву

Поўнамаштабная грамадзянская
ідзе паводле няісных правілаў.
Вось ён, вынік «дэмакратыі» хамскае —
паэты першыя ў бойцы валяцца.
На белым снезе, перад Калядамі
да Паснай Куці прыправачка гострая —
кроў Паэта крапліста-гірляндава
ўпырснута ў нас як прышчэпка воспавая...

25.12.2010 г., СІЗА № 8 г. Жодзіна

Аптымістычныя радкі ў верасні

...Эх, разгарнуцца і выйці ў верасень,
паветрам восені лёгка вызваніць
і жыць сто гадоў, прамаўляючы ерасі,
з іроніяй да рознай палітстарызы.
На 50-м годзе ізноў ажаніцца,
у 70 адчуць сябе нарэціце ў г а д а х
і да апошняга ўздыку жыць не нажыцца,
і так пры гэтым, каб зносіла дах!

21.09.2011, раница, Nordland

Напярэдадні

Напярэдадні мы рыхтуем, мы рыхтуем сябе на раз.
Далучайся да нашай рупнасці!
Далучайся, пакуль ё час!
Гэта потым — разбор палётаў
(хто, куды, за каго і з кім?).
Але сёння — час бруднай работы,
нам рабіць яе, маладым.
Хто не можа, той збоч з галоўнай
магістралі, няхай на ёй
застанецца хаця б палова,
ды з халоднаю галавой,
ды з агнём у левай грудзіне, —
той агнішча, каб гартаваць
волю нашу ў рэал-рэжыме,
волю быць і перамагаць!
Не паддайся гнілым разлікам
пераседзець як-небудзь так,
з каментарыякамі пад нікам
пра гламур-марафет-нішцыяк.
Кожны рабіць штодня свой выбар,
а што выбраў — з тым і жыць,
леў твой знак ці халодныя рыбы —
неістотна ў пякельным агні.
Напярэдадні паскідаем
з нашых душаў, каркаў і спін
невывосныя цяжар адчаю,
каб улечы ісці на чын!

9 снежня 2010

▶ ФРАГМЕНТЫ

МЫЛА

УРЫЎКІ РАМАНА

Мікола АДАМ

...Ён папіваў піва, невідучым позіркам праводзячы прахожых, як пачуў сваё імя.

— Вадзім, корэш! — штурхнуў Корбута ў плячо п'янаваты, аднаго з ім росту, хіпаваты хлопец, закаваны, як у бронезылет, у чорную скуру, з прыбамбасамі ў выглядзе брэлокаў-шкілетаў-тэрмінатараў-бэтманаў. Саламяныя валасы спускаліся на яго плечы дамком, у даволі густой барадзе заблыталіся, як мухі ў павуціне, крупіны батона, з левага вуха звисала завушніца — мініяцюрны распяты Хрыстос.

— Руслан?! — з цяжкасцю пазнаў Вадзім аднакласніка. У школе той насіў прычоску пад Элвіса, а цяпер і валасы адпусціў, і пафарбавав іх пад Кабэйна. Ці не стары ён для фаната «Нірваны»? Звычайна, падлеткі захапляюцца такой музыкай...

— Ну, нарэшце! — шчыра ўсміхнуўся Руслан, узрадаваны, што Вадзім пазнаў яго.

— Эй, Руслан! — пачуўся з-за спіны Вадзіма сімпатычны дзювачы голас. — У твайго корэша грошы ёсць?

— На самай справе, — Руслан спыніў Вадзіма рукой за плячо, калі той хацеў павярнуцца на сімпатычны голас, — можа ты багаты на «бабкі»? Па старой дружбе...

Корбут не адказаў і паволі ўсё-ткі павярнуўся: за яго спінай, у метрах пяці, сценкай стаяла купка нефармалаў, пярэстая як па ўзросце, так і па вопратцы.

Гаспадыня сімпатычнага голасу, ён быў упэўнены, была невысокай, але прыгожая брунетка з некалькімі зялёнымі пасмамі, у саколцы з Куртам Кабэйнам на грудзях, у чорных вузкіх джынсах і ў высокіх красоўках.

Дзяўчына, не звяртаючы ўвагі на сяброўку, пільна пазірала ў Вадзімавы вочы, паволі падносячы цыгарэту да вуснаў, паволі зацягваючыся і выдыхаючы дым...

— Дык ёсць у цябе грошы? — падышла да Вадзіма, прапанавала сваю цыгарэту.

Вадзім моўчкі згадзіўся, зачараваны вачыма дзяўчыны — вялікімі, бяздоннымі, цёмнымі і густымі, як гушча кавы на донцы філіжанкі.

— А што будзе... калі ёсць? — хрыпла, як сапсаваны саксафон, прагучаў яго голас.

— Нічога не будзе, — паціснула плячым дзяўчына. Не цягні гуму: згодны з намі тусавацца ці не?

— За свае грошы?

— Цябе ніхто не прымушае. Аднак, што табе важней: чарговая серыя «Санта-Барбары» ці добрая кампанія? Толькі кажы праўду...

— Тэлевізар мне няма часу глядзець, — адрэзаў Вадзім, — а вось вы, панна, даволі добра

дасведчаны пра серыялы па тэлебачанні...

— Яшчэ б, — згадзілася дзяўчына, — калі бабуля з мамуляй памышаліся на серыялах, да таго ж пачалі па чарзе параўноўваць гераіняў са мной.

— Гэта сумна.

— Няўжо весела? Але ты не адказаў.

— Згаджайся, корэш, — шапнуў яму на вуха Руслан, які ўвесь час моўчкі стаяў за спінай Вадзіма. — Па-мойму, «Пума» на цябе паклала вока.

— «Пума»? — уголас паўтарыў Вадзім.

— Гэта мая клікуха, — растлумачыла дзяўчына. — Сапраўднае маё імя Леся.

— Вадзім, — з ходу ляпнуў Корбут.

— Ну, вось і пазнаёміліся, — адзначыла Леся і ўзяла яго за руку. — Спадзяюся, супраціўлення не будзе?

Аб якім супраціўленні магла быць гаворка? Калі побач з табой прыгожая дзяўчына, няважна з якой нагоды! Вадзім стараўся не думаць, што, хутчэй за ўсё, калі б грошай у яго не аказалася, Леся нават не зірнула б у яго бок. А ў яго грошы ёсць, і моладзь хоча вышціць. Чаму б і не дапамагчы?

Яны купілі дзве бутэлькі «Пшанічнай», чатыры — «Міражы», чатыры — «Холстэны», два боханы чорнага хлеба, батон, пакет кефіру, палку каўбасы і пару гамбургераў для Лесі, якая вельмі хацела есці. Потым пачакалі, пакуль Руслан злётае па танныя цыгарэты, бо на «L&M» ужо не хапала.

Калі вярнуўся Руслан, паўстала, як адзінка ў школьным дзённіку, пытанне: куды пайсці? Па-першае, час позні; па-другое, холадна і ні аб ніякім парку можна нават і не заікацца, а ў пераходзе не застанешся, бо мянты і так ужо скосу пазіраюць ды ходзяць вакол зігзагамі; да каго-небудзь на хату таксама адпадала, бо правільны бацькі паднімуць вэрхал і выклічуць міліцыю, пажарных і «хуткую дапамогу» разам.

Думаць трэба было хутчэй, бо набліжаўся час спынення грамадскага транспарту.

— А з якой нагоды фурштэт? — весела пацікавіўся Вадзім.

— Цябе сустрэлі, — прамовіла Леся. — Вось і трэба адзначыць.

— Тады паехалі да мяне, — усміхнуўся, падміргваючы, Вадзім.

— Чаго ж ты раней маўчаў?! — усе разам накінуліся на Корбута з папрокамі. Адна Леся моўчкі дакурыла цыгарэту і пстрыкнула недакуркам.

— Куды ехаць? — спытала.

— На «Пушкінскую».

— У метро! — дружна крыкнула кампанія і адзіным цэлым кінулася да шкляных дзвярэй метро.

Яны ледзь не спазніліся на апошнюю электрычку, Вадзім паспеў уцяпіцца за дзверы ваго-

на і стаць паміж імі, утрымліваючы, каб не зачыніліся, пакуль усе не апынуліся ў вагоне.

— Ты адзін жывеш? — пацікавілася Леся.

— Не, з братам. А што?

— Ён нас пусціць?

— Ён пісьменнік, — адказаў Вадзім, зачыўшы гэтай фразай тэму, нібы яна была адзіным адказам на пытанне.

...Як назло, брата не было дома. А ў Вадзіма не было ключоў ад кватэры. Засталіся ў касцюме.

— І тут не шанцуе, — заўважыў нехта з кампаніі.

— Мой брат — пісьменнік! — са значэннем павысіў голас Вадзім. — Калі яго няма, пойдзем уніз. Не «люкс», але цяпіма.

— Галоўнае, што не холадна.

— Гарэлкі мала.

— Не праблема. Па дарозе «начнік» бачыў?

— А грошы дзе браць?

— Знойдуцца.

Калі ўсе паселі на пляцоўцы першага паверх, пад лесвіцай, насупраць ліфта, каму як было зручна, Вадзім адкаркаваў першую бутэльку. На дзіва, дзяўчаты, якіх было чацвёра, не лічачы Лесі, ад гарэлкі адмовіліся, акрамя Лесі...

Гарэлку хутка выпілі, «чарніла» таксама не затрымалася. Душы патрабавалі працягу. Руслан згадзіўся збегаць. Вадзім адлічыў грошы, тое, што засталася...

Мікіта Міхайлавіч Корбут прывык пісаць з раніцы. Пасля, вядома, ранішняга рацыёну, які складаўся з нязменных двух кубкаў кавы з цукрам і цыгарэты.

Сядваючы за пісьмовы стол, Корбут спачатку перачытваў старонкі, напісаныя ўчора, калінікалі правіў іх, і прымаўся за працу.

Не пісалася. Корбут вывеў толькі адно слова на белым, як малака, аркушы паперы. Далей, як не напружваўся, нібы ражаныца ў раддоме, — нічога не нараджалася.

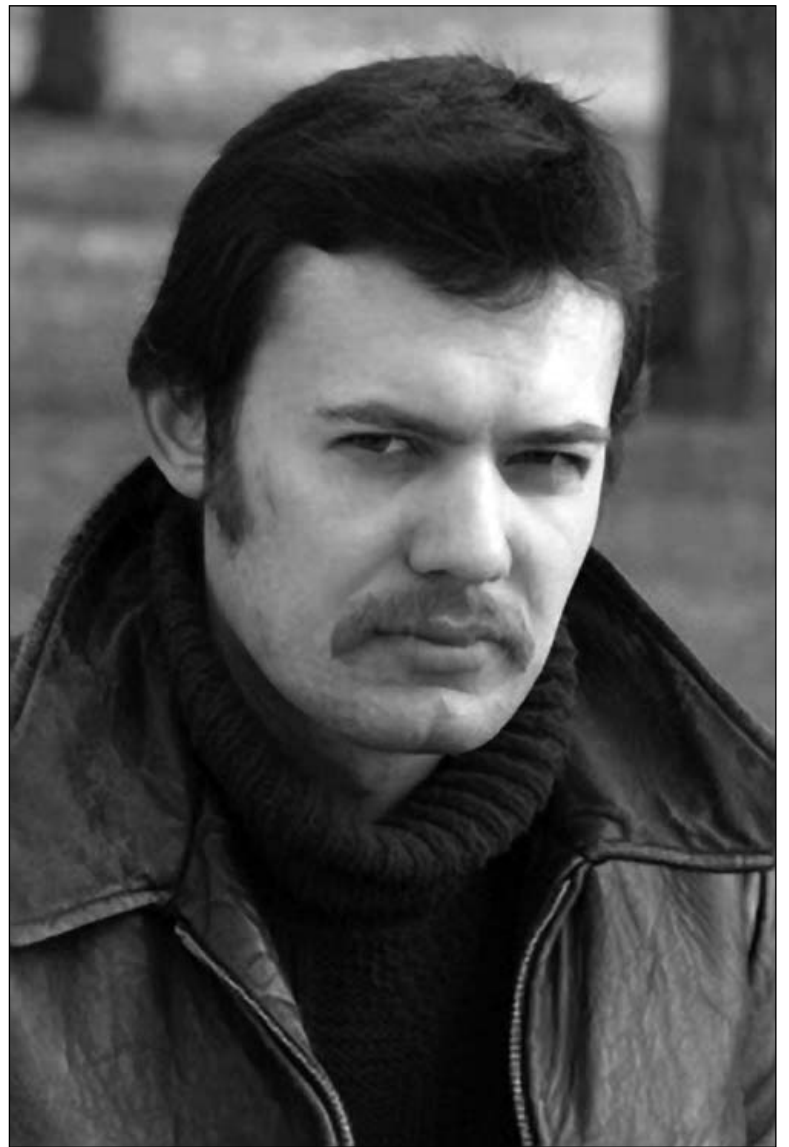
Ён закурыў, аблакаціўся на стол, прабягаючы вачыма яшчэ раз па папярэдніх радках старонкі.

— Дабілізм нейкі! — вылаяўся Корбут. Ён зграбастаў спісаньня аркушы, скамячыў у няправільную акружнасць і падпаліў, шпурнуў, ужо ў агні, у папальніцу. Цяжка ўздыхнуў. Усё-ткі не кожны дзень нішчыў плады тыднёвай працы. Аднак так лепш. Не хапала яшчэ паглыбіцца ў безгустоўшчыну сучасных трылераў! Трэба шукаць штосьці іншае, пажадана без ужывання мата, які запаланіў усю сучасную прозу. Дзе наша эстэтыка падзелася? Ці яе, як і каханне, спіхнулі ў бардэль на агледзіны новых рускіх за пару тысячаў даляраў? Танна. І не шкада? Была б яго воля... Хаця навошта марыць аб нязбыўным? Марыць ніколі не зашкодзіць, гаворыць народная мудрасць, але... лепш... так.

Ён зазірнуў у пакой малодшага брата. Але Вадзіма ўжо не было. Ці яшчэ не было? Памятаецца, Корбут заснуў, так і не дакаўшыся яго, пад іранічныя і зусім не страшныя ўскрыкі Фрэдзі Кругера па тэлебачанні...

Працяжна зазваніў тэлефон.

— Мікіта, гэта ты? — пазнаў ён калегу па пер'і Канстанціна Цімашэнка, таленавітага, але гультаяватага пражыка, які займаўся ў Доме літаратара творчай

працай з моладдзю. І атрымлівалася нядрэнна. З-пад яго лёгкай рукі выйшаў ужо не адзін цікавы паэт.

— Я. Здароў, Косця, — адазваўся Корбут.

— Прывітанне. Мікіта, ты ж не забыўся пра сённяшні вечар?

— А што сёння ўвечары? — не зразу меў Корбут.

— Ну, блін... — нязлосна вылаяўся Цімашэнка. — Мы ж з табой яшчэ калі дамовіліся, не памятаеш?

— А, наконт твайго тусоўкі літаб'яднання? — дапяў Корбут. — Не хвалойся, я буду.

— Толькі ж не прывалачыся на аўтапілоце, — папярэдзіў яго Цімашэнка. — Усё-ткі школьніцы будуць, студэнткі... Які ты ім прыклад падаеш?

— Ты дрэнна мяне ведаеш, Косця, — прамовіў Корбут. — Я магу і пакрыўдзіцца. Апошні раз я піў на тваім дні нараджэння, калі ты памятаеш...

— Ды добра, Мікіта, я жартую, — расмяяўся Цімашэнка. — Папярэдне рыхтуйся да шквалу пытанняў. Абяцяю, што цябе імі засыплюць.

— Не сумняваюся.

— Ну, тады давай!

— Шчасліва...

Да Дома літаратара Корбут прыйшоў без пяці шэсць. Ён пакурыў ля ўвахода, пасля зайшоў у памяшканне, дзе каля лесвіцы яго сустрэў Цімашэнка — каранасты, сівавусы, з невялікім жывоцікам мужчынска.

Яны парукаліся, і Цімашэнка павёў сябра за сабою ўверх па лесвіцы на трэці паверх.

Моладзі ў пакоі было багата, што вельмі ўзрадавала Корбута; радавала яго і тое, што большасць з прысутных — дзяўчаты, хоць яго раманы даволі жорсткія для ўспрыняцця. Пільны і назіральны позірк майстра адзначыў для сябе і вельмі прыгожага маладога чалавека, што сядзеў ля акна, бадай, адзіны, сярод дзяўчат.

— Бачыш, Корбут, — ляпнуў па плячы Цімашэнка, — дзяўчаты вершы пішучь...

— Прыгожыя дзяўчаты павінны пісаць і прыгожыя вершы, — усё яшчэ пазіраючы на таго юнака, прамовіў Корбут.

— Так, — пагадзіўся Цімашэнка. — Тарас наш Кутняк сёння прыйшоў узрадаваны, вершы новыя напісаліся, — кінуў позірк на хлопца. — Сядай, Мікіта, — прапанаваў Корбуту крэсла побач з сабой за рэдактарскім сталом.

Корбут не ведаў, што казаць маладым, таленавітым, мабыць, многім з прысутных друкаваліся ўжо, і неаднойчы, некаторыя займелі ўласныя зборнікі. На шчасце, пачынаў гаворку Цімашэнка. Ён распавёў моладзі Корбутавай біяграфію і свае стасункі з ім. Затым штурхнуў плячом, загадваючы казаць што-небудзь. Не дзеля таго ж яго паклікалі, каб ён сядзеў, як слуп.

Аднак не паспеў Корбут вымавіць і слова, як узнікла першае пытанне, затым другое, трэцяе...

Сустрэча адбылася. Сустрэца спадабалася. Спадабаліся твары творчай моладзі, што яшчэ раз нагадвалі аб неўміручасці беларускай літаратуры.

— Ну як, ты задаволены? — спытаўся Цімашэнка.

— Вельмі, — усміхнуўся Корбут.

Яны засталіся ўдвух. Цімашэнка прапанаваў прыняць па маленькай, Корбут не адмовіўся.

— Яшчэ б, — смяяўся Цімашэнка, адкаркаваўшы бутэльку. — Калі такое было, каб Корбут адмовіўся выпіць!

— Я нават не ўяўляю, калі такое будзе, — у тон яму адзначыў Корбут. — За што г'ём?

— Давай, — Цімашэнка задумліва падняў чарку, — за нашу моладзь. Усё-ткі гэта наша змена, Мікіта. А ведаеш, колькі мне псуе нерваў розная свалата з-за таго, што я моладдзю займаюся? Я не буду называць табе імёнаў, ты сам іх добра ведаеш... Ды і хер з імі...

▶ ШУФЛЯДА

ІМКНЕННІ

Сяргей ВЕРАЦІЛА

**Жыццё пераваліла за палову,
і ўспаміны ўжо можна
вымяраць на дзесяцігоддзі.**

І чым надалей адсоўваюцца юнацкія гады, тым больш каштоўнымі падаюцца згадкі пра іх. І кожную такую згадку я замілавана пешчу ў душы, нат не спрабуючы дакрануцца да яе бязлітасным скальпелем аналізу, а толькі сэрцам. Бо юнацтва якраз і з'яўляецца ў нашым жыцці эпохай сэрца, калі кожная ідэя падаецца рамантычнай, а рыцарскія ўчынкі запатрабаваныя на кожны дзень. Любая падзея здаецца радыкальнай і канчатковай, дробная крыўда можа быць успрынятая як здрада, а варажасць выбухае з-за неасцярожнага слова. Сяброўства ў тую пару здаецца назаўсёдным, вечным, і смерці няма, а калі і ёсць, то яна не наша, а калі мы і памрэ, то гэта абавязкова будзе прыгожа. І каханне нараджаецца з аднаго позірку нібы само па сабе і запаўняе значную частку жыцця, а зрэшты, у часы юнацтва і само з'яўляецца жыццём.

Мы пазнаёмліліся ў васьмідзясятых, дай Бог памяці якім годзе, і я не бяруся сцвярджаць, што чвэрць стагоддзя тут выступіць у якасці дакладнай лічбы. Мы адразу глянуліся адзін аднаму і адразу знайшлі шмат падабенства. Кожны з нас быў таленавіты і бязмерна захапляўся жыццём у ягоных шматлікіх праявах. Я добра яго памятаю: рослы, за метр дзевяноста, з вялікімі і дужымі рукамі, у якіх жыла неймаверная моц, вочы ягоныя, здавалася, увесь час выпраменьвалі жыццёваць, нібыта ў іх перацякла ўся моц ягонага роду і ягонай шацілкоўскай зямлі. Валасы не прызнавалі грабяня, яны кудлаціліся як хацелі, і з-за іх

у спалучэнні з ростам ён выдаваў на дрэва, адначасова нагадваючы і клён, і граб. І дух у ягоным целе жыў высокі і імкнуўся яшчэ вышэй. Думкі ягоныя былі чыстыя, учынкi імклівыя і беззаганныя, хоць часам выдавалі на няўклюдныя, але гэта без пытанняў можна спісваць на ўзрост. Ён лёгка прыцягваў да сябе сяброў, а пра дзяўчат я ўжо і не кажу. Ягоны твар быў настолькі абаяльным, што яго нават можна было назваць прыгожым. У сваім сэрцы ён насіў адвечную і невылечную, нібыта смяротная рана, прагу па ідэале.

А яшчэ ён пісаў вершы. Хаця хто на філфаку не пісаў тады вершаў. І мяркую, што не толькі тады, а і цяпер шмат хто псе паперу, зрок і час. Для яго складанне словаў у радкі было сапраўднай патрэбай, паэзія была для яго тым адсоткам кіслароду, без якога ён папросту б задыхнуўся ў тутэйшым паветры. Ягоная нейтаймаваная натура не жадала мірыцца з агульнапрынятым альбо, лепш сказаць, афіцыйным стаўленнем да свабоды. А ён, здавалася, штохвілінна прагнуў свабоды і быў насамрэч свабодным чалавекам, а быць свабодным пры тым ці іншым ладзе ёсць раскопай, а гэта, як любы від раскошы, можа быць даступна толькі абраным адзінкам і каштуе гэтаняма. Колькі людзей прагнула свабоды і колькі засталося зламаных лёсаў і загубленых жыццяў на гэтым шляху да халодных вышыняў. А ён шукаў свабоду ва ўсім, і сапраўды цяжка было ўявіць тую галіну чалавечай дзейнасці, куды б не палягала ягоныя інтарэсы. То ён кідаўся ў спорт, а пры ягоных фізічных дадзеных спорт даваўся яму лёгка і неўзабаве пераставаў яго цікавіць, то ён збіраўся вучыць якіясь замежныя мовы. А то ён раптам запальваўся ідэай спасцігнуць усе навукі, і тады на нейкі час асядаў у бібліятэцы за тоўстымі кнігамі...

Ён сядзе за тоўстыя тамы, і ягонымі сяброўкамі рабіліся то гісто-

рыя, то філасофія, на некаторы час адсоўваючы ўбок сябравак жывых. Тады шмат каму з нас падавалася, што толькі кнігі здатныя адказаць на вечныя і балючыя пытанні пра жыццё і смерць.

А было яшчэ адхланне і палачныя размоваў, якія мы тады называлі спрэчкамі. Адны па чыталках з падручнікамі зараблялі сабе беспраблемныя сесіі. Іншыя пілі віно і нават умудраліся ладзіць нападзвольныя вечарынікі па пакойчыках. А былі яшчэ душы апантаных, я б сказаў, творчым неспакоем. Усе яны шукалі і звычайна знаходзілі такіх жа апантаных творчым неспакоем. І вось яны сыходзіліся ці то ў паэтаўных глыбінях калідораў, ці то проста ў чым пакоі, дзе былі не супраць паслухаць мясцовых арацараў і паэтаў; хоць якая, а забаўка ў даволі аднастайным існаванні, і пачыналіся размовы. О, гэта былі грандыёзныя бітвы, дзе сыходзіліся не на жыццё, а на смерць сапраўдныя тытаны розуму і духу, і тады ставіліся сусветныя праблемы і тут жа лёгка вырашаліся, тут узніклі і тут жа рассыпаліся самыя дзёрзкія тэорыі, тут нават самыя смелыя словы не падаваліся такімі ўжо смелымі, і самыя прагрэсіўныя ідэі выглядалі калі не на рэтраградныя, то хаця б на кансерватыўныя. Але не адны толькі знаўцы тэорыяў і майстры спрэчак сыходзіліся на гэтыя аждаранічныя спрэчкі, зразумела, бывалі там і факультэцкія паэты. А той-сёй з іх чытаў свае вершы, насмельваў-

ся далёка не кожны, бо крытыка магла быць проста знішчальнай. Ды і не ўсе з прагматычных там вершаў маглі быць надрукаванымі з абсалютна розных прычынаў: адны з-за іх відавочнай слабасці, як звычайна называюць вершы невялікай мастацкай вартасці, а іншыя з-за таго, што не супадалі з афіцыйнай ідэалогіяй у асноўным з-за «эстэтычных рознагалоссяў».

У вершах майго сябра, як і ў шмат каго з іншых, не было абыякавага дысідэнтства, а толькі нейтаймаваная прага да свабоды, што выражалася і ў разняволенасці радка, і ў своеасабліваасцях мовы, і ў нестандартнасці вобразаў, але майго сябра і без гэтага нельга было назваць стандартным. І калі даходзіла ягоная чарга чытаць вершы, то ён неяк па-асабліва галаву, ягоныя вочы пачыналі агнець яшчэ больш і высокі голас паміж заканнем і захлынаннем прымушаў забываць пра хібы. Нібыта Хлебнікаў ажыў і прышоў на нашу зямлю, каб зноў агалошваць свае цямяныя прароцтвы, дзе птушыны гоман пераклікаўся з чалавечым спевам, а звыклія словы выглядалі, мякка кажучы, недарэчнымі. І неяк само па сабе думалася: глухая ноч, вогнішча, расфарбаваныя твары і калматы шаман-правадыр камлае пра пакутлівыя вандроўкі душы. А яшчэ думалася пра нож. Нават не прыгадаю чаму...

Свае вершы ён складаў па-расійску, можа быць, ад таго,

што вырас ён хоць і ў правінцыйным, але не маленькім горадзе, у Шацілках, якія на той час пераўтварыліся ў Светлагорск. А можа, яму падавалася, што шлях у сусветную культуру пралягае для нас праз расійскую мову, і, можа, звольнага гэта і было праўдай. А ці мала хто з нас не выпрабуйваў свае літарацкія здольнасці праз расійскую мову. І ў той ужо амаль ці не легендарны час і Зянон, і Караткевіч кожны па-свойму засявалі глебу беларушчыны, і першыя парасткі, няхай яшчэ і кволья, рунелі ў маладых, адчыненых і трапяткіх душах. У розных гэта было па-рознаму і дало розны плён, які ўжо потым некаторыя назавуць другім Адраджэннем. Тады па інтэрнэцеўскіх пакоях хадзілі і «Гісторыя» Ластоўскага, і «Геаграфія» Смоліча, і скандальна-знакаміты рэфэрат Бембеля. І пакрысе нараджалася адчуванне, што твая Радзіма не ад Калінінграда да Уладзівастока, а ад Буга да Сажа, а самыя дапытлівыя ведалі, што гэта яшчэ і Вільня, і Беласток, і Смаленск. І з вуснаў у вусны перадаваліся звесткі пра закатаваную ў трыццатыя гады нацыю і пра залаты час нашае мовы, культуры і гісторыі, пра эпоху нашых вялікіх князёў і асветнікаў, пра што амаль зацята маўчылі нашыя падручнікі.

І мой сябра, таксама падхоплены гэтым хай яшчэ і не агульным уздымам, аддаў сваёй Радзіме кавалачак сваёй узнёслай душы. Шэсць вершаў...

...Пакрысе адплываў час, ва ўсіх з'яўлялася сваё жыццё, адны звязы распадаліся, іншыя ствараліся нанова. Сціралася памяць пра былое, бо новае ўрываўся ва ўсе поры жыцця, і вось ужо ці не пятнаццаць гадоў я не маю аніякіх звестак пра майго сябра, хоць і спадзяюся, што ў яго ўсё добра. Перада мною гэтыя вершы, што захаваліся цудам, бо прапала, знікла, раструшчылася шмат чаго іншага важнага, балючага, дарагога і ўжо зусім незваротнага... І калі раптам твае вочы якім цудам натрапіць на гэтую публікацыю, то хай яна паслужыць табе прывітаннем.

Уладзімір ТАМАШКОЎ

Да Бога

*Ты даў жыццё таму, хто
не ведае, дзеля чаго яно
дадзена і што з ім рабіць.*

Скажы мне:
што мяне чакае,
Нап'юся глэкатам крыніц?
Ці трэба
тое, што шукаю
Таму, хто заўтра ляжа ніц?
Скажы мне:
буду ці не буду
Я здзірванельным языком
Казачь пра тое,
што забуду,
Як смачна спаць
пад ручніком.
Скажы мне:
шчасце ці няшчасце?
Скажы мне:
неба ці зямля
Таму, хто так не хоча ўпасці,
Не бачачы свайго ралля.
Навошта ноч, скажы, ад Бога?
Навошта дзень, скажы яму.
Навошта мне мая знямога?
Жыццё навошта,
і каму?

Імкненні

(слабога чалавека)

*Імкнуся йсці —
куды не бачу.
Імкнуся дыхаць —
няма чым.
Імкнуся плакаць —
і не плачу,
Бо плакаць мне
няма па чым.
Смяцца мушу —
быць шчаслівым,
Не бачыць шчасця
мне павек.
Так і жыць,
як цень маўклівы,
Не ведаю —
ці чалавек...
Што дзень —
то новыя імкненні.
Імкнуся спраўдзіць
гэты час,
І ў палымным абурэнні
Гляджуся ў твар
свайх абраз.
Забыву — імкненням дзе пачатак.
Ці будзе ім калі канец?
Дзе ж тут не ўспомніць без аглядак,
Чый ты мудрасці вянец?*

Да шчасця

*Уноч
што нарадзіўшы з цэлам жаданні
Дала ім рух
у нябачнасці спатолі
дзе стомленыя зоркі шукаюць выйсця
з нябеснага палону
у ноч!
што дыхае вечнасці клубамі
і цешыцца расхрыстанай свабодай
не маючы як саўладаць з сабою...
Блукаю пацалункамі сляпымі па целе
што будзіць прагу да шукання
сваёй першароднасцю зямноу
І слодыччу жывога датыкнення стварае свет
і будучыню духа
што ў слове
знаходзіць водзук і трыванне
І поўнячыся прагай нявольнай
да вуснаў дакранаюся чуллівых
знайшоўшы выток спрадвечнай еднасці
стварыўшай чалавека.*

Бяскрылы Ікар

(Сон)

*А можа мне ўсё здаецца
Што пройдзе мой тужлівы сон
Што да чаго душа імкнецца
ўжо не палон, так, не палон...
А можа шлях будзе зорны
Зор не крапаючы рукой*

*А можа мой удзел пакорны?
І досыць цешыцца маной!..
А трэба з галавой пахілай
Мне сунуцца аж да знямог
А можа я чужой магілы
Пераступіць хачу парог?!
Пачуй: завуць ужо званы
Бо нас няма!
ёсць толькі сны...
І крылам не ўтрымаць
З труны паўсталага Ікара
Ці немагло крылама мара?*

Камень

*Адвек шкрабуся супраць плыні
Упарта змагаючыся з ёй
Толькі думаю
Што знішчаю яе мрояй
Бо цалкам залежу ад яе
Вартасць змагага
Зваротна прапарцыянальна
Моцы ворага
Знаходжу ў сабе невядомыя дасюль сілы:
— Хвала плыні
Якая хоча мяне знішчыць!
Але ж куды я імкнуся?
Хіба не сляпота імкнучца да таго
Што насылае перашкоды
Гэтану імкнення...
Можа таму яно і ёсць?!
Што ж ёсць рух і сэнс
Альбо яно самамэта?*

▶ ВЕРШЫ

З КНІГІ «НА ВЕЧАР»

Ян ЛЕАНЧУК

Ішлі мы дарогамі
пра якія помніць ніхто не будзе
матылькі не пацвердзяць праўду
а лета тады лашчылася нам да ног
здзіўленых неверагодна

а цяпер калі боль датыкаецца долу
ідзем да абяцанага ўскрайку жыцця
цягнем ногі
слепнем як лямпна пакінутая на сталі
толькі б яшчэ адзін крок
абы ціша
нам заплавіла воскам вочы

ідзем
забываючы свае імёны

і толькі неба дыхае цяжка
і час прыстае
у здзіве

але ідзем яшчэ
валачэм ногі
і спапялёнае сэрца
зямлі слугуе

***

вяртаюся
а там цісне кашулька
цацкі змоўкшыя і збалелыя
адарваныя рукі лялек
пакалечаныя калыскі
і алавяны жаўнерык-дззерцір
зарыўся ў зямлю

сасніць перамогу над смерцю
нават птушкі
асалавела завіслыя на небакраі

не падаюць голасу

вяртаюся ў сны
яшчэ не паблякшыя
у іх бацькі маладосці самоту ашукваюць
датыкаючыся далонямі

не выдаюць гукаў радасці
дрэвы яшчэ бязлістыя
і рака не знесла святаянскія пажаданні
а пчала не ўзяла нектар
закамянелы ў цукры

фатаграфія паблытала фарбы
жыццяпісу
і смерці

***

вясна набліжаецца
рукі здранцвелі ад холоду
клямкі
майго дому

***

не ведаў
што ўчора чытаў у вачах
бы з лемантара
прагнозы сэрца

кавенька сёння і імгла ўчора

***

шукаючы цяпло далоням
пад сподам знаходзіў ношку жадобы
і згарэлае сэрца

і так міналі дні і ночы

свет на фотавыявах

Ян ЛЕАНЧУК

прэзентаваў жыццё
у набрынялых біцэпсах
грудзях сіліконавых
уздыхах
пакрытых ружай світанняў

а далоні нецярпліва
шукалі яшчэ зямлі
не бясплоднай
і азалелай

абрынутыя ў бяссонне
на ўскрайку свету
а можа на краі ложка
і лістка паперы
спачывалі

***

мая Сцяна Плачу
скамянела ад болю

ці пачую
твой голас...

***

у пустых прыгоршчах
скалечаны
каляровы абломак
мараў

***

ужо не запытаюся ў мамы
пра аблічча легіянера
пакінутае на старым фотаздымку
у беластоцкім атэлье Салавейчыка

дакранаюся вачэй зацягнутых павалокай

пасыталіся вусы дзеда
і парэшткі нафталіну
з бяклага здымку

на пытанні
няма адказу

***

словы што крынічылі з жыл
не маюць гемаглабіну
ані хларафілу

застыглыя
чакаюць прытулку

***

калі-небудзь забракуе слоў
вершы будуць мінаць мяне
у маўчанні

ці буду памятаць
што кахаў
шукаючы сваю дарогу

***

перад тым як Тваё дыханне
замкне мае вусны
і сны адпльвуць у маёй крыві
дай мне сілы каб зрокам сваім
атуліць усё што не здолела сэрца

пакінь Божа тое чаго не падараваў
маёй Басі калі ад неба мяне
хацела адвесці
сноў далёкія галасы над лугамі цішы
вясновыя надзеі як першы пацалунак

маім сынам дазволь каб верш сардэчны
на парогах іх хат
пільнаваў жыццёвья ўцехі

а потым на небасхіле
разнасцеж невялікую брамку
у сады зялёныя вечнай любові

а сябрам калі ў крыві маёй
адчулі тое што сталася запеветам сноў
дай Божа каб адтуль
цяплом сваіх сэрцаў
адагрэлі мае азяблыя і скрушныя рукі

Пераклад з польскай мовы Юрка ГОЛУБ

Фота В.Кавалева

▶ ЛЕКТОРЫЙ

«ГАРАВАТКА» КАСТУСЯ АКУЛЫ

Іван ЛЕПЕШАЎ,
доктар філалагічных навук

Сярод прэзіакаў беларускай эміграцыі Кастусь Акула — найбольш таленавіты і вядомы пісьменнік. Нарадзіўся ён (Алесь Качан) 16 кастрычніка 1925 года ў заходнебеларускай вёсцы Верацеі на Глыбоччыне (цяпер Докшыцкі раён). Бацькі мелі 16 гектараў ворнай зямлі і васьмёра дзяцей.

Алесь вучыўся ў польскай пачатковай школе, а пасля ў савецкай дзесяцігодцы. У часе нямецкай акупацыі скончыў у Глыбокім шасцімесячныя настаўніцкія курсы і нядоўгі час настаўнічаў. Пасля вучыўся ў восьмым (апошнім) класе Віленскай беларускай гімназіі. Увосень 1943 года ў Мінску трапіў у нямецкую аблаву і адсядзеў 4 месяцы ў турме і канцлагеры на Камароўцы. У чэрвені 1944-га паступіў у Мінскую школу камандзіраў Беларускай краёвай абароны, а праз некалькі тыдняў разам з гэтай школай пакінуў Мінск. У жніўні перайшоў да французскіх партызанаў, а ў снежні ў Італіі ўступіў у Другі польскі корпус Брытанскай 8-ай арміі. Удзельнічаў у баях з гітлераўцамі на Апенінскім паўвостраве, узнагароджаны англійскім медалём «За вайну» і залатою Зоркай Італіі. Пасля вайны да красавіка 1946 года вучыўся ў англійскай школе падхарунжых танкавых войскаў, затым служыў у Італіі, а ў чэрвені 1947-га выехаў у Канаду. Там працаваў на ферме, зарабляў на жыццё ў прамысловых кампаніях.

Жывучы ў Таронта, актыўна ўдзельнічаў у беларускай грамадскай працы. Рэдагаваў штомесячную газету «Беларускі эмігрант», а пасля часопіс «Зважай», шмат часу аддаў журналістыцы і літаратурнай працы. Апублікаваў у Канадзе раманы «Змагарныя дарогі» (1962), «Заўтра ёсць учора» (1968), «За волю» (1991), зборнік прозы, паэзіі, драматургіі «Усякая ўсячына» (1984), трылогію «Гараватка» (кн. 1, 1965; кн. 2, 1974; кн. 3, 1981).

Улетку 1992 года Кастусь Акула «амаль праз паўстагоддзя вымушанага расстання з Бацькаўшчынай зноў ступіў на родную зямлю» (У. Арлоў), пабываў у радзімых мясцінах, у Полацку, Мінску. Прывяздаў ён у Беларусь і яшчэ неаднойчы. 29 студзеня 2008 года перастала біцца сэрца выдатнага пісьменніка і нязломнага змагара за незалежную Айчыну...

Калі ў Расіі і Украіне выдадзены ўсе ці амаль усе творы іхніх слававенных эмігранцкіх пісьменнікаў і ўведзены як яго адметная і арганічная частка ў агульнанацыянальны кантэкст рускай ці ўкраінскай літаратуры ХХ стагоддзя, то пра нашу краіну гэтага не скажаш. У нас усё не так, як у людзей. З твораў К. Акулы ў нас пабачылі свет толькі «Змагарныя дарогі».

К. Акула на пачатку 40-х гадоў

Гэты дакументальны раман, дзе ў вобразе Сымона Спарыша ўгадваецца сам аўтар, я чытаў у 1994 годзе, а цяпер перачытаў другі раз. Яшчэ большае, незабытае ўражанне засталася ў мяне ад трылогіі «Гараватка». А трапіла яна да мяне зусім выпадкова — ад студэнткі-завочніцы, якая «скачала» кнігу з Інтэрнэту...

У К. Акулы, як вядома з яго ліставання, было чацвёра дзетак, «пастаянна хворая» жонка. Сам ён працаваў 5 дзён у тыдзень на фабрыцы па 12 гадзін у суткі, а вярнуўшыся дамоў, імкнуўся «напісаць хоць бы адну старонку за дзень».

Суб'ектыўны ж фактар, талент мастака пераадольваў аб'ектыўныя цяжкасці, перашкоды. Пісьменнік рэальна адлюстроўваў у мастацкіх вобразах тое, што бачыў на свае вочы, што перажылі ён, яго бацькі, суседзі. Зыходнымі прынцыпамі яго мастакоўскіх адносін да рэчаіснасці былі шчырасць і праўдзівасць. Майстэрства К. Акулы бачыцца ва ўсім: у вастрыні канфліктаў, напружаным драматызме сюжэта, яркасці характараў і ў мове. У «Гараватцы» кожны эпізод, дэталі, асобныя штырхі, пейзажны малюнак — усё гэта неабходныя часткі твора. Тут няма нічога лішняга, не звязанага з задачай, якая пранізвае ўсю мастацкую задуму — схіліць чыгача на бок таго ці іншага разумення, той або іншай ацэнкі розных бакоў рэчаіснасці.

У трылогіі сотні персанажаў, і ўсе яны непадобныя адзін на другога сваімі дзеяннямі, паводзінамі і мовай. У цэнтры ж твора — сям'я Бахмачоў (бацька, маці, брат Янука і сам Янук Бахмач — галоўны персанаж трылогіі).

Пра жыццё заходнебеларускага сялянства «за польскім часам», а таксама ў 1939-1944 гады пісалі многія беларускія пісьменнікі. Прыгадаем, напрыклад, раманы Вячаслава Адамчыка «Чужая бацькаўшчына», «Год нулявы»,

«І скажа той, хто народзіцца», «Голас крыві брата твайго». К. Акула ж, у адрозненне ад савецкіх аўтараў, якія пісалі на гэтую ж тэму, «у выяўленні сваіх поглядаў і ацэнак не быў скаваны ніякімі ідэалагічнымі догмамі і цензурнымі перашкодамі» (У. Арлоў).

Назвы кніг трылогіі — сімвалічныя. Першая называецца «Дзярлівая птушка», што выклікае асацыяцыю з польскім гербам — «ожэл бяль». Кніга пачынаецца з апісання, як хлопчык Янук Бахмач пасе статак («хвастоў за пятнаццаць») асадніка пана Лазоўскага. Бацька Янука мае «малаўраджайны клінок зямлі з трох гектараў», які «не выкарміць, не аправе і не абуе». У кнізе дзясяткі розных эпізодаў з жыцця сялян вёскі Літоўцы. Беднасць, галечка, бяспраўе... Янукову маці застрэліў наглядчык панскага лесу за назбірання там ггады; бацьку, ні ў чым не вінаватага, па наводцы мясцовага злыдня Сабакевіча, арыштавала паліцыя, збіла «чупы не на смерць». Паказана нацыянальная маласявдомасць сялян: «праваслаўная часць беларусаў была для імітатараў-палякаў «рускімі»; і святкі, гэтакім чынам, не называлі каталіцкімі ці праваслаўнымі, але «рускімі» і «польскімі». Канчаецца першая кніга апісаннем, як у пачатку верасня 1939 года «пад саламяныя стрэхі прыляцела вестка, што немцы пачалі ўжо панскую Польшчу дзяўбіць», і як адпраўляюць навабранцаў на ваенную службу.

У першай кнізе, як і ва ўсёй трылогіі, ёсць шэраг вобразаў-сімвалаў, найперш гэта гара Гараватка — узвышша, што ляжыць у ваколіцах вёскі Літоўцы і асацыюецца ў свядомасці аўтара і яго героя Янука з усёй Беларуссю. Яна жыве «ў мясцовых легендах і казках, глыбока ўрасла ў народную гісторыю», яна параднілася з «горам», «гараваць» і «іншымі выводнымі абазначэннямі». Гараватка тры-

мае на сваіх плячах людзьмі празваны Архіпам дуб-волат, аб грудзі якога «разбіваліся вятры і непагадзь цэлых стагоддзяў», які «помніў Баторыя і Івана Грознага, сачыў за шведамі і Напалеонам», чуў галасы паўстанцаў Кастуся Каліноўскага.

Нібы родным братам дуба Архіпа выступае стогадовы дзед Якуб, які быў для вяскоўцаў «такім самым завяршэннем і прыметай, як Архіп для Гараваткі». Стары селянін-гаротнік дзед Якуб у частых размовах з Януком Бахмачом адкрыў яму вочы на гераічную і трагічную мінуўшчыну нашага краю, навучыў задумацца і самому шукаць адказы на надзённыя жыццёвыя пытанні.

Другая кніга трылогіі мае сімвалічную і шматзначную назву — «Закрываўленае сонца». Тут адлюстравана жыццё вяскоўцаў у бальшавіцкім «раі», пад «сонцам Сталінскай канстытуцыі» — з восені 1939-га да лета 1941 года. Вераснёўскім днём «з гасцінца і з лесу, з савецкіх танкаў і аўтамашынаў гучэла, разлівалася па прасторы магутнае слова: вызваленне». «Яно прынесці мела зямлю і волю». Праз некалькі дзён — агульны сход вяскоўцаў у школьным будынку. Бальшавіцкі камісар доўга «гаварыў малазразумелай мовай» пра вызваленне «ад польскага іга», «доблесную рабоча-сялянскую Чырвоную Армію», «мудрага айца ўсіх народаў, велічайшага таварышча Іосіфа Вісарыянавіча Сталіна»...

Праўдзіва апісана падрыхтоўка да выбараў «дзіпутатаў у народны сход», што мае адбыцца ў Беластоку. Прысутнічае ў зале і той самы камісар. «Многа каторыя вухам сваім не верылі, ды ніхто супярэчыць не асмеліўся», калі кандыдатамі ў дэпутаты былі названы два «вясковыя злыдні» Шпунт і Сабакевіч, якія цяпер верхаводзілі ў вёсцы. У другой кнізе трылогіі ёсць шмат іншых эпізодаў пра дзеянні «народнай улады»: вялізныя чэргі па хлеб, соль, газу, цукар, перапіс у кожнага гаспадара ўсёй яго маёмасці — зямлі, жывёлы, птушак (каб пасля абкласці падаткам), дэманстрацыя з нагоды гадавіны «Вялікага Кастрычніка», начныя арышты асаднікаў, леснікоў, іншых «ворагаў народа» ды вываз іх у Сібір, беспадстаўны арышт Антося Дзеркача і яго катаванне, катрышчэ і разбурэнне рукамі «ваінствуюшчых бязбожнікаў» царквы ды касцёла, прымусявая здача дзяржаве «лішкаў мяса, збожжа, яек, малака, мёду і іншага», раскулачванне багацейшых сялянаў, спроба стварыць калгас імя Чапаева.

У трэцяй кнізе трылогіі апавядаецца пра падзеі перыяду нямецка-савецкай вайны 1941-1944 гадоў. Кніга называецца «Беларусы, вас чакае зямля». Вялізныя, прыгожа аформленыя плакаты пад такім жа загалоўкам бачыў Янук і іншыя вяскоўцы ў мястэчку Гаці, дзе ўжо ўсталёўвалася ўлада немцаў — новых «вызваліцеляў». Янук чуе, як некаторыя местачкоўцы рэагуюць на фашыстоўскія аб'яцанкі: «— Паглядзі, што унь пішучь: Беларусы, вас чакае зямля. От як! — Ага, чакае. Тры-

метры на паўтара на кожнага!» «Нялюдскасць сваю акупант як бы наўмысна паказваў штодзённа і ўсюды. Жажлівае расчараванне «новым парадкам» дыханне адбірае». Карнікі, нібыта за сувязь з савецкімі партызанамі, спалілі вёску Залатуху і ўсіх яе жыхароў. Да сялян даходзілі чуткі, што гітлераўцы «за забойства аднаго немца робяць аблаву і расстрэляваюць па сто саўсім нявінных людзей».

Паказана, як на другім годзе вайны ў Гараваткай пушчы з'явіліся савецкія партызаны, якія ноччу прыходзілі ў вёску, рабавалі сялян, забіралі ўсё, што ім хацелася. А бывала і так, што ў дзённы час у гэтую ж вёску ўступалі ўласаўцы або «нейкая новая расейская фармацыя» пад камандай палкоўніка Гіль-Радзіонава. Пра гэта «нікчэмнае войска» казалі, што яно «рабуе мясцовае насельніцтва і больш гуляе, чымся змагаецца з бальшавіцкімі бандамі».

На старонках кнігі адлюстравана, як пад уплывам усяго бачанага, пад уздзеяннем старэйшых таварышаў, дзед Якуба, Антося Дзеркача, настаўніка Сабалеўскага і іншых сталее і духоўна расце галоўны персанаж трылогіі Янук Бахмач. Шчыры беларус-падпольшчык Падгайскі аднойчы сказаў яму: «Ты начытаўся многа і нешта пішаш, дык, магчыма, прыдаў гэту аграмадную цэннасць аб'ектыўнага разважання сам сваімі намаганнямі». Янук пераканаўся, што «немцы, які і палякі ці маскалі, прыйшлі на гэтую пакрыўджаную зямлю як рабаўнікі, новыя паны, махляры, прыгняталінікі». Пасля чатырохмесячнага знявольнення ў нямецкай турме і абнадзейлівай, натхняльнай сустрэчы-размовы са старэйшым паплечнікам па духу Падгайскім, ён вяртаецца ў бацькоўскую хату. «Акрылены духам сын» цяпер ведае адказ на пытанне: хто ж мы ёсць? «Ці мы сапраўды «хамы» і парабкі, ніжэйшыя істоты, гной для росту чужынцаў, рабы паслухмяныя без нацыянальнае прошласці, свайго собскага «я», ці, наадварот, мы — стары ў гісторыі, слаўны народ, з вялікай і пакутлівай, цяжка пройдзенай дарогай, са старой і багатай культурай, слаўнымі традыцыямі, але часова чужой брутальнай сілай на калені пастаўленыя, ды не зламаныя яшчэ таму, бо нягледзячы на ўсялякае ліха, годнымі і непакорнымі ў сваіх душах і сэрцах засталіся. Так...»

Няма сумнення, што амаль кожны, хто прачытае гэтую трылогію, калі толькі ён не зачарсцвелы, закарanelы «савок» з каланіяльнымі магані, дык таксама знойдзе, як і Янук Бахмач, адказ на пытанне: хто ж мы ёсць?

Кастусь Акула марыў і спадзяваўся, што ягоная «Гараватка», напісаная крывёю сэрца, дойдзе да чыгача на Айчыне. Але пасля выхаду ў 1994 годзе яго «Змагарных дарог» рэзка змянілася ў Беларусі, кажучы словамі Мікіты Зноска, «палітычная сітуацыя». «Гараватка» так і не выдадзена ў нас да сённяшняга дня...

▶ ПМНАЕ

ВЯЛІКАЕ КНЯСТВА ЛЫСАГОРСКАЕ

Аксана СПРЫНЧАН

Завяршэнне

Які пісьменнік з любоўю не пісаў пра мясціны, дзе ён нарадзіўся? Усе. І я ў тым ліку — пра свой трускалкава-касмичны Лунінец. Але ёсць у мяне ўлюбёнае месца, цалкам процілеглае месцу нараджэння, — месца пахавання. Гэта сэрца Вялікага Княства Лысагорскага — Лысай Гара, над якой я хачу, каб развеелі мой прах.

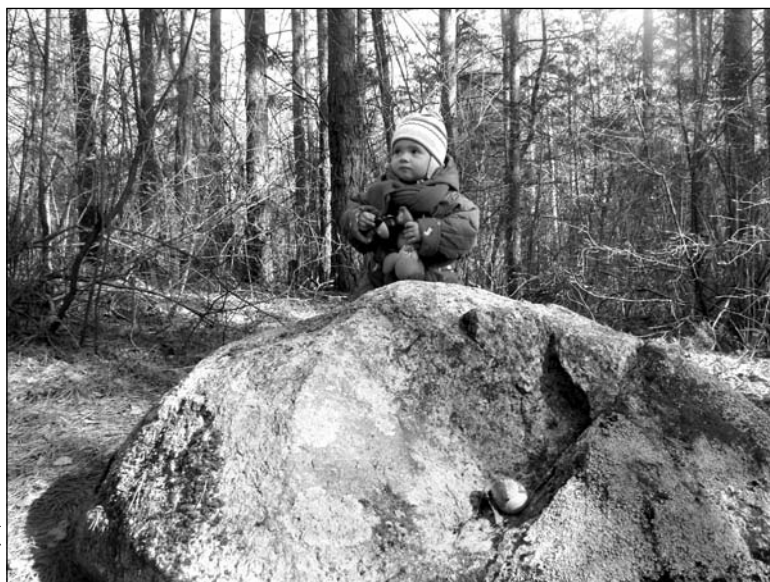
Калі ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» рыхтавалася да друку мая кніга «ЖываЯ», давялося ў тэкспе жыццяпісу памяняць фразу «Жыву паміж Лунінцам і Лысай Гарою, над якой будзе развеены мой прах» на «...Лысай Гарою, якая для мяне вышэйшая за Парнас». Выдаўцы спужаліся «праху», і колькі я не тлумачыла, што не збіраюся паміраць адразу, як выйдзе кніга, ім было так страшна, што пад уплывам гэтага страху я і здалася.

Але месца пахавання змяніць нельга. Яно ўзнікла ў жыцці маёй сям'і з 1972 года, калі дзед набыў лецішча ў Еўдакіі Лось. А ў 83-м да таварыства «Узгор'е-1» далучылася таварыства з маладзейшых пісьменнікаў «Узгор'е-2», у якім атрымаў кавалак зямлі мой бацька.

Энергетычны абмен

Не ў кожнага ёсць свая Гара. Мне пашанцавала. Многія думаюць, што на Лысай Гары няма дрэў, але «лысай» — значыць, светлая, ясная. Пачуўшы гэткае тлумачэнне, сябры, узгадаўшы Медную гару, назвалі мяне Гаспадыняй Лысай Гары. Зразумела, валасатай.

І хай мая Лысай Гара — не самая высокая нават у Беларусі, — да яе Святла і Чысціні вельмі цяжка ўзняцца. Энергетыка ейная настолькі моцная, што нават паэты, празаікі і драматургі, якія пасяліліся побач, не могуць яе вычарпаць. А можа, існуе і адваротная сувязь: глыбіня творчасці яшчэ болей узвышае Лысую Гару.

Вялікдзень на Лысай Гары

Каляндар агародніка. Вясна

Прыехала позна, з запалкамі хадзіла на поле глядзець, ці ўзышлі буракі, морква, бабы. Якімі незямнымі выглядалі ў святле запалкі сцяблінкі! Зранку пасадзіла кабачкі ў касмічныя лункі і касмею, што сама ўзышла, перасадзіла. І астры з цяплічных умоваў выкінула ў жорсткую рэальнасць.

Рэальна-мемарыяльны музей

Столькі сапраўдных рэчаў пісьменнікаў, колькі іх ёсць у Вялікім Княстве Лысагорскім, упэўненая, няма нават у Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. І гэтыя рэчы працягваюць несці жывую памяць пра сваіх уладальнікаў. Так, Сяргей Вераціла на Лысай Гары ходзіць у кашулях Уладзіміра Адамчыка. А Максім Клімковіч для ганаровых гасцей можа вынесці да вогнішча фатэль Максіма Танка, седзячы ў якім народны паэт Беларусі працаваў у Саюзе пісьменнікаў БССР, будучы ягоным старшынёй. У мяне ж на паліцах стаяць часопісы «Польмя», «Маладосць», «Иностранная литература», якія выпісаў Анатоль Вялюгін.

Гара Рагнеды

Часта ў мяне пытаюцца: «Гэта тая Лысай Гара, што каля Заслаўя?». «Не, — адказваю я, — гэта тая Лысай Гара, каля якой знаходзіцца Заслаўя». Для кагосьці, магчыма, гэта тая Лысай Гара, якая знаходзіцца блізу Заслаўя. Але гэта пытанне суб'ектыўна-філасофскае. Лысых гор у Беларусі болей за сто, яны, як мяркуюць навукоўцы, звязаныя з сакральнымі дзеямі. На маёй Лысай Гары, упэўненая, знаходзілася паганскае капішча, гарэў зніч, рос дуб, каля якога маліліся, на які чаплялі ахвярныя рушнікі. Пра гэта кажуць і адмысловыя камяні для ахвярапрынашэнняў, і прапрапраўнукі-дубы, і тое, што бліжэйшыя вёскі Малая і Вялікая Валюшчына названыя ў гонар Вялеса — аднаго з галоўных багоў паганскага пантэону нашых продкаў.

Калі Рагнеда зрабіла замаха на Уладзіміра, той саслаў яе і сына, які абараніў маці, у Ізяслаўль. У ім Рагнеда жыла ў 986–1000 гадах. У гэтыя часы Лысай Гара была святым месцам для Рагнеды — адной з найвядомых жанчын Беларусі.

З боку старых пісьменніцкіх лецішчаў ёсць і незвычайны ружанец з камянёў. Магчыма, перш чым узняцца на Лысую Гару, неабходна было памаліцца, дакрануцца да кожнага каменя.

Паганства і хрысціянства за тысячагоддзе з'ядналіся ў душы беларусаў. І цяпер, калі я ў цяжкія хвіліны праходжу спежкамі Лысай Гары і звяртаюся з просьбай аб дапамозе, дык пачынаецца яна так: «Госпадзі, Лысай Гара!..»

Дрэвы для закаханых — няшчасных і шчаслівых

Як ёсць у Лысай Гары гісторыя выгнання Рагнеды, так ёсць і свае легенды каханя. Прынамсі яшчэ ў 80-я гады, калі мы з прабабай Любоўю збіралі на Лысай Гары грыбы, дык жыхары суседняй вёскі паказалі нам два дрэвы закаханых. Адно няшчасных — на ім нібыта засліўся хлопец, якому не адказала ўзаемнасцю дзяўчына. І сапраўды, гэтая бяроза расце гэтакім чынам, што на ёй зручна павесіцца. А другое — шчаслівых. На гэты дуб, ствол якога на вышыні некалькіх метраў падвой-

ваецца, трэба залезці закаханым, каб ніколі не расставіцца.

Каляндар агародніка.

Лета

Пустазелле запаўняе ўсе пустыя месцы жыцця, а я змагаюся з ім і адначасна радуся, што ёсць непрыручаныя расліны. Ад змагання мяне ратуе дождж, і тады я п'ю каву з празрыстымі кроплямі, і гэта жыццё ідзе, пакуль не скончыцца дождж альбо кава.

Формула шчасця

Пісьменнік, як і кожны іншы чалавек, павінен збудаваць дом, выгадаваць дзяцей і пасадзіць дрэва. У гэтым сэнсе Лысай Гара — месца, дзе ажыццявілася гэтая формула шчасця. Дамы збудаваныя, дрэвы пасаджаныя, дзеці выгадаваныя.

Няма ў Беларусі іншага такога куточка, дзе б расло столькі дрэў, пасаджаных пісьменнікамі — і садовых, і лясных. Лясныя асабліва прыцягваюць: у Івана Навуменкі перад хатай — бяроза, у Анатоля Вярцінскага — дзве яліны, у майго дзёда — дзве лясчыны. А калі ўсё занята, дык пісьменнікі знаходзяць іншае выйсце — саджаюць дрэвы на кавалку зямлі, што вылучаны на бліжэйшым полі пад бульбу. У Сяргея Сыса — хвоі, у Алеся Савіцкага — клён. А ў мяне тры вязы — адзін каля Святога возера, а два на вяршыні Лысай Гары. Яны знітоўваюць мяне з родным Лунінцам, бо, як і я, нарадзіліся на Гагарына, 126. Я звязваю блізкае мне раслінамі і словамі. Ствараю свой раслінна-слоўны арнамент.

Непарадны накід

У Мінску парад, а я сяджу на ганку лецішча тварам да Лысай Гары, на прыступках сонечны кубак з кавай (з яго піла яшчэ мая прабабка Любоў), часопіс «Маладосць» за 1987 (яго трымаў у руках Анатоль Вялюгін), дзве вялізныя трускалкі (да іх, магчыма, дакраналіся дзівосныя беларускія жабы). Калона мурашоў, што жвава мурашуе ствалом, нагадвае адначасна пра парад і працу.

У падмурку і ў кветніку

Зямля Лысагорская надзвычай камяністая і валуністая, кажуць, тут ледавік спыніўся. Калі толькі атрымалі лецішча, дык асноўная задача была выбраць з зямлі каменне. Гэтым з натхненнем і ўпартасцю займаліся ўсе пісьменнікі. Камяні пайшлі ў падмуркі хатаў, ніводнага на гарадах не было. А пасля прыйшла мода на каменне — з палёў і лясоў цягалі, каб упрыгожыць свае соткі. І цяпер цягаюць. Адно стала іх цяжка знайсці, дык некаторыя нават набываюць за грошы ў каменнешукальнікаў, каб упрыгожыць свае кветнікі. А іншыя, не паверыце, — крадуць каменне. Можа, думаюць, што скрадзеныя камяні, як і скрадзеныя кветкі, лепей растуць?

«Сказ пра Лысую Гару»

Чаго толькі няма ў беларусаў у двух варыянтах, таму і нядзіўна, што папулярная паэма «Сказ пра Лысую Гару» Францішка Ведзьмака-Лысагорскага, якая з'явілася на пачатку 70-х гадоў, у XXI стагоддзі займела двух аўтараў — Ніла Гілевіча і Міколу Аўрамчыка, з якіх Міколу Аўрамчыку пашанцавала болей — бо лецішча на Лысай Гары было менавіта ў яго.

Паэма была настолькі папулярнай, што яе давалі на ноч ці дзве пачытаць, і сем'і не спалі, а па чарзе перапісвалі гэты твор. Якія там кампутары, ксераксы, прынтары, сканеры. Што і казаць, «Быў век, быў час, была эпоха», у якую я паспела нарадзіцца.

Каляндар агародніка.

Восень

Падаюць яблыкі, пакуль дрэва не аддасць усе Еве (для Адама). Падае лісце, пакуль дрэва не аддасць зямлі апошнюю кашулю. Падаюць зоркі — і ніхто не ведае, ці не апошняе жаданне ён загадае.

Месца смерці

Можна абраць месца пахавання, але немагчыма абраць месца смерці. У Вялікім Княстве Лысагорскім, створаным для жыцця-натхнення, паміраюць рэдка. Такі лёс напаткаў толькі Юрася Свірку.

Малінавы...

Не, не звон, а дым. Дым ад малінавага вогнішча, якое бывае, калі выразаюць старыя маліны. А можа ж і агнёвыя кактэйлі рабіць: галінкі чорных парэчак і чырвонай грушы, і крыху агрэсту, альбо вішня з ажынамі. Грэйся і аджывай. Языкi польмя скачуць, рыхтык нястомныя вавёркі на Лысай Гары, а стомленых вавёрак я ніколі на ёй не бачыла. У вогнішча падаюць знічкі, і можна бясконца глядзець на агонь і думаць, што я не думаю. Ні пра жыццё, ні пра смерць. А толькі пра Лысую Гару, над якой я хачу, каб быў развеены мой прах. І тады і па-за жыццём я змагу жыць у ВКЛ і бачыць, як закаханыя п'юць бярозавік з лысагорскіх бяроз, празаікі збіраюць капялюшыкі баравікоў, паэты натхняюцца спежкамі-радкамi, драматургі раздаюць ролі лысагорскім зданям, а геніяльныя чытачы выходзяць з вогнішча абгаралыя рукапісы.

Каляндар агародніка.

Зіма

Успаміны пра завяршэнне і чаканне пачатку.

Пачатак

Лунінец — гэта ян, мой мужчынскі пачатак, а Лысай Гара — інь, мой жаночы пачатак. Я жыву паміж Лунінцам і Лысай Гарою.

Літаратурнае Прадмесце

25

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

7 ВЕРАСНЯ, ПЯТНІЦА

06.00, 07.10, 07.35, 08.15, 08.35 Добрай раницы, Беларусь!

06.00, 08.30, 09.00, 11.00, 13.00, 16.00, 18.00, 20.30, 23.10 Нашы навіны.

18.15 Навіны спорту. 18.20 «Шчаслівыя разам». Шматсерыйны фільм.

06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».

07.00 Рэгіянальная праграма. 08.00 Раница. Беларусь.

09.00 Тэлебарометр. 09.05 Час футболу. 09.45 Дэтэктыўны серыял «Пацалунак Сакрата» (Беларусь).

07.00 «Раница Расіі». 10.05 «Оперы. Хронікі забойнага аддзела. Шукай грошы».

06.05 Інфармацыйны канал «НТВ раницай». 08.40 Серыял «Вяртанне Мухтара».

09.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне». 10.00 Сёння. 10.20 «І зноў дабрэдзень!».

02.00 Тэніс: Турнір Вялікага Шалома. Адкрыты турнір Злучаных Штатаў Амерыкі - 1/4 фіналу. Мужчыны.

07.00 Аб'ектыў. 07.25 Англійская для дзяцей. 07.30 Казкі для дзетак: «Аблавушка».

08.25 Гісторыя пад знакам Пагоні (спазнаваўчая праграма). 08.35 «Quo Vadis», тэлесерыял: 4 серыя.

8 ВЕРАСНЯ, СУБОТА

06.35 Існасць. 07.00 Добрай раницы, Беларусь! 09.00, 12.00, 15.00, 19.00 Навіны.

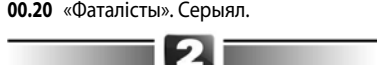

07.00 АНТ прадстаўляе: «Суботняя раница». 08.00, 09.00 Нашы навіны.

16.00 Нашы навіны. 16.15 Навіны спорту. 16.20 «Міхась Дзержавін. Той яшчэ «маторчык»».

06.20 «Сакрэтная тэрыторыя». 07.15 «Анфас». 07.30 «Прыгоды Бураціна». Беларусьфільм, 1975 г.

06.50 Фільм-казка «Горад майстроў» («Беларусьфільм»). 08.05 Сямейная камедыя «Павуцінне Шарлоты» (ЗША-Германія).

07.00 «Юрмала». Фэст гумарыстычных праграм. 08.40 «Ўсміхніся, калі плачуць зоркі» (2010 г.).

18.10 «Суботні вечар». 19.55 Надвор'е на тыдзень. 20.00 Весці ў суботу.

06.20 Дэтэктыўны серыял «Мужы». 08.00 Сёння. 08.20 Іх норавы.

01.00 Веласпорт: Нацыянальны тур. Тур Іспаніі - 19-ы этап.

13.15 Футбол: Кубак свету да 20 гадоў. Жанчыны. Японія - Фінал.

07.00 Аб'ектыў. 07.25 Англійская для дзяцей. 07.30 Казкі для дзетак: «Цюцця, што ты за стварэнне?!», «Фільм са страшнаю назвай».

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

26

9 ВЕРАСНЯ, НАДЗЕЛЯ

07.30 Народная камедыя «Белыя Росы» (СССР).
09.00, 12.00, 15.00 Навіны.
09.10 Арсенал.
09.40 Тэлефільм цыклу «Зямля беларуская».
09.55 Камедыйны серыял «Прыгажунчык» (Расія).
10.55 Тэлефільм цыклу «Лёс гігантаў».
11.25 «Зона Х». Вынікі тыдня.
12.10 Медычныя таямніцы.
12.45 Мультифільм «Аповесць мінулых гадоў» («Беларусьфільм»)
13.15 Дакументальна-біяграфічны цыкл «Мая праўда» (Украіна).
14.15 Клуб рэдактараў.
15.10 Рэгіянальная праграма.
15.30 Прыгодніцкі фільм «Выспа непатрэбных людзей» (Расія-Украіна).
17.20 Мультифільмы.
17.40 Каробка перадач.
18.10 «Славянскі базар-2012».
19.10 Крымінальная меладрама «Насуперак разумнаму сэнсу» (Расія-Украіна).
21.00 У цэнтры ўвагі.
21.55 Тэлефільм АТН цыклу «Журналісцкае расследаванне».
22.30 Авантурная меладрама «Непрыстойная прапанова» (ЗША).
00.35 Камедыйны серыял «Прыгажунчык» (Расія).

16.15 Навіны спорту.
16.20 Новы «Ералаш».
16.45 Прэм'ера. «Жанчыны ў пошуках шчасця».
18.15 Фільм «Карсіканец».
20.00 Контурсы.
21.05 Святочны канцэрт.
22.45 Прэм'ера. Фільм «Бабло».
00.35 «Ціхі дом».

06.20 «Таямніцы свету з Ганнай Чапман».
07.10 «Пра Чырвоны Капалюшык». Беларусьфільм, 1977 г.
09.25 «ХОП-ШОУ».
09.30 «Аўтапанарама».
10.00 «Жыць будзеце».
10.20 Дзённік VIII Міжнароднага конкурсу эстрадных выканаўцаў «Усходні кірмаш».
10.25 «Вялікі сняданак».
11.05 Фільм «Трамвай у Парыж». Беларусьфільм, 2010 г.
13.05 «Добры дзень, доктар».
13.40 Фільм «Нашы суседзі». СССР, 1957 г.
15.15 Ток-шоу «Такі лёс».
16.00 «Цэнтральны рэгіён».
16.30 «24 гадзіны».
16.50 Дзённік VIII Міжнароднага конкурсу эстрадных выканаўцаў «Усходні кірмаш».
16.55 Канцэрт М.Задорнава.
19.00 «Аўтапанарама».
19.30 «Тыдзень». Інфармацыйна-аналітычная праграма.
20.40 «ХОП-ШОУ».
20.45 Прэм'ера! Фільм «На ростані». Беларусьфільм, 2011 г.
22.25 Дзённік VIII Міжнароднага конкурсу эстрадных выканаўцаў «Усходні кірмаш».
22.30 Фінал VIII Міжнароднага конкурсу эстрадных выканаўцаў «Усходні кірмаш».
01.15 Фільм «Зграя». Беларусьфільм, 2008 г.

07.00 Камедыйная меладрама «Верныя сябры» (СССР).

08.45 Камедыйная меладрама «Восеньскі марафон» (СССР).
10.40 Тэлебарометр.
10.45 Школа рамонту.
11.50 Вышэй за дах.
12.25 Шоў «Суперінтуіцыя». Заклучны сезон.
13.35 Фільм «Дзікая сямейка Торнберы» (ЗША).
16.15 Дзень беларускай пісьменнасці.
15.55 Гандбол. Ліга чэмпіёнаў. Плей-офф. Прамая трансляцыя.
17.30 Камедыя «Пасля кірмашу» («Беларусьфільм»)
18.55 Суперлато.
19.45 Спорт-кадр.
20.25 Навіны надвор'я.
21.00 Спортлото 5 з 36.
21.05 КЕНО.
21.10 Футбол. Ліга чэмпіёнаў УЕФА.
21.45 Фантастычны трылер «Асаблівае меркаванне» (ЗША).
00.20 Шоў «Суперінтуіцыя». Заклучны сезон.

07.00 «Русалка» (2012 г.).
10.15 «Сам сабе рэжысёр».
11.00 Весці.
11.15 «Смехапанарама Яўгенія Петрасяна».
11.45 «У свеце жывёл».
12.20 «Нябесныя сваякі».
14.00 Весці.
14.15 «Уся Расія».
14.30 «Ігар Ясуловіч. Акцёрскія спробы».
15.20 «Гарадок». Дайджэст. Забавляльная праграма.
16.20 «Бацькава хата».
18.15 «Смяяцца дазваляецца». Гумарыстычная праграма.
20.00 Весці тыдні.

06.20 Дэтэктыўны серыял «Мужы».
08.00 Сёння.

08.20 «Першая перадача».
08.50 «Іх норавы».
09.25 «Ядзім дома!».
10.00 Сёння.
10.20 «Дачны адказ».
11.20 «Развод па-руску».
13.00 Сёння.
13.20 Дэтэктыўны серыял «Адвакат».
15.05 «Уласны гонар».
16.00 Сёння.
16.20 «Следства вялі».
17.10 «І зноў дабрэдзень!».
18.05 Выратавальнікі.
18.30 «Надзвычайнае здарэнне. Агляд за тыдзень».
19.00 «Сёння. Выніковая праграма».
19.55 «Чыстасардэчнае прызнанне».
20.45 «Юсіф і Нэлі Кабзон. Жыць, каб кахаць». Дакументальны фільм.
22.20 «Венікі». Ток-шоў.
23.15 «Б.С. Былы Супрацоўнік».
00.45 «Школа зласлоўя». Ток-шоў.

01.00 Тэніс: Турнір Вялікага Шалом. Адкрыты турнір Злучаных Штатаў Амерыкі.
02.45 Тэніс: Турнір Вялікага Шалом. Адкрыты турнір Злучаных Штатаў Амерыкі - Фінал Жанчыны.
04.00 Тэніс: Турнір Вялікага Шалом. Адкрыты турнір Злучаных Штатаў Амерыкі - Фінал Жанчыны.
09.30 Гран-пры 3: Серыя. Монца - Гонка 1.
10.00 Гран-пры 3: Серыя. Монца - Гонка №2.
10.30 Веласпорт: Нацыянальны тур. Тур Іспаніі - 20-ы этап.
11.15 Тэніс: Турнір Вялікага Шалом. Адкрыты турнір Злучаных Штатаў Амерыкі - Фінал Жанчыны.
13.00 Супербайк: Чэмпіят свету. Германія - 1-ая спроба.
14.00 Суперспорт: Чэмпіят свету. Германія.
15.15 Футбол.
16.15 Веласпорт: Нацыянальны тур. Тур Іспаніі - 20-ы этап.

17.00 Веласпорт: Нацыянальны тур. Тур Іспаніі - 21-ы этап.
18.45 Супербайк: Чэмпіят свету. Германія - 2-ая спроба.
19.30 Аўта і Мотаспорт: Мотаспартыўны часопіс.
19.45 Футбол.
20.45 Тэніс: Турнір Вялікага Шалом. Адкрыты турнір Злучаных Штатаў Амерыкі - Фінал Жанчыны.
21.30 Тэніс: Турнір Вялікага Шалом. Адкрыты турнір Злучаных Штатаў Амерыкі.
22.45 Усе віды спорту: Вось дык так!!!

07.00 Аб'ектыў.
07.15 Англійская для дзяцей.
07.20 Казкі для дзетак: «Аблавашак», «Матильда», «Аповеды таты Бабра».
07.50 «Школа на санчапэку», серыял: 7 серыя.
08.15 «Мой родны горад», серыял: 28 серыя.
08.40 «Quo Vadis», тэлесерыял: 4 серыя.
09.25 «Стоп, ДА!», рэпартаж, 2011 г., Польшча.
09.50 Назад у будучыню.
17.50 Кулінарныя падарожжы Робэрта Макловіча.
18.15 Два на два (тэледыскусія).
18.40 Калыханка для самых маленькіх: «Аповеды таты Бабра».
18.55 «Сенсацыі ХХ-га стагоддзя», серыял, 2003-2004 гг., Польшча.
19.45 Прэс-экспрэс (агляд медыяў).
20.05 Дакументальная гадзіна: «Піянеры зменаў. Іспанія», дак. фільм, 2010 г., Францыя.
21.00 Тыдзень у «Аб'ектыве».
21.15 Эксперт (інфармацыйна-аналітычная праграма).
21.45 Форум (ток-шоу).
22.35 Фільматэка майстроў: «Дзяўчо з перлавай завушніцай», маст. фільм, 2004 г., Вялікабрытанія-Люксембург.
00.10 Тыдзень у «Аб'ектыве».
00.30 Прэс-экспрэс (агляд медыяў).
00.45 Жаўтуха (сатырычная праграма).

Шаноўныя чытачы!

На жаль, газету «Новы час» немагчыма купіць у шапіках або крамах. Няма нас і ў дзяржаўнай сістэме распаўсюду Белпошты. Але можна падпісацца на «Новы час», і кожны тыдзень атрымаваць газету.

Падпісацца можна на любую колькасць месяцаў, аформіўшы банкаўскі ці паштовы перавод і накіраваўшы копію плацёжнага дакументу на адрас рэдакцыі. (Глядзіце ўзоры квітанцый). Нашы рэквізіты: **рачунак 3012741108019 у аддзяленні №539 ОАО «Белінвестбанка», код банка 153100739. Адрас банка: 220004, Мінск, вул. Калектарная, 11. Адрас рэдакцыі: 220113, Мінск, вул. Мележа, 1, офіс 1234.**

Акрамя таго падпісацца можна ў рэдакцыі і ў нашых рэгіянальных прадстаўнікоў:

Магілёў: (8 029) 604 34 57, Юрый Бабруйск: (8 029) 628 75 01, Вольга Мінск: (8 029) 178 31 68, Вольга Слуцк: (8 044) 755 66 48, Марына

Паважаныя чытачы!

Падпісны кошт аднаго нумара газеты 1200 руб., аднаго месяца — 4800 руб.

Дзякуй вам за падтрымку!

«Новы час» запрашае да супрацоўніцтва распаўсюджвальнікаў газеты ва ўсіх рэгіёнах Беларусі.

Даведка па тэл: (8 029) 651 21 12.

Для тых, хто прымае рашэнні!
НОВЫ ЧАС
www.novychas.org

БЕЛПОЧТА ф. ПС 112
ЭЛЕКТРОННЫЙ ДЕНЕЖНЫЙ ПЕРЕВОД
 ВЫРУЧКА НАЛОЖЕННЫЙ ПЛАТЕЖ № _____ (вход, по карте отправки)
 _____ (сумма цифрами) _____ (сумма прописью)
 ПОЛУЧАТЕЛЬ _____ Г-та «Новы час», р/с 3012741108019 отд. №539 ОАО «Белинвестбанк», код 153100739, УНН 190790926
 КУДА _____ 220004, г. Минск, ул. Коллекторная, 11 _____ почтовый код, адрес получателя, телефон)
 ОТПРАВИТЕЛЬ _____ почтовый код, адрес отправителя, телефон)
 АДРЕС _____
 Доставка уведомление простое заказное электронное
 _____ (назначение платежа)
 _____ (письменное сообщение)

Отметки отделения почтовой связи места приема:
 (почтовый код, оттиск контрольно-переводной печати, кол. шт.)
 № перевода по ф. 5 _____
 Время приема _____ ч. _____ мин.
 Подпись _____

КВИТАНЦИЯ
ЧИУП «Час навінаў»
 (получатель платежа)
 отд. №539 ОАО «Белинвестбанк»
 (наименование банка)
 Счет получателя **3012741108019** Лицевой счет **Код 739**
 УНП* **190790926**
 _____ (фамилия, имя, отчество, адрес)

Вид платежа	Дата	Сумма
Период подписки указывает абонент		
Плательщик		
	Пеня	
	Всего	

 Кассир _____

ВЫБАРЫ

ДАЛОЎ СЛАНА, ДАЛОЎ АСЛА!

Алег НОВІКАЎ

Хаця ЗША лічацца краінай з двухпартыйнай сістэмай, на прэзідэнцкія выбары ідуць кандыдаты ад шматлікіх так званых «трэціх» партый.

Відавочна, што стаць камусьці з іх прэзідэнтам свеціць не больш, чым беларускаму дэмакрату прайсці на восеньскіх выбарах у Палату прадстаўнікоў. Аднак калі ў нас гутарка ідзе пра байкот, у ЗША ўсё наадварот. Тут самыя маргінальныя палітыкі ўпарта рвуцца ў Белы дом.

Так вылучыць свайго кандыдата Prohibition Party (Партыя забароны) — самая старая пасля дэмакратаў і рэспубліканцаў з дзеючых партый у краіне. Ні адны прэзідэнцкія выбары з 1869 года (год заснавання партыі) не абыходзіліся без кандыдата, які б ні патрабаваў забараніць вытворчасць і продаж алкаголю (галоўны пункт партыйнай праграмы). І не проста патрабаваў. У пачатку 1920-х гадоў партыя мела свайго губернатара і, самае галоўнае, у рамках шырокай кааліцыі дабілася прыняцця сухога закона. Праўда, утрымаць поспех не здолела. Пасля таго, як у 1933 годзе сухі закон адмянілі, партыя хутка стала маргінальнай. Апошні раз дэпутат ад Prohibition Party быў абраны ў 1978 годзе. А на мінулых выбарах прэтэндэнт у Белы дом ад цвярознікаў набраў усяго 643 галасы. Магчыма, на гэты раз паказчык будзе лепшым. Партыю на выбарах прадстаўляе Джэк Фелюр. Дарчы, ён патрабуе не толькі забароны гарэлкі і піва, аднак таксама цыгарэт і парнаграфіі.

Хаця Prohibition Party лічыцца самай старой трэцяй партыяй у Штатах, галоўная барацьба за бронзу разгорнецца паміж Зялёнымі, лібертарыянцамі (радыкальныя дэмакраты) і кансерватарамі з Канстытуцыйнай партыі.

Зялёных на выбарах-2012 прадставіць псіхіятр Джыл Стэйн. Нягледзячы на тое, што грамадская атмасфера для Зялёных вельмі спрыяльная — шмат маладых левых амерыканцаў шукаюць альтэрнатыву Абамае, — экалагі наўрад ці паўтораць сенсацыйны поспех 2000 года. На тых выбарах іх

прадстаўнік Ральф Надэр не толькі атрымаў рэкордную колькасць галасоў (прыкладна 2 800 000), аднак, адцягнуўшы частку электарату дэмакратаў, здолеў не пусціць у Белы дом фаварыта кампаніі дэмакрата Альберта Гора. Аднак тая перамога аказалася для Зялёных піравай, паколькі прэзідэнтам у выніку стаў Джордж Буш-малодшы. З таго часу дэмакратычны электарат баіцца галасаваць на федэральных выбарах за Зялёных, каб трыумфатарам зноў не стаў кандыдат ад рэспубліканцаў. А вось на мясцовых выбарах — калі ласка: у Зялёных ёсць і мэры, і больш за 200 дэпутатаў розных узроўняў.

Яшчэ адзін негатыўны фактар для Джыл Стэйн — раскол Зялёных. На выбары таксама ідзе вядомая ў ЗША камедыяная акторка Розэн Бар. Яна прадстаўляе Партыю міра і свабоды, якую ў 1967 годзе стварылі хіпі-пацыфісты. Праграмныя маніфесты Джыл і Розэн амаль падобныя: праца, справядлівасць, грамадзянскія свабоды. З той розніцай, што Розэн лічыць: прэзідэнт ЗША павінен папулярываць медытацыю.

Наступная партыя — лібертарыяны. Іх вядзе на выбары вельмі каларытная асоба — Гары Джонсан. Ён, былы губернатар штата Нью-Мексіка, спачатку хацеў пазмагацца з Мітам Ромні за намінатыв ад Рэспубліканскай партыі. Аднак пасля першых праймерыз адмовіўся і падаўся да

лібертарыянцаў. На першы погляд, дзіўна, што рэспубліканец ідзе ад партыі, якая выступае сярод іншага за легалізацыю марыхуаны, дазвол на абарты, шлюбны апарат трэба скарачаць, што ў

аднак трэба памятаць, што ў лібертарыянцаў ёсць адваротны бок. Як і большасць кансерватараў, яны лічаць, што неадэкватна вялікі, на іх думку, федэральны апарат трэба скарачаць, што ў сваю чаргу дазволіць скараціць фіскальную нагрузку. Менавіта радыкальнае скарачэнне падаткаў з'яўляецца фішкай выбарчай праграмы Джонсана. Калі правядуць лібертарыянцаў прыйдзе да ўлады, то ён скараціць бюджэт на 40 працэнтаў за кошт адмовы ад замежных вайсковых аперацый і касмічных праграм.

Джонсан не верыць у тое, што іранскі атам прадстаўляе нейкую сур'езную пагрозу міру. Гары таксама не супраць дэкрыміналізацыі наркотыкаў. Магчыма, таму, што нейкі час дактары прыпісалі яму паліць марыхуану ў медычных мэтах.

На мінулых выбарах зрабіла сюрпрыз Канстытуцыйная партыя, якая прадстаўляе ультракансерватыўны сегмент грамадства. Партыя, якая была заснавана ў 1992 годзе, па колькасці пададзеных за яе кандыдата галасоў стала трэцяй у краіне. Традыцыйна «канстытуцыяналісты» заклікаюць вярнуцца да спадчы-

ны бацькоў-заснавальнікаў ЗША і дэцэнтралізаваць урад. Несці гэтую ідэю ў масы на выбарах будзе іх кандыдат Вірджыл Гуд. Ён не адзіны кандыдат-кансерватар. Другім будзе Том Хофлінг з Амерыканскай партыі, які марыць адмяніць федэральныя падаткі. Падобныя ідэі штурхае Андрэ Барнэт з Партыі рэфармістаў — яе калісьці заснаваў славетны мільянер Рос Перо, які ў 1992 годзе сенсацыйна набраў на выбарах прэзідэнта 18 працэнтаў.

Застаецца адзначыць, што пералічаныя асобы — не самыя правыя кандыдаты. Пальма першынства ў гэтай намінацыі, безумоўна, належыць Мерліну Мілеру, якога выставіла Амерыканская партыя трэцяй пазіцыі. Мерлін — хрэстаматычны нацыст, які разважае пра місію белай расы і збіраецца знішчыць Галівуд, які, па яго словах, акупавалі яўрэі і касмапаліты. Не чакаючы перамогі, ён пабудоваў у штаце Тэнэсі сваю студыю, дзе працуюць выключна беласкурныя кіношнікі. Застаецца дадаць, што кандыдат ад партыі трэцяй пазіцыі — асабісты вораг Мадоны і Таранціна, з якімі ён моцна пасварыўся. А вось Мэл Гібсан — яго вялікі сябра.

Годную канкурэнцыю Мерліну злева складае актывістка Пета Лінсдэй, якая, нягледзячы на свае 27 гадоў, таксама змагаецца за прапіску ў Белым доме. Пета прадстаўляе марксісцка-ленінс-

кую Партыю за сацыялізм і вываленне, якая, калі меркаваць па праграме, падтрымлівае маладых эмігрантаў з Лацінскай Амерыкі. У выпадку перамогі Петы на выбарах, усе яны атрымаюць пашпарты і працоўныя месцы.

На левым флангу і кандыдат ад Партыі сацыялізму і роўнасці Джэрэм Вайт з планам нацыяналізацыі гігантаў амерыканскай аўтаіндустрыі. І траціст Джэймс Харыс ад Сацыялістычнай рабочай партыі. Не зразумела толькі, як Харыс вядзе нацыянальную выбарчую кампанію, паколькі яму забаронена, як патэнцыйнаму тэрарысту, лятаць на самалётах. У чорны спіс ён трапіў пасля 9-11 у тым ліку за тое, што ў маладосці ў рамках нейкага міжнароднага студэнцкага атрада дапамагаў будаваць сацыялізм на Кубе.

Ёсць на выбарах-2012 і амаль сектанцкія кандыдаты, кшталту Тома Стывена ад Партыі аб'ектывістаў. Стывен не хавае, што разглядае выбарчую кампанію як сродак для прапаганды філасофіі аб'ектывізму — дактрыны, якую заснавала вядомая антыкамуністка, літаратар і ліберальны філосаф Айн Рэнд.

Не ўсе кандыдаты ад трэціх партый такія арыгіналы, як містэр Стывен. Напрыклад, Партыя сучасных вігаў абараняе інтарэсы актыву розных няўрадавых арганізацый.

Відавочна, што ніводны з пералічаных палітыкаў прэзідэнтам не стане. Аднак выбары-2012 усё роўна ўвойдуць у гісторыю малых партый ЗША. Хаця б таму, што ўпершыню ў гісторыі мела месца спроба абраць альтэрнатыўнага рэспубліканца і дэмакратам кандыдата праз інтэрнэт. Яшчэ ўзімку грамадзянская ініцыятыва Americans Elect правяла анлайн-галасаванне, у якім прынялі ўдзел каля 300 тысяч чалавек. Былі названыя першыя кандыдатуры. Аднак у выніку выбары зайшлі ў тупік з-за таго, што на форумах пачалася бясконца лаянка. Давялося адмовіцца ад праэкту.

Аднак гэта не значыць, што на гэтым пастаўлена кропка. Паводле сацыялагічных даследаванняў, каля траціны амерыканцаў жадаюць стварэння трэцяй моцнай партыі ў краіне.

ЯНЫ ПРА НАС: ЗАМЕЖНАЯ ПРЭСА ПРА БЕЛАРУСЬ

Расія ўступіла ў СГА. Зараз яе партнёрам па Мытным саюзе будзе нашмат цяжэй падтрымліваць неканкурэнтаздольныя галіны за кошт абарончых мыт, а грошай на абнаўленне інфраструктуры і «перавыхаванне» менеджараў у Беларусі няма. Зразумела, калі з-за зніжэння мытых збораў імпартныя прадукты будуць для беларусаў больш даступнымі, спажывыцы зменюцца густы. 22 жніўня Мінгандаль Беларусі спыніў выдачу разавых ліцэнзій на імпарт алкагольнай прадукцыі. У ведамстве падкрэсліваюць, што іх рашэнне звязанае з уступленнем Расіі ў СГА. Першыя прыкметы праблемы відавочныя.

«Росбалт» (Расія)

Цалкам магчыма, што гэта супадзенне, але супадзенне цікавае — паводле дадзеных Міхаіла Пашкевіча, у адзін і той ж час у кафэ «Грунвальд» заходзіў і Жаныбек Бакіеў, і мясцовы палітолаг, кіраўнік аналітычнага цэнтра

ЕСООН Сяргей Мусіенка. Апошні ў красавіку 2010 года выступіў у абарону экс-прэзідэнта Курманбека Бакіева, заявіўшы, што ў таго «ёсць нямаля шанцаў зноў узначальніць Кіргізію».

«Независимая газета» (Расія)

Тэрмін паўнамоцтваў Лукашэнкі заканчваецца ў 2015 годзе, прычым наўрад ці першы і адзіны беларускі прэзідэнт пойдзе на пяты «заход». На кандыдатуру пераемніка з боку гаранта пакуль намёкаў ніякіх, аднак Уладзімір Макей відавочна выглядае пераважнай за іншых — адносна малады, амбіцыйны, медыйна раскручаны і папулярны ў народзе. У такім кантэксце яго новае месца працы можна лічыць паніжэннем: па ступені ўплыву — пасада начальніка прэзідэнцкай адміністрацыі непараўнальна вышэй. З іншага боку, ва ўмовах частковай знешнепалітычнай ізаляцыі кіраўнік МЗС фактычна становіцца другой асобай краіны

пасля Лукашэнкі ў вачах сусветнай супольнасці і саміх беларускіх грамадзян. Калі на міжнароднай ніве атрымаецца дабіцца відавочных поспехаў, перамога на наступных прэзідэнцкіх выбарах Макею гарантаваная.

«Политком» (Расія)

Застаючыся ўбаку ад ацэнкі сітуацыі ў Беларусі ў цэлым, Вялікабрытанія выклікала незадаволенасць беларускага кіраўніка, падтрымаўшы візавую забарону ЕС і пазбавіўшы яго магчымасці назіраць за выступам сваёй каманды на Алімпійскіх гульнях у Лондане. Лукашэнка зарэкамендаваў сябе ў якасці запальчывага і непрадказальнага палітыка. Тое, што абдудзецца ў наступным месяцы, у чарговы раз вынесе беларускую тэму на пярэдні план еўрапейскай палітыкі. Малаверагодна, што брытанскі ўрад зможа заставацца ўбаку. Магчыма, хуткім часам мы ўбачым невялікія, але рэальныя крокі

нашага ўрада ў падтрымку дэмакратыі і правоў чалавека ў Беларусі.

«New Stateman» (Вялікабрытанія)

Адкліканне з Мінска амбасадара Кыргызстана — краіны, якая разам з Беларуссю з'яўляецца сябрам АДКБ (гэта значыць фармальна, але з'яўляецца саюзнікам РБ), — можна лічыць чарговай праявай вельмі непажаданай, але адначасова практычна традыцыйнай для афіцыйнага Мінска тэндэнцыі — глабальнай міжнароднай ізаляцыі. Нагадаем, што ўсяго пару тыдняў таму зачынілася беларускае пасольства ў Стакгольме і шведскае дыпламатычнае прадстаўніцтва ў беларускай сталіцы. Беларусь няўхільна ізаляецца па ўсіх вектарах, што з'яўляецца цікавым вынікам неаднаразова дэкларуемай за апошнія два дзесяцігоддзі шматвектарнай знешняй палітыкі.

Politoboz.com (Расія)

МІЖНАРОДНЫЯ НАВІНЫ

КАЛУМБІЯ. ІНДЗЕЙЦЫ ПАТРАБУЮЦЬ ДЗЯРЖАЎНАСЦІ

Мірныя перамовы паміж уладамі і партызанамі з льявацкай групой FARC, здаецца, не дадуць канчатковага міру. Арганізацыі індзейцаў племені Каука абмяркоўваюць ідэю абвешчання аўтаноміі. На думку індзейцаў, пераход тэрыторыі пад кантроль тубыльцаў не дазволіць ні партызанам, ні дзяржаўным войскам весці тут вайну, заложнікамі якой з'яўляюцца індзейцы. Такая пастаноўка пытаньня не супярэчыць прынятай у 1991 годзе канстытуцыі, якая абвешчае Калумбію шматнацыянальнай краінай, і нават прызнае права на аўтаномію для нацмэнаў. З іншага боку, закон забараняе аўтаномным адміністрацыйным адзінкам мець свае вайсковыя сілы, што індзейцы разглядаюць як галоўную ўмову сваёй дзяржаўнасці. Лідары Каука цяпер звяртаюць увагу на тое, што калумбійскія законы супярэчаць міжнароднаму праву. У дэкларацыі ААН пра правы карэнных народаў апошнім дазваляецца мець свае вайсковыя фармаванні, калі гэта садзейнічае грамадскаму міру. Як бы тое ні было, дэбаты пра аўтаномію індзейцаў у Калумбіі пачаліся.

Паводле іспанскай прэсы

РАСІЯ. ЦІКАВАЯ ГІСТОРЫЯ МАРДВЫ

Святкаванне тысячагоддзя ўваходжання мардвінаў у склад расійскай дзяржавы, якую 23 жніўня адзначылі ў Саранску (сталіца Мардвінскай аўтаноміі), выклікала шок не толькі з боку гісторыкаў, аднак нават у тых, хто не вельмі разбіраецца ў гісторыі. Справа ў тым, што ў 1985 годзе ў Мардвіі ўжо святкавалі ўваходжанне мардвы ў склад Расійскай дзяржавы. Праўда, тады святкавалі пяцісотгоддзе. Акрамя таго, усім вядома, што Расійская дзяржава пачала фармавацца напрыканцы XV стагоддзя. Зразумела, і да гэтага часу існавалі княствы, аднак яны былі раз'яднаны і не працягвалі дзяржаўнасць гаворкі ісці не магло. Аргументацыя прыхільнікаў правядзення свята не вытрымлівае ніякай крытыкі. Яны кажуць пра нейкія магільнікі, дзе роўна тысячу гадоў таму з'явіліся прадметы са знакам аднаго наўгародскага князя. Аднак, на думку гісторыкаў, хутчэй за ўсё, тыя артэфакты трапілі ў Мардву пасля набега Залатой Арды, у склад якой уваходзіла мардва, на Рускія землі. Усе гэтыя нестыкоўкі заканамерна выклікалі плёткі пра тое, што ўлады Саранску проста прыдумалі свята тысячагоддзя, каб атрымаць грошы з федэральнага цэнтру. Называецца лічба ў 19 мільярдаў рублёў. Адмовіць Масква не магла: Мардвія — другі рэгіён у Расіі пасля Чачні па колькасці выбаршчыкаў, якія галасуюць за «Адзіную Расію».

Паводле расійскай прэсы

УКРАЇНА. КАТЫ СУПРАЦЬ ЯНУКОВІЧА

Ва Украіне паўстаў апазіцыйны рух, які называецца «Рух катой». Чыннікам яго стварэння стаў скандал вакол білборда ў Днепрадзяржынску з выявай бабулькі і надпісам: «Даведалася, што ўнук прагаласаваў за «Рэгіёны» — перапісала кватэру на ката». Білборд улады знялі, на яго аўтара завялі крымінальную справу. Гэта выклікала сярод аранжавых павальную моду на катой. А цяпер справа дайшла да стварэння цэлай кашачай партыі. А аўтары праекта ў сваім устаноўчым дакуменце, які называецца «маніфэст», кажуць, што каты перажылі дыназаўраў і дакладна перажывуць Партыю рэгіёнаў. Застаецца дадаць, што ў якасці сімвалікі каты чамусьці выкарыстоўваюць бел-чырвона-белы сцяг. Кажуць, ім проста спадабалася песня «Не будзь скотам» «Ляпіса Трубяцкага», у кліпе якой шмат такіх сцягоў. На думку стваральнікаў партыі, лозунг «Не будзь скотам» добра рыфмуецца з фразай «Будзь котам».

Паводле ўкраінскай прэсы

ЗША. ПОМНІК ЛІДАРУ КУ-КЛУС-КЛАНУ

У штаце Алабама ўлады аднаго з гарадоў задумалі паставіць манумент свайму вайскоўцу часоў грамадзянскай вайны Натану Форэсту. На першы погляд, нічога дзіўнага, тым больш, што помнікі яму ёсць у іншых гарадах поўдня ЗША. Справа ў тым, што тыя помнікі ставілі раней, калі расізм не ўспрымаўся як вялікае злачынства. Сам Натан вядомы як адзін з герояў арміі канфедэратаў і заснавальнік расісцкай арганізацыі Ку-Клус-Клан. Нядзіўна, што ў нашы дні спроба ўстанавіць помнік заўзятаму расісту выклікала пратэсты прагрэсіўнай і чарнакурай грамадскасці. Апошнія кажуць, што паставіць помнік Натану — тое ж самае, што ўстанавіць помнік Гітлеру ў Ізраілі. Яны таксама ўзгадваюць адзін эпізод вайны, калі Натан і яго жаўнеры забілі групу дзяцей і жанчын. Аматыры помніка, у сваю чаргу, кажуць, што напрыканцы жыцця Натан адмовіўся ад кантактаў з ККК.

Паводле амерыканскай прэсы

ДЫСКУСІЯ

КАЛІ МЕДАЛЬ НЕ Ё РАДАСЦЬ

Алег НОВІКАЎ

Алімпіяда ў Лондане стала для Казахстана самай лепшай у гісторыі. Аднак усё гэта амаль толькі за кошт легіянераў, што заканамерна выклікала дыскусію, ці патрэбны нацыі такія перамогі. Прапануем агляд казахскай блогасферы і аналітыкі.

Сем залатых, адзін срэбны і пяць бронзавых медалёў. Адпаведна, 12-е месца ў камандным заліку. У пераліку на колькасць насельніцтва гэта лепшы вынік сярод краін СНД. Здавалася, казахскі патрыёт можа толькі радавацца і ганарыцца алімпійцамі. Нічога падобнага. Трыумфальнае шэсце алімпійцаў Казахстану выклікала незадаволенасць значнай часткі грамадства. Прычына — сярод шасці залатых прызёраў гульняў да апошняга дня не было ніводнага прадстаўніка казахскага этнасу.

«Чыноўнікі, каб задаволіць свае апетыты, купляюць на народныя грошы легіянераў, што не ёсць правільна. Калі гнілы рэжым затрашчыць па швах — будзе перагледжана палітыка. А пакуль акрамя нур-атанаўцаў (Нур Атан — праўладная партыя ў Казахстане), ніхто асабліва не цешыцца гэтымі алімпійскімі перамогамі. Простама народу не да іх», — адзначыў блогер Агай.

Нават чыноўнікі прызналі перакос наконт колькасці легіянераў. Прэзідэнт Федэрацыі студэнцкага спорту Казахстана Кайрат Закірьянаў адзначыў: «Вынік у параўнанні з Алімпіядай у Пекіне, вядома, каласальны, але я лічу, што гімн Казахстана павінен гучаць у гонар казахаў. У нас з сямі залатых медалёў толькі адзін заваяваў этнічны казах. Дух спорту і патрыятызму ахапіў увесь Казахстан, мы ж жылі Алімпіядай усе гэтыя дні, але ў большасці гэта заслуга легіянераў. Я не прыхільнік чужых спартоўцаў, у далейшым нашу краіну павінны прадстаўляць тыя, для каго Казахстан з'яўляецца радзімай».

Feuerdrachen піша: «Імпарт замежных спартоўцаў прывядзе толькі да ўзмацнення міжнацыянальнай варажасці. Гэтак жа, як і імпарт кітайскай працоўнай сілы прыводзіць да адчування казахаў сваёй непатрэбнасці ва ўласнай краіне».

Здаецца, так і адбываецца, паколькі ў інтэрнэце ўзнікла тэорыя пра тое, што спартыўны дух змагання супярэчыць казахскаму менталітэту. «Правільна сказана, «што пасееш, тое і збярэш». Кожны атрымлівае медалі па сваёй працы. Ні для каго не сакрэт, што лянота — якасць, уласцівая большасці нашых казахаў, да таго ж вядомая карумпаванасць сярод саміх казахаў (гэта значыць, ся-

род трэнераў). А так у нас нямала здольных барцоў, баксёраў, што могуць заваяваць золата... Таму не маюць сэнсу такія дурныя пытанні: «Чаму не казахі?» — піша нехта Жулдыз Абдыльда.

Як і трэба было чакаць, некаторыя думваюць, што ўлады натуралізавалі так шмат замежных спартсмена, каб любым коштам адцягнуць інтарэс публікі ад судовай расправы над удзельнікамі рабочых пратэстаў у Жанаазене.

Нарэшце, шмат казахскіх патрыётаў пабачылі ў поспехах легіянераў пагрозу асіміляцыі карэннай нацыі. Справа ў тым, што некаторыя аналітыкі трактавалі ў большасці пазітыўную рэакцыю грамадства на перамогі ў Лондане як прыкмету гатоўнасці казахаў прыняць так званую грамадзянскую, а не нацыянальную формулу казахскага нацыяналізму.

«Падчас Алімпіяды выразна выяўляліся прыкметы грамадзянскага нацыяналізму. Гэта значыць, жыхары Казахстана не акцэнтавалі ўвагу на нацыянальнасці пераможцаў і прынялі перамогу прызёраў як агульную для ўсіх. Алімпіяда паказала, што ў Казахстане існуе мадэль грамадзянскага нацыяналізму, — піша палітолаг Рустэм Кадыржанаў.

Такую пазіцыю падтрымалі нават некаторыя лібералы. Так, казахская служба Радыё «Свабода» цытуе аднаго з мясцовых праваабаронцаў. Ён сцвярджае: «Алімпійскія перамогі аб'ядналі казахаў, далі нам магчымасць адчуць сябе адзінай паспяховай нацыяй. Зараз грамадству трэба накіраваць сілы на перамогі ў рэалізацыі правоў чалавека, на дэмакратызацыю палітычнай сістэмы і стварэнне адзінай грамадзянскай нацыі».

Такі падыход да вынікаў Лондана-2012 яшчэ больш насцярожыў нацыяналістаў. Праблема ў тым, што гэта рыторыка пра грамадзянскі нацыяналізм вельмі моцна нагадвае нядаўнюю ініцыятыву ўраду наконт стварэння новай нацыі «казахстанцы», што лагічна патрабуе знішчэння ў пашпарце графы «нацыянальнасць» і тэрміна «казах». Справа ў тым, што ў Казахстане праблема нацыянальнага дуалізму. Рускамоўныя называюць сябе «рускімі», а казахі — «казаха-мі». Каб аб'яднаць грамадства, і прыдумалі новы народ «казахстанцы».

У спрэчках наконт «казахстанцаў» моцна гучалі галасы пратэсту прадстаўнікоў інтэлігенцыі, якія ўбачылі тут намер асіміляцыі казахаў як асобнага этнасу. У выніку пратэстаў (адзін пісь-

меннік нават абвешчаў галадоўку) ад ідэі стварэння «казахстанцаў», здаецца, адмовіліся. І вось цяпер улада дзякуючы спорту атрымала шанец зноў рэанімаваць стары план. Прычым на гэты раз пры падтрымцы ліберальнай часткі апазіцыі.

Такая перспектыва папросту раз'юшыла свядомых казахаў. «Соплі распусціў? Казахскую мову лепш вучы. Не трэба ісці супраць плыні... а свае тэрміны, накітталт «ура-патрыятызму», пакінь для іншых краін і народаў. Тут Казахстан, а не Амерыка. Нам, казахам, не трэба даказаць, што мы — казахі, і што тут зямля нашых продкаў. Флэш-мобы пакіньце сабе... Не трэба тут жаргон — а-ля дэмакратыя — разводзіць. Казахстан — гэта старажытная зямля са старажытнымі традыцыямі. І вы не ў сілах гэта змяніць, як бы вы ні імкнуліся, тут не Еўропа. Так, я ў адрозненне ад цябе, гарадскога мігранта, капаўся ў гноі ўсё дзяцінства, прыбіраў за каровамі, баранамі, канямі, я — працоўны чалавек, я з аула. Казахстан — толькі па шляху ўмацавання казахскай дзяржаўнасці. Калі табе гэта не падабаецца, гэта твая праблема. Не стой на шляху ў табуну коней...» — піша нехта Алдаспан на адным з форумуў.

Лібералы ў сваю чаргу кажуць, што іншага выйсця, каб забыць пра графу «нацыянальнасць», у Казахстана, калі ён хоча быць дэмакратычнай сучаснай дзяржавай, папросту няма. Блогер Астана піша: «Нідзе ў свеце так пытанне не ставіцца. Толькі ў Казахстане, як заўсёды, пачынаюць выцягваць соплі з ноздраў. Якая розніца, якой нацыянальнасці чалавек. Галоўнае, што ён грамадзянін краіны. Паглядзіце на каманду ЗША, Вялікабрытаніі, Францыі і інш. Галоўным чынам негры прадстаўлены ў гэтых камандах. Але ніхто так пытанне там не ставіць. Час нам пазбаўляцца ад гэтых комплексаў, калі мы жадаем стаць цывілізаванай дзяржавай».

Пакуль што спрэчка казахаў вакол Лондану-2012 працягваецца, аднак нават не ведаючы іх фіналу можна казаць пра тое, што пагоня за медалямі згуляла дурны жарт з Астаной. Замест эйфарыі і ўгару лаяльнасці і патрыятызму, улады атрымалі яшчэ большы раскол грамадства па нацыянальнаму пытанню і садзейнічалі такой з'яве, як адчужэнне людзей ад дзяржавы, што, з улікам мясцовай спецыфікі, часта спрыяе росту інтарэсу да радыкальных тэорый ісламу.

Хаця нехта Ергенекон ужо прыдумаў хітры план, як замірыць рускіх і казахаў: «Туркі нас завуць KAZAKiSTAN, разумеючы, што мы казакі, а не казахі. Мне здаецца, што пераход на сама-назву «КАЗАК» будзе вітацца нашымі рускімі — яны могуць заганарыцца і сказаць: «Нашу гістарычную назву «казак» нам вярнулі цюркі-казахі».

▶ НАТАТКІ

АД ВЕДЗЬМАКОЎ ДА КІРОЎЦАЎ ДРАКОНАЎ

Алег НОВІКАЎ

Мой самы незабыўны эпизод гэтага лета — тусоўка на еўрапейскім сходзе шаманаў, ведзьмакоў і іншых аматараў акултных навук.

Шабаш, на які знаёмыя ўладкавалі мяне перакладчыкам, адбыўся каля гораду Ньюпарт, што на так званай бельгійскай Рыўеры (курортная паласа ўздоўж Паўночнага мора). Менавіта ідэя адпачыць на халыву на моры прымусіла мяне падмагнуць кантракт. Аднак па прыбыцці мяне чакаў аблом. Тая бельгійская Рыўера — басконцыя шэрагі гатэляў і катэджаў паміж дзюнамі, адстойнае для адпачынку месца. Вада халодная, не пакупаешся, а публіка — сямейныя з дзяцямі і пенсіянеры.

Аднак сумаваць па кастрах, гітарах, шашлыкках, нудыстах і іншых забабонах нашага турызму не давалося. Усё гэта лёгка кампенсавалі зносіны з удзельнікамі канферэнцыі «Глобальная чалавечая інспірацыя», на якой давалася перакладаць.

Арганізатарам мерапрыемства выступіла Міжнародная сетка дыхання (IBF). IBF, або, як яны самі сябе называюць, «рэбэферы» (ад англійскага «rebirthing» — «перааджэнне»). Гэта адна з шматлікіх фракцый New Age — акултнага руху, які ўтварыўся ў другой палове XX стагоддзя. Галоўную мэту New Age — асабісты імклівы духоўны рост — заснавальнік IBF амерыканец Леонард Ор прапанаваў вырашыць праз дыханне. Ён прыдумаў метады дыхальнай псіхатэхнікі.

Асноўныя ідэі Ора — кожны чалавек перажывае пры нараджэнні псіхічную траўму, памяць пра якую хаваецца ў душы, а гэта мае негатыўны эффект на працягу ўсяго яго жыцця. Вызваленне ад схаваных негатыўных перажыванняў магчыма праз правільнае дыханне. Плюс, па меркаванні прыхільнікаў rebirthing, гэта мае дадатковы тэрапеўтычны эффект. Па словах крытыкаў Ора, увесь сакрэт у тым, што ў выніку змены тэмпу дыхання ў мозг паступае больш кіслароду, што выклікае галюцынацыі.

Хаця, калі верыць Вікіпедыі, дасюль няма пэўных кантраляваных клінічных даследаванняў, якія пацвярджаюць эфектыўнасць rebirthing, прыхільнікаў у гэтага вучэння хапае. У Ньюпарт іх з'ехалася каля 150 чалавек. Геаграфія — ад Новай Зеландыі і Эквадора да ЗША і Кеніі.

Аднак «рэбэферы» — гэта яшчэ не поўная «клініка», некаторыя сцэны сеансаў дыхання шакавалі. Па-першае, людзі ў выніку частага дыхання засынаюць, а ў некаторых выпадках сапраўды ўпадаюць у нейкі транс, падчас якога плачуть, енчаць і нават лезуць абдымацца. Па-другое, выклікаў усмешку аналіз сноў, якія прыводзілі інструктары семінараў. Яны патрабавалі, каб удзельнікі мерапрыемства ўзгадвалі самыя

малыя фрагменты сну. Пасля пабачаным у сне прадметам або выявам надаваўся глабальны сэнс. Так, поні чамусьці сімвалізаваў праблемы ў сям'і.

Аднак вернемся да тых, хто наведваў канферэнцыю. Паколькі rebirthing — дастаткова папулярны накірунак New Age, у Ньюпарт заявіліся прадстаўнікі амаль усіх секцый гэтага руху. Яны называлі сябе ведзьмакамі, ёгамі, шаманамі, самураямі, магамі. Адна бабулька з Бельгіі нават прадставілася як Баба Яга. Яна насіла сандалі рознага колеру і патрабавала, каб мы адмовіліся ад сваёй жаночай або мужчынскай прыроды на карысць інтэграцыі абодвух гендэрных полюсаў.

Госці адразу навязалі ўдзельнікам канферэнцыі свае шматлікія культы. Каму мы толькі не маліліся на працягу аднаго тыдня працы канферэнцыі! Кароткі пералік аб'ектаў рэлігійнай пашаны: маці-зямля, сусветны розум, усе чатыры напрамкі свету, бог народу майя з вельмі складаным імем, якое я забыў. Фінішам стаў семінар нейкай мексіканкі. Яна разбіла ўсіх прысутных на пары і прымусіла па чарзе кланяцца адзін аднаму як богу. Давалося і мяне нейкі час пабыць валадаром сусветаў. У прыныцпе, прыемна.

Увесь гэты відавочны сінкрэтызм чамусьці не выклікаў пратэстаў прысутных. Аматыры маці-зямлі маліліся агню, які запалілі на адкрыцці сустрэчы, і наадварот. Склалася ўражанне, што для прысутных гэта своеасабліва гульня.

Увогуле, прыхільнікі зэтэрычных культур у Еўропе, калі аналізаваць па Ньюпарту, належыць да ніжэйшай часткі сярэдняга класа. Шмат было жанчын сярэдняга ўзросту, якія шукаюць з дапамогай зэтэрыкі і, асабліва, астралогіі сваю другую палову або вырашаюць сямейныя праблемы. Складаецца ўражанне, што асноўная кліентура зэтэрычных кантор знаходзіцца на Захадзе. Моладзі было няшмат. Здаецца, сэнс жыцця ў маладым узросце знайсці прасцей.

Увогуле, аказваецца, метафізіка ў Еўропе — вялікі бязмежны рынак. На продаж ідзе ўсё — ад талісманаў для зняцця чараў да барабанаў афрыканскіх шаманаў. З Галандыі прыехала каманда радыёстанцыі, якая асвятляе выключна гэту тэматыку. Нарэш-

це, канферэнцыя была папросту завалена рэкламнымі праспектамі розных гуру, якія за невялікую суму абяцалі адкрыць сэнс жыцця і зрабіць вас абсалютна шчаслівым.

Якія толькі фокусы ні выкарыстоўваюць пры гэтым! Прымуюць лезці голым у нейкую юрту і гадзінаў пяць сядзець унутры, разважаючы пра глабальныя праблемы быцця. Або, напрыклад, танчыць танга з заплішчанымі вачыма. Стваральнік гэтай школы — немец з Франкфурта-на-Майне — кажа, што сляпое танга дапамагае пабачыць продкаў. Жанчын прымуюць класіца на рукі мужчын ды плакаць і г.д.

На жаль, не давалося наведаць усе семінары. Так, з-за неабходнасці ўвесь час перакладаць, так і не дайшоў да семінара «Як стаць кіроўцам сваіх драконаў». Думаю, гэта было яшчэ тое шоў. Вядучая семінара хадзіла ў японскім кімано і насіла з сабой самурайскія мячы. А вось на семінар, арганізатар якога абяцаў навучыць цела з дапамогай індзейскіх практык пераносіць холад, як сабака, я сам не пайшоў: быць марозаўстойлівым, нібы барбос, пачыналі вучыць а 6-й раніцы.

Яшчэ на адзін семінар мяне не пусцілі з-за палавой сепрэгацыі. Жанчыны правялі вядзьмарскі шабаш. Шабаш меў высакародную задачу — супакоіць душы жаўнераў, якія загінулі ў Першай сусветнай вайне. Ньюпарт, для даведкі, знаходзіўся ў 1914–1918 гадах роўна на лініі фронту паміж немцамі і Антантай. Побач з месцам правядзення канферэнцыі — вядомы са школы горад Іпр, дзе ўпершыню ў гісторыі адбылася хімічная атака. Было цяжка ўявіць, што на месцы, дзе зараз сляваюць нейкія шаманскія мелодыі, калісьці праходзілі траншэі. Хаця тэма ведзьмаў Ньюпарту блізкая. Якраз напярэдадні канферэнцыі ўлады Ньюпарту рааблітавалі шэсць жанчын, якія ў сярэднявечныя часы сталі ахвярамі палявання на ведзьмаў.

Аднак, нягледзячы на ўсё гэта, людзі на канферэнцыі пакінулі добрае ўражанне. Падчас фінальнага капусніка яны нават жартавалі з сябе, абыгрываючы падабенства абрэвіятур IBF і FBI — славаўтай амерыканскай Федэральнай службы вышукі. Па сюжэту мініяцюры агенты ФБР прымусалі нейкага чалавека з дапамогай метадаў спецслужбаў правільна дыхаць. Падчас фінальнага шоу ў зале адчувалася добрая сяброўская атмасфера. З'явілася думка — прысутных ведзьмаў і шаманаў (як правіла, немаладых ужо людзей) сабрала не магія, а банальная патрэба быць у добрай кампаніі.

А ў наступным годзе канферэнцыя IBF пройдзе ў Індыі. Рашэнне пра яе правядзенне прымалі вельмі весела. Адзін з галасуючых перад тым, як прагаласаваць, папрасіў паўзу, каб паслухаць, што яго цела думае наконт паездкі ў Дэлі. Цела трошкі падумала і, як сказаў яго ўладальнік, прагаласавала «за».

▶ ПАЛІТЫКІ ТЫДНЯ

ГЕНАДЗЬ МАСКАЛЬ

Народны дэпутат ад партыі «Наша Украіна», здаецца, прыдумаў, як сарваць рэалізацыю новай рэдакцыі Закона аб мовах, які дазваляе на месцах выкарыстоўваць замест украінскай мовы, іншую (як правіла, рускую). Маскаль перадаў на разгляд профільных камітэтаў Вярхоўнай рады праект закона пра наданне гуцульскай мове статусу рэгіянальнай. Ініцыятыва яўна правакацыйная, паколькі гуцулы — гэта субэтнас. Акрамя таго, пра іх ходзяць шмат анекдотаў, што надае законапраекту яўна іранічны каларыт. Пакуль не зразумела, як улада будзе рэагаваць на незвычайную правакацыю. У любым выпадку, яна з новым законам трапіла ў вялікую юрыдычную пастку. Так, статусу рэгіянальнай мовы можа патрабаваць сёння кожны малы народ. Так, напрыклад, у Крыму жадаюць вучыць дзяцей на караімскай, крым-татарскай і грэчаскай мовах, што пагражае як мінімум бюракратычным хаосам. Далей за ўсё пайшла кіеўская арганізацыя Партыі рэгіёнаў. Яна прапанавала абвясціць англійскую мову рэгіянальнай у Ківе.

ЮРГЕН ТРЫЦЫН

Адзін з лідараў нямецкай партыі Зялёных, па меркаванні прэсы, хутэй за ўсё, узначаліць выбарчы спіс партыі на выбарах у бундэстаг у наступным годзе. Гэта значыць, што ў выпадку стварэння па выніках выбараў кааліцыі сацыял-дэмакратаў і Зялёных, Трыцыну, паводле традыцыі, дастанецца партфель дырэктара МЗС або дэпартаменту фінансаў. Якія б пасады ў складзе новага ўраду не дасталіся экалагам, Германію ў выніку прыходу Юргена да ўлады чакаюць цікавыя часы. Справа ў тым, што Трыцын — вельмі каларытная фігура. Ён пачынаў палітычны шлях напрыканцы 1970-х як фанат Мао Цзэдуна. Пасля быў піянерам руху Зялёных і разам з імі трапіў у парламент. У кабінэце Герхарда Шродэра Трыцын адказаў за міністэрства экалогіі і дабіўся рашэння пра паступовы вывад усіх нямецкіх АЭС з эксплуатацыі. Тое, што ён, хоць і быў сябрам вельмі непапулярнага напрыканцы сваёй кадэнцыі кабінета, не страціў папулярнасці, характарызуе яго як сапраўднага прафесійнага палітыка. Дарэчы, шмат хто лічыць, што сваёй неўміручасцю Трыцын абавязаны вывучэнню спадчыны Леніна ў маладосці. Як і Ленін, Трыцын — спецыяліст па заключэнні кампрамісаў, якія ў выніку карысныя толькі яму.

БАСМА КАДМАНІ

Адна з лідараў сірыйскай апазіцыі, што адказвае ў яе вышэйшым органе — Нацыянальным савеце (CNS) — за міжнародныя кантакты, 28 жніўня падала ў адстаўку. Афіцыйны матыў — адсутнасць даверу паміж сябрамі Нацыянальнага савету. Між тым, шмат хто звязвае дэмарш Кадмані з вылазкай партызанскай Арміі вызвалення Сірыі, якая падазраецца ў выбуху бомбы ў хрысціянскім раёне Дамаска, у выніку якога былі забітыя 27 чалавек. Так ці інакш, сыход Кадмані выкрывае шмат праблем унутры апазіцыі. Нагадаем, што цяпер як мінімум дзве арганізацыі апазіцыі змагаюцца за права называцца пераходным урадам. Канкуруючы з CNS, Нацыянальны камітэт каардынацыі за дэмакратычныя змены (CNCD) заклікаў Анкару і Захад, якія дапамагаюць CNS, пераарыентавацца на яго. Скарыстаўся сітуацыяй і афіцыйны Дамаск. На 12 верасня ў Дамаску прызначана сустрэча памяркоўнай апазіцыі, якая можа стаць трэцім полюсам сірыйскага апазіцыйнага лагера.

ПОВЯЗЬ ЧАСОЎ

30

▶ ЦІКАВА

НЕВЯДОМАЯ ВАЙНА
Ў БЕЛАРУСКІМ ПАЛЕССІІгар МЕЛЬНІКАЎ,
кандыдат гістарычных навук

Гісторыя дзейнасці атрадаў Украінскіх нацыяналістаў (АУН — УПА) на тэрыторыі Заходняй Украіны падрабязна даследавана гісторыкамі постсавецкай прасторы. Стаўленне да гэтых ваенізаваных фарміраванняў неадназначнае. Ва Украіне іх называюць змагарамі за незалежнасць, у Польшчы — бандытамі і злачынцамі, у Расіі — фашысцкімі «прыхвастнямі». Архіўныя дакументы сведчаць, што атрады ўкраінскіх нацыяналістаў з канца 1930-х і да сярэдзіны 1950-х гадоў актыўна дзейнічалі на тэрыторыі паўднёвых абласцей Беларусі.

Украінцы пачалі ствараць свае палітычныя і вайсковыя структуры на Брэстчыне і Піншчыне яшчэ ў 1930-х, калі ўвесь палескі рэгіён знаходзіўся ў складзе адной дзяржавы — Другой Рэчы Паспалітай. Пасля далучэння Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны да СССР у верасні 1939 года ўкраінскія арганізацыі працягвалі актыўна дзейнічаць на тэрыторыі паўднёва-заходніх абласцей БССР. Савецкія рэпрэсіўныя органы займаліся ў асноўным «польскімі кантынгентам», таму ўкраінскія нацыяналісты атрымалі некаторы карт-бланш. Дарэчы, у 1940 годзе на тэрыторыі Брэсцкай вобласці дзейнічала 60 украінскіх школ.

У час Вялікай Айчыннай вайны паўднёвыя раёны Беларусі, акупаваныя нацыстамі, былі ўключаныя ў рэйхкамісарыят «Украіна», што справакавала ўсплеск актыўнасці аўнаўцаў на беларускай тэрыторыі. Напрыклад, у адной з разведзводак НКВС БССР за жнівень 1941 года ў прыватнасці адзначалася, што «ўкраінскія нацыяналісты сумесна з нямецкімі акупантамі праводзілі сярод насельніцтва Кобрынскага раёна Брэсцкай вобласці контррэвалюцыйную агітацыю за самасціўную Украіну».

У 1941 годзе адзін з лідараў украінскіх нацыяналістаў і кіраўнік «Палескай сечы» Тарас Баравец (Тарас Бульба) прысвоіў сваім ваенізаваным фармаванням назву — Украінская паўстанцкая армія (УПА). У жніўні таго ж 1941-га атрады УПА (каля 10 тысяч) сумесна з падраздзяленнямі Беларускай Самааховы (БСА) (5 тысяч) правялі «зачыстку» Палесся ад «акружэнцаў». Тады ў палескіх балогах адбывалася па сутнасці грамадзянская вайна, у якой немцы, часцяком, былі толькі назіральнікамі. Пад Мазыром

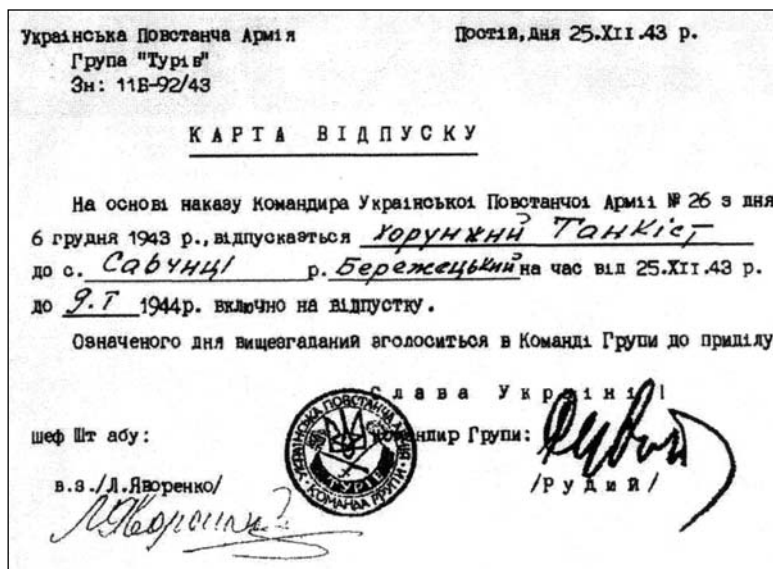

Баец УПА

украінскія і беларускія фарміравання злучыліся, утварыўшы своеасаблівы «крывавы палескі кацёл».

Да моманту вызвалення БССР ад нацысцкай акупацыі ў 1944 года, паўночнай Буга дзейнічалі значныя сілы АУН, аб'яднаныя Брэсцкім акруговым правадам пад кодавай назвай «Крычаўскі». У 1948 годзе гэтую структуру перайменавалі ў Беларускі акруговы провад «Ніва», які да 1952-га аб'ядноўваў 3 надраённыя праводы: Брэсцкі, Кобрынскі і Пінскі. Акрамя тэрытарыяльных звёнаў АУН на тэрыторыі Брэсцкай, Пінскай і Палескай абласцей БССР у 1944 годзе знаходзіліся падпарадкаваныя ім узброеныя фарміраванні УПА. Усяго да лета 1944 года на тэрыторыі Беларусі фарміраванні АУН — УПА налічвалі прыкладна 12–14 тысяч чалавек. У адной толькі Брэсцкай вобласці ў 1944 годзе дзейнічала 120 невялікіх атрадаў АУН — УПА (па 7–10 чалавек у кожным). Пасля вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў украінскія партызаны зрабілі стаўку на ваенныя аперацыі супраць частак савецкай арміі, унутраных войскаў, тэрытарыяльных органаў НКВС і НКДБ, савецкага партактыву. Найбольш інтэнсіўна на тэрыторыі БССР дзейнічалі атрады Дворкі, Ярмака, Канапелькі, Артэмчука, Юшчыка, Саўчука і інш. Атрады УПА актыўна займаліся распаўсюджванне ўлёткаў розных заклікаў да насельніцтва. На думку некаторых беларускіх даследчыкаў, агітацыйныя матэрыялы друкаваліся ў Пінску. Дарэчы, ўлёткі распаўсюджваліся не толькі ў вёсках, але і ў гарадах, напрыклад, Іванава і Драгічыне. Тэксты заклікаў у асноўным друкаваліся на ўкраінскай мове, але сустракаліся ўлёткі і на рускай.

Барацьба з украінскімі нацыяналістычным падполлем на беларускай тэрыторыі расцягнулася практычна на 10 гадоў. У перыяд з 1944 па 1946 гады УПА дзейнічала на тэрыторыі Савецкай Беларусі 2 384 дыверсіі і тэракты, у выніку якіх загінула 1 012 чалавек. Адно з гучных акцый, праведзеных украінскімі нацыяналістамі, быў падрыў у Пінску

Дакумент УПА

гарадскога клуба, у якім праходзіў партыйны сход. У выніку гэтага тэракту загінула значная колькасць савецкіх вайскоўцаў, партработнікаў і грамадзянскіх асоб. У сакавіку 1949 года атрад УПА сумесна з падраздзяленнямі беларускіх нацыяналістаў здзейсніў напад на будынкі дзяржстановаў у Гайнаўцы. Некаторыя ўкраінскія атрады даходзілі нават да Навагрудка. Сакратары райкамаў адпраўлялі ў Мінск просьбы аб узмацненні вайсковых гарнізонаў у гарадах і мястэчках, матывуючы гэта небяспечай напад на іх арганізаваных і добра падрыхтаваных «баівак» украінскіх нацыяналістаў.

У савецкі час пра гэта не прынята было пісаць, але немалаважным фактарам у дзейнасці УПА на тэрыторыі заходніх абласцей БССР была падтрымка гэтых фарміраванняў з боку мясцовага насельніцтва. Многія даследчыкі падкрэсліваюць, што без спачування з боку насельніцтва ўкраінскія атрады не змаглі б эфектыўна функцыянаваць на працягу 10 гадоў. Да таго ж падраздзяленні УПА папаўняліся не толькі асобамі ўкраінскай нацыянальнасці, але і беларусамі, якія ратаваліся ў лясках ад мабілізацыі ў савецкую армію.

Для барацьбы з украінскімі нацыяналістамі на тэрыторыі БССР савецкія органы ўжывалі «чэкіска-вайсковыя» аперацыі. Напрыклад, у ходзе спецаперацыі, што доўжылася з 15 студзеня па 20 лютага 1945 года, былі праведзены ператрусы 48 799 падворкаў, працасаны 12 тысяч квадратных кіламетраў лясоў і балот, у выніку чаго было разгромлена 33 узброеныя групы, забіта 98 і арыштавана 3 808 чалавек. Усяго з ліпеня 1944 па лістапад 1945 года НКВС БССР знішчыў 3 320 украінскіх нацыяналістаў. Акрамя гэтага, было затрымана і арыштавана 97 607 чалавек, сярод якіх былі як баевікі, так і грамадзянскія асобы. Апошніх, часцей за ўсё, цэлымі сем'ямі вывозілі ў Сібір. Так, савецкая ўлада спрабавала пазбавіць украінскіх паўстанцаў падтрымкі з боку мясцовага насельніцтва. Эфектыўнымі былі аперацыі па

стварэнні ілжэантысавецкіх атрадаў і груп. Напрыклад, у 1945 годзе невялікая ілжэаўнаўская група, створаная НКВС БССР у Пінскім раёне, увайшла ў давер і знішчыла два буйныя атрады УПА пад кіраўніцтвам Трэчуна і Грэчкі.

У красавіку 1947 года ў Іванаўскім раёне Пінскай вобласці НКВС быў знішчыў штаб Пінскага надраённага провада АУН, пры гэтым было арыштавана 160 удзельнікаў нацыяналістычнага падполля. У траўні-чэрвені 1948 года ў Маларыцкім раёне Брэсцкай вобласці спецгрупай НКДБ быў ліквідаваны буйны атрад УПА. У тым жа 1948 годзе ў Жабінкаўскім раёне Брэсцкай вобласці аперацыя на вайсковая

група НКВС БССР знішчыла Брэсцкі надраённы провад АУН. У чэрвені 1949-га быў ліквідаваны штаб Кобрынскага надраённага провада АУН. Пры гэтым, падчас аперацыі былі забіты надраённы праваднік Шах, праваднік па Кобрынскім раёне Ярмак (дарэчы, былы камандзір савецкага партызанскага атрада, які перайшоў на бок нацыяналістаў), праваднік па Дзвінскім раёне Дварко, кіраўнік жаночай секцыі акруговага провада Аксана, а таксама сувязны з Львова. Па ўспамінах мясцовых жыхароў, хутар, на якім праходзіла нарада кіраўнікоў штаба надраённага провада, быў аточаны падраздзяленнямі ўнутраных войскаў. Бой працягваўся некалькі гадзін. Затым хата была падпалена, і кіраўнікі УПА, якія знаходзіліся там, загінулі ў агні. Апошняя ўкраінская партызанская група была ліквідаваная ў Іванаўскім раёне Брэсцкай вобласці ў 1952 года.

Вось некаторыя факты з гісторыі дзейнасці падраздзяленняў АУН — УПА на тэрыторыі паўднёвых абласцей БССР у 1930–1950 гадах. Варта адзначыць, што пры вывучэнні тых падзей нельга дапускаць аднабаковыя ацэнкі. Асноўнай мэтай барацьбы байцоў АУН — УПА было стварэнне незалежнай украінскай дзяржавы. Дзеля гэтага нацыяналісты не спыняліся ні перад чым. Іх ахвярамі на тэрыторыі БССР часам становіліся не толькі савецкія вайскоўцы, супрацоўнікі НКВС або дзяржслужачыя, але і мірныя жыхары. З іншага боку, многія беларускія сяляне часта падтрымлівалі байцоў Украінскай паўстанцкай арміі ў іх антыфашысцкай і антысавецкай барацьбе. Такая падтрымка УПА з боку беларусаў тлумачылася тым, што занадта жорстка праходзіла саветызацыя Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны. У любым выпадку, эпізоды той невядомай палескай вайны заслугоўваюць глыбокага і ўсебаковага вывучэння і асэнсавання.

Тарас Баравец (Тарас Бульба), камандуючы УПА на беларускім Палессі, 1941 г.

беражы лес – чытай кнігі на kamunikat.org

Аб'яднанне «Białoruskie Towarzystwo Historyczne», Польша, 15–449, вул. Пралетарыяцка 11
Рэгістрацыйны нумар 5421952692

 kamunikat.org
Беларуская Інтэрнэт-Бібліятэка

10 000 КНІГАЎ, ГАЗЭТАЎ І ЧАСОПІСАЎ • РАЗМОВЫ ПРА КУЛЬТУРУ І ЛІТАРАТУРНЫЯ РАДЫЁПЕРАДАЧЫ • НАВІНКИ ВЫДАВЕЦКАГА РЫНКУ

УНІВЕРСІТЭТ ЛАЗАРСКАГА / LAZARSKI UNIVERSITY вядучы прыватны ўніверсітэт бізнесу і права ў Польшчы

- Студэнты з 30 краінаў свету
- Кваліфікаваныя выкладчыкі з ЗША і Еўропы
- Выпускнікі англамоўных праграмаў атрымліваюць два дыпломы – польскі і брытанскі
- Сістэма адукацыі накіраваная на высокую якасць і практычны досвед
- 96% выпускнікоў знаходзяць працу адразу пасля заканчэння ўніверсітэта

«Самы інавацыйны і крэатыўны ўніверсітэт у Польшчы» наводле вынікаў конкурса сярод прыватных універсітэтаў 2010 і 2011 гг.

ТАА «Ірвінга Група», УНП 191751509

Даведайся больш:
www.lazarski.ru

belinfo@lazarski.edu.pl
Тэлефон: +48 500 167 406

Новы Час
Агульнапалітычная
штотыднёвая газета
Выдаецца з сакавіка 2002 г.
Галоўны рэдактар
Кароль Аляксей Сцяпанавіч

Зарэгістравана Міністэрствам інфармацыі РБ. Пасведчанне
аб дзяржаўнай рэгістрацыі № 206 ад 20 ліпеня 2009.

ЗАСНАВАЛЬНІК: Мінская гарадская арганізацыя
ГА ТБМ імя Ф.Скарыны. Адрас: 220005, г. Мінск, вул.
Румянцава, 13. Тэл.: 284 85 11.

ВЫДАВЕЦ: Прыватнае выдавецкае ўнітарнае прадпры-
емства «Час навінаў». Пасведчанне №64 ад 12.01.2007 г.

АДРАС РЕДАКЦЫІ І ВЫДАЎЦА:
220113, г. Мінск, вул. Мележа, 1-1234.
Тэл.: +375 29 651 21 12, +375 17 268 52 81
novychas@gmail.com; www.novychas.org

НАДРУКАВАНА ў друкарні УП «Плутас-Маркет».
г. Мінск, вул. Халмагорская, 59 А.
Замова № 865

Падпісана да друку 31.08.2012. 8.00.

Наклад 7000 асобнікаў. Кошт свабодны.

Рэдакцыя можа друкаваць артыкулы дзеля палемікі, не падзяляючы
пазіцыі аўтараў.

Пры выкарыстанні матэрыялаў газеты спасылка на «Новы Час»
абавязковая.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе мастацкія творы.
Чытацкая пошта публікуецца паводле рэдакцыйных меркаванняў.